

268 236

POP. ACCORDUI DELLA ROMA

B.U.

268236

136

A CORDUL

DE LA

ROMA

DE

VALERIU POP
fost Ministru al Justiției

CLUJ

IMPRIMERIA FONDUL CĂRȚILOR FUNDUARE
1934

PREȚUL: 30 LEI.

ACORDUL DELA ROMA

DE

VALERIU POP
FOST MINISTRU AL JUSTIȚIEI

BIBL. UNIV. CLUJ

0767 x 12. IV. 1934

EXEMPLAR LEGAL

CLUJ
IMPRIMERIA FONDUL CĂRȚILOR FUNDUARE
114—1934

268236

Cuvânt înainte.

La 30 Mai 1932 am semnat Acordul privitor la interpretarea art. IX. din Concordatul încheiat cu Sf. Scaun. Acordul dela Roma care pune capăt unui diferend supărător ce amenința să se prelungească și să se învenineze, satisfăcând în largă măsură interesele românești, a constituit un real și răsunător succes diplomatic pentru România. Sf. Scaun nu s'a sfiit să-l mărturisească, cercurile inițiate din Roma și factorii cunoscători ai problemei de acasă l'au recunoscut ca atare. Opinia publică la rândul ei nu ar fi întârziat să se asocieze la această convingere, dacă Acordul dela Roma pus în aplicare ar fi evidențiat rezultatele obținute și foleasele câștigate. A fost dat însă ca lucrurile să se petreacă altfel. Acordul care desființează organizația autonomă a Diecezei de Alba-Iulia și redă averile destinației lor inițiale, a fost contemplat ca un act interpretativ. Guvernul din care am avut onoarea să fac parte, ar fi îndeplinit, după semnare, toate formele legale de publicare a Acordului și odată formele îndeplinite, ar fi pus în practică, fără zăbavă, dispozițiile cuprinse în Acord. Sunt convins că în cel mult 2—3 luni, noua afectare a bunurilor, conformă cu destinația inițială din actele, decretele și literele de fundațiune, ar fi devenit o realitate care ar fi satisfăcut pe toată lumea. Guvernul presădat de dl. N. Iorga însă la începutul lunii Iunie 1932 a părăsit conducerea treburilor obștești, iar noul guvern, presădat de dl. Alex. Vaida-Voevod, a trebuit să se consacre altor probleme, în prim rând fiind preocupat de alegerile legislative. Mai târziu dnii Alex. Vaida-Voevod, Președintele Consiliului și N. Titulescu, Ministru al Afacerilor străine, s'au pronunțat în mod categoric și formal pentru respectarea și punerea în aplicare a Acordului. Unii membrii ai gu-

vernului însă erau de altă părere și nesocotind hotărârea luată de Ministerul Afacerilor străine, singur în drept potrivit legii de a interpreta și executa tratatele și convențiunile internaționale, nedând urmare adreselor Șefului guvernului și Ministrului Afacerilor Străine, au zădărnicit punerea în aplicare a Acordului și au contribuit astfel să se creeze o stare de zăpăceală și nedumerire. Când lucrurile s'au lămurit, schimbarea de guvern a făcut să se producă o nouă întârziere. E regretabil ce s'a întâmplat, profund regretabil pentru prestigiul și bunul nume al Țării. Personal mi-e indiferent, dacă Acordul e menținut sau ar fi fost repudiat. Dreptatea mea va birui și într'un caz și într'altul. În cazul respectării și aplicării Acordului, rezultatele concrete vor justifica opera și mândria ce o mărturisesc, pentrucă am putut-o desăvârși, iar dacă Acordul ar fi desființat, urmările inevitabile ce s'ar concretiza în neputința de a se mai ajunge fie prin acte unilaterale, fie prin bună înțelegere la soluțiuni atât de multumitoare ca cele cuprinse în Acord, ne mai vorbind de frământările interne ce s'ar produce, mi-ar da aceeași satisfacție. Nu nevoia de a mă apăra mă îndeamnă deci să dau publicității tot ceea ce mă cred autorizat a publica în legătură cu tratativele ce am condus și cu Acordul ce am semnat, ci intenția leală de a pune la dispoziția factorilor cu răspundere toate detaliile, toată documentarea și toate informațiile necesare unei judecăți obiective. Cine crede că poate face și decide altfel și mai bine, decât cum am făcut eu, să o spună și să o facă. Însă să-și asume în mod deschis și cinstit toată răspunderea care nu va fi ușoară.

Cluj, la 14 Decembrie 1933.

Valeriu Pop,

fost ministru al Justiției.

TRATATIVELE

Revocarea delegației d-lui O. Ghibu.

La 14 Iulie 1931 am fost numit ministru al Ardealului. Așteptam la Adunarea Deputaților, în camera rezervată miniștrilor, sosirea d-lui Vasilescu-Karpen pentru a pleca, însoțiți de dl. prof. Nicolae Iorga, primministru și ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice, la Palat, unde urma să depunem jurământul în fața Majestății Sale. În acest timp dl. prof. N. Iorga a primit în audiență, în camera Președintelui Adunării, pe dl. O. Goga însoțit de dl. O. Ghibu. Am schimbat doar o strângere de mână, abia mai târziu aflând că au discutat chestiunea Statului Catholic. Atunci nu aveam cunoștință nici despre delegația dată d-lui Onisifor Ghibu, nici despre silințele sale de a rezolvi problema aceasta și mai puțin despre soluțiunile către care împingea.

Câteva zile mai târziu am întâlnit pe dl. O. Ghibu în cabinetul d-lui V. Stanciu, subsecretar de stat. Am schimbat câteva fraze, mi-a spus că are delegație pentru lămurirea și soluționarea problemei Statusului Catholic, că probabil va face apel și la mine și că în orice caz îmi va da și mie lucrarea sa despre Status¹⁾ ca să cunosc și eu temeinic această chestie de o importanță capitală. I-am răspuns că, după ce mă voi fi documentat, îi stau cu plăcere la dispoziție, fiind vorba de o chestiune ardelenască. La 17 Iulie 1931 fiind în societatea d-lui prof. Iuliu Hațieganu, fost ministru al Ardealului, am întâlnit întâmplător pe dl. O. Ghibu. Dl. Iuliu Hațieganu i-a spus că, eu fiind un bun cunoscător al problemelor din Ardeal, mi-se poate adresa cu toată încrederea și sigur că nu'i voi refuza concursul. Răspunsul meu a fost ca și cu ocaziunea întâlnirii la dl. Stanciu. Nici nu puteam răspunde altfel. Nu cunoșteam intențiunile guvernului, nu știam despre instituirea comisiunii istorico-juridice, ignoram concluziunile acesteia și lucra-

¹⁾ Un anahronism și o sfidare: Statul Romano-Catholic Ardelean. Studiu istoric-juridic. (Tipărit ca manuscris).

rea d-lui O. Ghibu, nu primisem dela nimeni, deci nici dela dl. prof. Alex. Borza, informațiuni și eram necunoscător al peripețiilor prin care trecuse această problemă la Ministerul Cultelor și al Instrucțiunei publice. Convorbirea, mărginită la generalități, a luat sfârșit după câteva minute.

La începutul lunei August am pus în practică programul de a cutreera județele din Transilvania, pentru a mă ocupa de nevoile locale și nu am mai văzut pe dl. O. Ghibu care între timp îmi trimisese lucrarea sa, de cât la 7 Septembrie 1931, când îmi solicită intervenția într-o chestie de pașaport. Am aflat că pleacă la Geneva și la Roma în chestia Statusului Catolic. La Geneva urmă să ceară avizul d-lui N. Titulescu, iar la Roma să trateze cu Sf. Scaun. Nu cunoșteam delegația ce primise, nici instrucțiunile ce guvernul îi dăduse. Nici n'am insistat asupra acestor chestiuni. M'a surprins numai faptul că, deși plecă în calitate de delegat al guvernului, nu avea pașaport diplomatic, ci stăruia pe lângă chestorul poliției din Cluj să dea unui pașaport obișnuit aspectul unui pașaport diplomatic, ceea ce chestorul nu putea face. Cu ocazia acestei scurte vizite, dl. Ghibu mi-a cerut și părerea mea. Având ocazie între timp să citesc lucrarea d-lui O. Ghibu, i-am răspuns cu toată sinceritatea: „nu mă îndoiesc că Sf. Scaun va admite desființarea Statusului Catolic, cred însă că va reclama în întregime averile cari au fost totdeauna catolice“. Evident părerea mea nu l'a putut convinge pe dl. O. Ghibu, însă nici dl. Ghibu nu a stăruit să mă convertească pe mine la altă convingere, poate fiindcă îl preocupă plecarea la Roma și chestia pașaportului, sau fiindcă, eu neavând nici o însărcinare în privința Statului, nu aveam nici un amestec în soluționarea problemei.

Dl. O. Ghibu a plecat la Geneva și la Roma. Mai târziu am fost informat că în timpul șederii d-lui O. Ghibu la Roma au avut loc furtunoase discuțiuni în două direcții: 1., cine presidează delegația însărcinată cu tratativele și 2., dacă chestiunea este suficient de bine pregătită din punctul de vedere al dreptului internațional. Asupra primei chestiuni nu s'a ajuns la nici o lămurire; în ce privește a doua, printr'o telegramă semnată de d-nii D. Ghika, O. Ghibu și Petrescu-Comnen s'a cerut

autorizația d-lui prof. N. Iorga pentru venirea în țară a d-lor Comnen și Ghibu și pentru o reexaminare a chestiunii din punct de vedere al dreptului internațional, împreună cu Consiliul juridic al Ministerului Afacerilor străine, ceea ce dl. prof. N. Iorga a și încuviințat. Reexaminarea a avut loc, Consiliul juridic sesizat a dat un documentat aviz asupra tuturor chestiunilor ce interesau.

Iată acest aviz:

CONSILIUL JURIDIC

Sedința din 30 Octombrie 1931

Avizul No. 144.

Luând în cercetare concluziunile Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului romano-catolic ardelean, materialul documentar supus examinării acestui Consiliu, precum și chestionarul de mai jos asupra căruia se cere acestui Consiliu să se pronunțe, Consiliul Juridic emite următorul:

A V I Z

Ad. I. — În cazul când Guvernul ar înțelege să execute măsurile prevăzute în concluziunile Comisiunii istorico-juridice a Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, mai înainte de a fi căzut de acord în prealabil cu Sf. Scaun, acesta ar putea susține în drept că Statul Român a violat Concordatul?

* * *

Conform concluziunilor Comisiunii istorico-juridice, Statul român poate lua asupra sa, prin simplă decizie ministerială, — printr'un delegat al Ministerului de Instrucțiune Publică și Culte, bunurile deținute de către Statul romano-catolic ardelean — spre a le încredința organelor în drept să le poseadă, — fără a fi nevoie de o dizolvare a Statului Catolic, care nu are personalitate juridică, rămânând ca ulterior, o Comisiune de specialiști să propună Ministerului, modul de afecțiune, al fiecăruia din bunurile deținute astăzi de Statul romano-catolic, — în favoarea organelor canonice și legal constituite ale Bisericii catolice și în favoarea Universității din Cluj și a Statului Român.

În concepțiunea Comisiunii istorico-juridice, preluarea bunurilor Statului catolic, apare deci ca un act unilateral al Guvernului român.

Intrucât bunurile deținute astăzi de Statul romano-catolic, au fost administrate — cu sau fără titlu — de această instituțiune, care se prezintă ca având un caracter confesional romano-catolic, întrucât din documentele examinate de Consiliul Juridic reiese, că Biserica romano-catolică prin organele ei canonice a susținut dreptul său de a administra aceste bunuri, este indiscutabil că Sf. Scaun are nu numai un interes deosebit, dar ar putea susține, că are și dreptul ca soarta patrimoniului administrat de Statul romano-catolic, să nu se decidă fără participarea sa.

Având în vedere că o deciziune ministerială, ca cea preconizată de comisiunea istorico-juridică în concluziunile sale, ar putea fi deci interpretată de Sf. Scaun ca un act unilateral, chiar dacă dreptul Statului Român ar fi în afară de orice discuțiune.

Având în vedere că Biserica romano-catolică nu admite nici un fel de recurs la arbitraj și singurul mod de a aplana un conflict între un Stat și Biserică este acela al negocierilor directe, că art. 22 al Concordatului dintre România și Sf. Scaun, prevede că toate dificultățile și chestiunile ce s'ar putea ivi cu privire la interpretarea Concordatului, vor fi rezolvite de comun acord între Sf. Scaun și Guvern, *Consiliul Juridic făcând toate rezervele sale în privința concluziunilor Comisiunii istorico-juridice* este de părere că înainte de a pune în aplicare susnumitele concluziuni, o înțelegere prealabilă cu Sf. Scaun este indispensabilă, căci în cazul contrar, acesta ar putea susține că Statul Român a violat Concordatul.

Ad. II. — În această ipoteză, chestiunea ar putea fi dedusă în fața Ligii Națiunilor. În caz afirmativ, de cine, și pe baza căror texte din Tratat?

* * *

În ipoteza că Statul Român ar da unilateral o soluțiune chestiunii Statului romano-catolic și a bunurilor deținute de el, fără un acord prealabil cu Sf. Scaun, acesta ar putea susține că s'a violat Concor-

datul. Pentru motivele deja arătate Sf. Scaun nu ar putea deduce în fața Ligii Națiunilor un asemenea diferend, care ar avea însă un răsunet considerabil în toată lumea catolică și nu ar fi de natură să ridice prestigiul Statului Român.

În schimb însă, fie Statul ungar, fie Statul romano-catolic, fie un membru al Consiliului Ligei, fie o grupare oarecare sau unul sau mai mulți membri ai ei, în calitate de minoritate etnică sau religioasă, ar putea deduce chestiunea în fața Societății Națiunilor, pe baza art. 9 și 12 din tratatul minorităților și art. 11 din pactul Societății Națiunilor.

Conform art. 9 din tratatul minorităților, resortisanții români, aparținând unor minorități etnice de religie sau de limbă, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții, în drept și în fapt, ca și ceilalți resortisanți români. Ei vor avea anume un drept egal, de a crea, conduce și controla, pe cheltuelile lor Instituțiuni caritabile, religioase sau sociale, școli și alte stabilimenle de educațiune cu dreptul de a se folosi în mod liber de propria lor limbă și de a exercita în mod liber religieuna lor.

În conformitate cu art. 12 din acelaș Tratat, România a fost de acord să considere stipulațiunile privitoare la minorități, ca obligațiuni de interes internațional, puse sub garanția Societății Națiunilor.

Conform al. 2 al aceluiaș articol, orice membru al Consiliului are dreptul să semnaleze atențiunei Consiliului orice infracțiune sau primejdie de infracțiune a îndatoririlor, rezultând din Tratatul minorităților, pentru Statele cu obligațiuni minoritare, iar Consiliul Societății Națiunilor are latitudinea cea mai largă, de a proceda, în modul ce va socoti potrivit și de a da instrucțiunile ce i se vor părea cele mai apropiate și mai eficace.

În fine, conform art. 11 al. 2 al pactului Societății Națiunilor, orice membru al Societății are dreptul de a atrage atențiunea Adunării sau a Consiliului asupra oricărei împrejurări de natură a afecta relațiunile internaționale și care ar amenința prin urmare de a tulbura pacea sau buna înțelegere între națiuni.

Potrivit acestor dispozițiuni ale Tratatului minorităților și ale pactului și practicei constante a Ligei, dreptul de petițiune al minorităților nu suferă aproape nici o îngrădire.

Consiliul este deci de părere că chestiunea Statului romano-catolic poate fi dedusă în fața Ligei Națiunilor cu toate consecințele de ordin politic, pe care le comportă examinarea unui asemenea litigiu de către Consiliul Ligei.

* * *

Ad. III. — În caz că chestiunea ar fi dedusă în fața Ligei Națiunilor, care sunt eventualitățile ce s'ar putea produce, și în special dacă ea ar putea fi dedusă în fața Ligii Națiunilor, ca o chestiune minoritară, s'ar putea prezenta mai multe eventualități:

Comitetul de 3, lucrând conform rezoluțiunei Consiliului din 7 Martie 1929, ar putea — chiar dacă petițiunea minorității a întrunit condițiunile formale de admisibilitate, cerute de susnumita rezoluțiune, — să nu înscrie pe ordinea de zi a Consiliului, chestiunea dedusă în fața Ligei de Statul romano-catolic. O asemenea ipoteză apare ca fiind cu totul irealisabilă, căci petițiunile minorităților, comunicându-se membrilor Consiliului și oricare dintre aceștia având drepturi de a cere înscrierea chestiunei la ordinea de zi, nu este de conceput ca un diferend de o astfel de importanță să nu vie în discuțiunea Consiliului.

Consiliul Ligei, odată chestiunea Statului romano-catolic înscrisă pe ordinea sa de zi, ar putea constata că pe lângă caracterul său politic, ea are și o latură juridică, pentru elucidarea căreia ar fi nevoie de un studiu special. În acest caz, Consiliul are posibilitatea de a institui, — așa cum a făcut în chestiunea optanților, — o Comisiune de juriști, care să examineze aspectul juridic al controversii, rămânând ca Consiliul să-și dea avizul după depunerea raportului acestei Comisiuni.

În fine, în eventualitatea când, Consiliul ar constata că aspectul juridic al chestiunei este hotărâtor, el ar putea uza de dispozițiunea art. 12 al. 3 din

Tratatul minorităților, deferind litigiul Curții Permanente de Justiție internațională dela Haga. Într'adevăr prin textul susmenționat, România s'a angajat ca orice diferend provenit din violarea Tratatului minorităților, să fie deferit Curții dela Haga, dacă lucrul acesta este cerut de cealaltă parte.

Având în vedere precedentul chestiunei optanților, când Ungaria a cerut Consiliului să trimită Curței de la Haga aceasta chestiune, pentru aviz consultativ, cerere căreia Consiliul nu i-a dat urmare, deoarece fusese făcută pe baza art. 11 din pact, și deși nu putea fi adusă decât cu consimțământul României, este extrem de probabil că și în chestiunea Statului romano-catholic, care are un pronunțat caracter juridic, și care ar fi adusă în fața Consiliului Societății Națiunilor, pe baza tratatului minorităților, petiționarul oricare va fi el, va avea tot interesul și va stărui să deducă litigiul în fața Curței permanente de Justiție internațională.

Date fiind dispozițiunile extrem de largi ale art. 12 al. 131 ale Tratatului minorităților, Consiliul este de părere că, *deferirea litigiului Curței dela Haga, la cererea celeilalte părți, apare ca inevitabilă.*

* * *

Ad. IV. — În ipoteza că chestiunea ar fi dedusă în fața Curței dela Haga, care sunt eventualitățile ce se pot prevedea?

Având în vedere că chestiunea Statului romano-catholic este extrem de complexă, în drept și fapt, și că implică cunoștințe speciale privitoare la chestiuni de drept canonic și drept public, puțin cunoscute și derivate dintr'un regim politico-juridic dispărut în bună parte;

Având în vedere că în fapt ea se bazează pe transmisiuni de bunuri, care nu sunt încă exact cunoscute, și a căror inventariere nu s'a făcut exact până acum, și a căror origină și destinație, nu este încă deplin cunoscută;

Având în vedere că Curtea nu judecă numai pe bază de texte de drept pozitiv, ci și pe baza dreptului internațional consuetudinar, pe baza principiilor

generale de drept, recunoscute de națiunile civilizate, și a deciziunilor judiciare și doctrinei publiciștilor celor mai calificați, ca mijloc auxiliar de determinare a regulilor de drept;

Având în vedere că ne-am afla în domeniul unei chestiuni minoritare în care și spiritul tratatelor și tendința instanțelor internaționale, politice sau juridice, sunt extrem de largi, deducerea în fața Curței permanente, a uneia asemenea chestiuni, ar prezenta riscuri deosebit de grave, dacă ea ar fi rezolvată, potrivit concluziunilor Comisiunii istorico-juridice, pe calea administrativă, fără o prealabilă înțelegere cu Sf. Scaun, și fără obținerea unor hotărâri judecătorești din partea instanțelor naționale, oricât de perfect întemeiate ar fi drepturile Statului român, asupra bunurilor deținute în prezent de Statul romano-catolic.

* * *

Ad. V. — Având în vedere documentele și argumentele invocate de Comisiunea istorico-juridică, precum și concluziunile acesteia, ce dificultăți se pot prevedea și cari sunt metodele cele mai nimerite pentru a le putea preveni?

Chestiunea Statului romano-catolic, apare ca extrem de complicată. Se vor pune o serie de chestiuni de drept public și de drept privat, de o soluțiune extrem de dificilă:

Chestiunea personalității juridice a Statului romano-catolic;

Caracterul deținerii nu numai a tuturor bunurilor în general, ci și a fiecărui bun în parte, pentru toate proprietățile administrate de Statul romano-catolic, de mai bine de 70 ani;

Natura juridică a fondurilor de studii și a celorlalte fonduri administrate de Instituțiunea mai susnumită;

Dacă aceste fonduri au ele înșile personalitate juridică sau nu;

În ce măsură dreptul fundațional ungar a fost afectat de legea recentă a persoanelor juridice;

Dacă și cum sunt intabulate în cărțile funduare, bunurile administrate de Statul romano-catolic;

Intrucât această instituție este canonică sau necanonică, și în ce măsură guvernul român poate intra în discuțiune asupra canonicității ei;

Intrucât hotărârile judecătorești deja pronunțate până în prezent, sau cele ce urmează a fi pronunțate în procese dintre Statul român și Statul romano-catolic, au sau vor avea ori nu, autoritate de lucru judecat, etc. etc.

Bogatul material istoric, adunat de Domnul Profesor O. Ghibu, în excelențele și interesantele sale lucrări despre Statul romano-catolic și despre catolicismul ungar în România, precum și documentătele rapoarte ale Legațiunii noastre pe lângă Vatican, cari atrag atențiunea asupra dificultăților chestiunii, în fine concluziunile Comisiunii istorico-juridice, cari lămuresc însă în deosebi aspectul istoric al chestiunii, nu ne pot da un răspuns complet la aceste chestiuni strict juridice, cari ar trebui aprofundat studiate, înainte de a se adopta definitiv o metodă în chestiunea Statului romano-catolic.

Dificultățile cari s'ar ivi, dacă s'ar da o soluțiune pur administrativă, ar putea fi următoarele:

Statul romano-catolic, care s'a mai judecat până în prezent cu Statul român, fără ca acesta din urmă să opună lipsa lui de personalitate juridică, s'ar putea adresa instanțelor judiciare românești, fie pentru a revendica bunurile preluate de Stat pe calea administrativă, fie pentru a susține că este singurul în drept, de a administra aceste bunuri. Cum asemenea soluțiune nu pare probabilă, căci în cazul de față, punându-se în întregime chestiunea Statului romano-catolic, care pe lângă caracterul său confesional, are indiscutabil și un caracter național maghiar, Statul romano-catolic va avea tot interesul să dea chestiunii toată amplexarea, deducând-o în fața Societății Națiunilor, care la rândul său, ar putea-o deferi, precum am arătat, Curții de la Haga, cu toate riscurile juridice și politice pe cari le-ar comporta pentru noi, un proces de această importanță.

O soluțiune de ordin pur administrativ, în chestiunea Statului romano-catolic, ar putea avea drept consecință, și un conflict cu Vaticanul.

Intr'adevăr de când s'au instituit fondurile de studii administrate astăzi de Statul romano-catolic, *ele au avut un caracter confesional romano-catolic*. Prin literalele fundamentale ale lui Ștefan Bathory din 1581, administrarea fundațiunilor creiate se atribuia Ordinului Jezuitorilor. Este perfect adevărat, că atunci când acest Ordin a fost desființat, Impărăteasa Maria Theresa, a încredințat administrarea fondurilor unei Comisiuni ad-hoc, numită Comisia literară, care *legalmente nu avea un caracter confesional, dar care în practică a fost întotdeauna numită „Comisiunea catolică“*.

După disolvarea acesteia, bunurile au fost deținute și administrate de Statul romano-catolic, căruia Guvernul ungar nu i-a recunoscut niciodată dreptul de proprietate, ci numai acela de a administra fondurile, — textele oficiale ungare vorbesc în mod constant, numai de „influență“ Statului romano-catolic, — iar în tot acest timp, Sfântul Scaun s'a interesat de aproape, de soarta bunurilor administrate, prin Episcopul romano-catolic dela Alba-Iulia.

Este în afară de orice îndoială, că dacă Guvernul român, ar voi să rezolve în mod unilateral chestiunea Statului romano-catolic, un conflict cu Sfântul Scaun ar fi inevitabil. De aceea metoda cea mai potrivită care s'ar putea preconiza, ar fi începerea unor negocieri prealabile cu Sf. Scaun în scopul de a se dovedi, atât necanonicitatea cât și ilegalitatea Statului romano-catolic, precum și lipsa de personalitate juridică a acestuia, atât în trecut cât și în prezent, și lipsa lui completă de îndreptățire de a deține fondurile de studii, fie cu titlul de proprietar, fie cu titlul de administrator.

Intrucât fondurile de studii, nu au fost create cu un caracter exclusiv romano-catolic, ci mai de grabă cu un caracter teritorial, fiind destinate întregului tineret studios din Ardeal, va trebui să se discute cu Sft. Scaun și modalitatea preluării bunurilor, și aceea a repartizării lor, căci pe lângă Biserica romano-catolică,

Biserica greco-catolică și Universitatea din Cluj, care îndeplinesc scopuri conforme dispozițiilor fundamentale, sunt și ele îndreptățite la beneficiile fondurilor de studii.

În vederea negocierilor cu Vaticanul, vor trebui evident cercetate cu îngrijire, toate aspectele juridice și situațiunea de fapt a bunurilor, de către cunosători ai chestiunii, adunându-se din vreme tot materialul documentar istoric și juridic necesar, cu atât mai mult cu cât este probabil că, chiar în cazul unui acord cu Vaticanul, minoritatea maghiară nu va ezita să se adreseze Societății Națiunilor.

O înțelegere încheiată însă cu Sf. Scaun, ar crea României o situațiune morală și juridică atât de tare, încât riscurile unui proces la Geneva, ar fi considerabil diminuate.

În concluziune Consiliul Juridic, este de părere, — și insistă asupra acestui punct de vedere, — că preluarea prin decizie ministerială a bunurilor Statului romano-catolic, nu constituie o soluție admisibilă.

Intr'adevăr, pe lângă toate considerațiile de mai sus, având în vedere că bunurile fondurilor figurează în cărțile funduare, fie ca stăpânite, fie ca administrate de Statul romano-catolic, așa că în orice caz restabilirea situației juridice adevărate, trebuie arătată în cartea funduare, prin radierea dreptului Statului romano-catolic, și prin intabularea nouilor drepturi, o procedură judiciară este în orice caz necesară.

* * *

Ad. VI. — Care este înțelesul juridic al art. 9 al. 2 din Concordat, ținând seamă de scrisorile ce se găsesc la sfârșitul Concordatului, și fac parte integrantă din aceasta?

Art. 9. al Concordatului prin al. 1 recunoaște Bisericii Catolice personalitatea juridică, însă îi acordă această recunoaștere cu o îndoită limitatiune: 1) pentru exercițiul acestei personalități juridice, Biserica este reprezentată prin legitimele ei autorități erarhice; 2) personalitatea juridică are a se exercita conform dreptului comun al țării.

Aliniatul 2 al art. 9, enumără autoritățile erarhice ale Bisericii catolice, cărora prin însuși faptul acestei enumerări exprese, li se recunoaște chiar prin Concordat personalitatea juridică, dacă sunt conforme dreptului comun al țării. Textul adaugă însă, la această enumerare, și organizațiile „canonic și legal constituite.”

O asemenea redactare, nu se poate interpreta, decât în sensul că enumerarea conținută în al. 2 al art. 9, nu este limitativă, ci enumerativă. Este evident însă că întrucât nu se recunoaște personalitatea juridică a Bisericii catolice, decât atunci, când este reprezentată prin legitimizele ei autorități erarhice, nu poate fi vorba în al. 2 al art. 9, de alte organizațiuni decât de cele cari au un scop bisericesc și cari sunt prevăzute de dreptul canonic.

Din redactarea art. 9, rezultă deasemenea îndoială asupra faptului, dacă Statul român și Sf. Scaun, urmează să examineze împreună și să cadă de acord asupra canonicității și legalității organizațiilor cari pretind că au personalitate juridică, sau dacă Sf. Scaun are a se pronunța singur, asupra legalității unei persoane juridice în cadrul art. 9 din Concordat.

Intr'o interpretare strictă, s'ar părea că Sf. Scaun ar trebui să fie singurul judecător al canonicității unei instituțiuni și Statul român singurul judecător al legalității ei, căci ar fi greu de conceput ca Sf. Scaun să judece legalitatea unei persoane juridice după dreptul intern al Statului român, după cum ar fi deasemenea greu de conceput ca Statul român să examineze canonicitatea unei instituțiuni.

Însă o asemenea interpretare strictă, ar duce în practică la consecințe imposibile, cari sunt în contradicție și cu spiritul și cu dispozițiunile Concordatului.

“ Intr'adevăr, dacă fiecare parte s'ar pronunța în mod absolut asupra canonicității sau legalității unei persoane juridice, s'ar eluda dispozițiunile art. 22 din Concordat, conform căruia dificultățile isvorite din interpretarea Concordatului, trebuie să fie rezolvite de comun acord între Sf. Scaun și Guvern.

In practică, această din urmă interpretare, cores-

punde și intereselor Statului român, căci ar fi extrem de primejdios, ca atunci când o instituțiune oarecare a obținut recunoașterea personalității sale juridice după dreptul intern, aprecierea canonicității ei să fie lăsată exclusiv la latitudinea Vaticanului, fără să se lase Guvernului român posibilitatea de a-i contesta personalitatea juridică din punctul de vedere canonic.

Scrisorile aflate la sfârșitul Concordatului, și cari fac parte integrantă din acesta, au numai un caracter interpretativ. Rezultă clar din scrisoarea din 20 Iulie 1928, a Ministerului Afacerilor Străine către Nunciatura Apostolică din România, că Guvernul român îi cere să facă o serie de declarațiuni „interpretative”.

Prin paragraful 1, al scrisorii No. 48524 din 20 Iulie 1928 a Ministerului român al Afacerilor Străine, se cere nunciaturei să declare în ce privește personalitatea juridică, definită de art. 9 al Concordatului, vor beneficia de ea organizațiunile enumerate în numitul articol, și celelalte organizațiuni „canonic și legal constituite”.

Cu alte cuvinte, scrisoarea în chestiune, reproduse exact termenii art. 9, și lasă întreagă controversa privitoare la numărul, caracterul sau natura organizațiunilor „canonic și legal constituite”.

Răspunsul Nunciaturei nu ne aduce deasemenea, nici el, un element nou de interpretare, din care să putem deduce că s'a convenit la o limitățiune a termenilor art. 9 al Concordatului. Intr'adevăr acest răspuns precizează că Biserica catolică în România, nu va putea exercita personalitatea sa juridică privitoare la posesiunea bunurilor în afară de organizațiunile enumerate în art. 9 al Concordatului, ceea ce cuprinde implicit în afară de instituțiile expres enumerate și celelalte organizațiuni „canonic și legal constituite”.

Intrucât această formulă este cea mai largă cu putință, și permite ca orice instituțiune bisericească să aibă personalitate juridică dacă e canonic și legal constituită, este natural ca Sf. Scaun să consimtă de a nu ridica obiecțiuni, dacă Guvernul român ar declara că nu recunoaște alte organizațiuni decât cele enumerate în art. 9, căci acest articol cuprinde abso-

lut toate organizațiile susceptibile de a avea personalitate juridică.

Consiliul Juridic este deci de părere *că schimbul de scrisori aflătoare la sfârșitul Concordatului nu aduce elemente noi pentru interpretarea art. 9, al acestuia.*

* * *

Ad. VII. — Articolul 15 al. 1 din Concordat a suprimat dreptul de Patron suprem al Regelui asupra fondurilor administrate de Statul catolic și, în ipoteză afirmativă, în patrimoniul cui au intrat aceste drepturi?

În dreptul public ungar, Șeful Statului în calitate de Rege apostolic, avea anumite drepturi, exercitate în trecut de către predecesorii săi, cari limitau atribuțiunile Sf. Scaun în cuprinsul Regatului, și despre care, până la promulgarea Constituției noastre, și în orice caz până la încheierea Concordatului, se puteau discuta dacă erau sau nu menținute în dreptul nostru public, în calitate de Stat succesoral, pentru Diececele din Ardeal.

Aceste drepturi erau:

1) Dreptul de a înființa Episcopii noi, sau a desființa Episcopii existente;

2) Dreptul de a numi Episcopi, pe cari Sf. Scaun îi confirma numai;

3) Dreptul de a numi pe denimarii Capitoalelor, pe Canonici, pe Abați și pe prepoziții ordinelor călugărești;

4) Dreptul de a admite pe baza așa numitului „Jus placeti regii“, aplicarea pe teritoriul Statului a dispozițiilor de ordin dogmatic ale Sf. Scaun;

5) Dreptul de Înalt Patronat pe care Regele Ungariei, îl exercita ca Rege apostolic, era caracterizat în special prin următoarele atribuțiuni:

1) Regele atribuia toate beneficiile mari ecleziastice. El nu avea numai un drept de prezentare ca patronul privat, ci un drept de numire. Sf. Scaun avea numai dreptul de a confirma numirea.

2) Regele putea transfera prelații dintr'un beneficiu în altul.

3) Regele avea dreptul de supraveghere asupra Fundațiunilor sau beneficiilor în baza dreptului său de patronat suprem și de inspecțiune supremă.

4) În caz de vacanță a beneficiilor avea dreptul de a încasa veniturile acestora până la completarea supremă.

5) În fine avea dreptul de moștenire în averea achizită a Prelaților.

Art. 45, din Tratatul dela Trianon, citat de Comisiunea istorico-juridică, stipulează că Ungaria renunță în favoarea României la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor transferate Statelor succesoare de fosta Monarhie.

Este greu de conceput însă, *că drepturi, care aparțineau Regilor Ungariei „intuitu personae”, în calitate de Regi apostolici, să fi trecut asupra Regelui României, cu atât mai mult cu cât art. 45 mai susmenționat, este privitor numai la drepturile și titlurile asupra teritoriilor transferate la care Ungaria a renunțat în favoarea României.*

Constituția noastră din 29 Martie 1923, în art. 88, care vorbește despre puterile Regelui, *nu menționează nici unul din drepturile cari caracterizează instituțiunea patronatului suprem*, iar legea Cultelor din 22 Aprilie 1928, făcută în aplicarea art. 22 din Constituție, *nu menționează nicăeri dreptul de patronat suprem*. Dinpotrivă vorbind în general despre patronat, fără a preciza dacă este vorba de patronatul privat sau public, legea Cultelor dispune prin art. 38 că „Instituțiunea patronatului cu drepturile și obligațiunile de orice categorie este și rămâne desființată fără nici o îndemnizare”.

Concordatul ratificat prin legea din 12 Iunie 1929 reproduce aproape textual în art., 15, dispoziția art. 38 din legea Cultelor. Prin acest articol Statul român și Sf. Scaun au convenit că „drepturile și îndatoririle de patronat *de orice categorie*, sunt și rămân desființate fără nici o îndemnizație”. Redactarea categorică a acestui text nu poate lăsa nici o îndoială asupra desființării Instituției patronatului suprem, în dreptul nostru public.

Alineatul 3 al art. 15 din Concordat, care este de altfel de acord cu art. 39 din legea Cultelor, prevede că în cazul când o parohie ar dispărea canoniceste și legalmente, fostul patron, dacă acesta este Statul sau o Instituție de Stat, va putea dispune liber de aceste bunuri; dacă fostul patron este un particular, bunurile rămân în posesiunea Bisericei.

O asemenea dispozițiune, nu implică însă, întru nimic menținerea dreptului de patronat suprem. Din-potrivă: ea precizează cu toată claritatea încetarea calității de patron suprem al Statului, *care moștenește în calitate de „fost patron“ bunurile unei succesiuni, pe care părțile au convenit s'o considere vacantă.*

Această dispozițiune, este însă o dispozițiune specială. Ea nu se aplică decât la cea mai modestă dintre persoanele juridice prevăzute de art. 9 al Concordatului, la parohie. *Ea este exclusă complet pentru toate celelalte persoane juridice de drept canonic, cari erau obligate conform dreptului public ungar, să suporte sarcinile patronatului suprem.*

Aceste concluziuni sunt de altfel confirmate pe deaîntregul de discuțiunile preliminare încheierii Concordatului (vezi rapoartele Legațiunei române pe lângă Vatican, cu No. 449/921, 856/921 și 970/921 *pe care comisiunea istorico-juridică nu le-a avut în vedere*), cari nu mai lasă nici un fel de îndoială asupra inexistenței dreptului de patronat suprem.

În schimb însă este indiscutabil că s'a menținut, sub o altă formă, dreptul de supremă inspecțiune, care în Monarhia austro-ungară aparține Suveranului, dar care la noi este exercitat de Guvern, conform legilor de drept public, referitoare la această materie și în special conform legii persoanelor juridice și a legii Cultelor.

În dreptul public ungar, suprema inspecțiune nu era altceva decât controlul exercitat de Guvern, în numele Regelui, asupra tuturor cultelor. Dreptul acesta de control este consacrat la noi, în mod categoric, de art. 25 al legii Cultelor, care acordă Statului asupra tuturor cultelor, un drept de supraveghere și control, exercitat tot prin Ministerul Instrucțiunii Publice și al

Cultelor, și care reiese de altfel din numeroase alte articole ale legii susmenționate, referitoare la raporturile dintre Stat și diferite culte.

Acest drept este consacrat de altfel de art. 9 al Concordatului, care nu recunoaște personalitatea juridică a organizațiilor Bisericii catolice, decât conform dreptului comun al țării, precum și de alte numeroase articole ale Concordatului, care în mod implicit sau explicit, consacră dreptul de supraveghere și de control al Statului (art. VIII, art. X, art. X, art. XIV, art. XVI, art. XVII, art. XIX, etc).

Pentru considerațiunile de mai sus, Consiliul Juridic este de părere că:

a) *Instituția Patronatului Suprem, a încetat de a mai exista în dreptul nostru public, și bunurile Bisericii au fost prin aceasta degrevate de sarcinile impuse de Patronat, drepturile patronului suprem rămânând în patrimoniul Bisericii, cu limitațiunile prevăzute de stipulațiunile Concordatului.*

b) *Dreptul de Supremă Inspecțiune, este menținut sub formă de supraveghere și control, prevăzută de legea Cultelor și consacrată de Concordatul cu Sf. Scaun.*

(ss) E. Pantazi, (ss) C. Stoicescu,
(ss) Al. Ottulescu, (ss) N. Raicovicianu,
(ss) I. Lugoșianu.

Această reexaminare a fost de o covârșitoare importanță: de unde până atunci ideea unor măsuri unilaterale în sensul concluziunilor comisiei istorico-juridice și deci în conformitate cu vederile d-lui O. Ghibu pare a fi călăuzit acțiunea guvernului, după această dată guvernul a rămas sub impresia necesității de a soluționa problema după o prealabilă și complectă înțelegere cu Sf. Scaun. Toate aceste s'au petrecut fără vre-un amestec cât de îndepărtat din partea mea.

Pe dl. O. Ghibu nu l'am mai văzut până la 14 Noemvrie 1931. Atunci dl. Ghibu mi-a comunicat că strădaniile sale sunt în pragul izbânzii: Dl. prof. Nicolae Iorga, în urma concluziunilor Comisiei istorico-juridice,

datorită avizului favorabil al d-lor N. Titulescu și Petrescu-Comnen ar fi hotărât să procedeze la luarea unor măsuri energice, unilaterale: 1) disolvarea Statusului și 2) preluarea administrării averilor prin instituirea unui comisar guvernial în persoana d-lui O. Ghibu și a unui administrator delegat în persoana d-lui Alex. Borza; tratativele cu Sf. Scaun vor fi reluate numai după punerea în aplicare a acestor măsuri. Succesul i-ar fi fost asigurat în urma unei înțelegeri cu I. P. S. Sa Alex. Cisar, Arhiepiscop și Mitropolit de București care însuși va cere ministrului Cultelor luarea acestor măsuri. În fața acestor informațiuni nu aveam de făcut nici o obiecțiune și nici o dificultate. Dimpotrivă; *dacă însuși Șeful Bisericei Catolice din România sesiza guvernul și cerea luarea unor măsuri drastice unilaterale, Guvernul era complet acoperit față de Sf. Scaun*, orice inconvenient și primejdie de complicațiune era înlăturată și deci indiferent de opinia mea în ce privește fondul chestiunii, eram dator să dau întreg concursul meu la realizarea măsurilor preconizate. Dl. O. Ghibu m'a și rugat ca a doua zi, când urmau să se semneze hârtiile de dl. prof. N. Iorga, să fiu de față, pentru a putea da lămuriri dacă primul ministru ar cere. Ceea ce am și promis, cu plăcere. Am mai fost rugat de dl. Ghibu să sugerez d-lui N. Iorga numirea sa de subsecretar de stat, ca să aibă mai mare autoritate, când va trata cu Vaticanul. A doua zi am însoțit pe dl. O. Ghibu la dl. prof. N. Iorga. Dl. O. Ghibu împreună cu secretarul general al Ministerului Cultelor, dl. A. Crăciunescu și cu directorul Contenciosului acestui Minister, dl. O. Demetrescu redactase o decizie prin care Statusul Catolic se declară dizolvat, iar averile treceau în administrarea d-lor O. Ghibu și Alex. Borza. Mai era de față și dl. Nae Popescu, secretarul general al Ministerului Instrucțiunii publice.

Fără nici o discuție prealabilă sau expunere din partea cuiva, dl. O. Ghibu a prezentat decizia spre semnare d-lui N. Iorga. Dl. N. Iorga aruncând o privire asupra textului, a refuzat net și tăios semnarea, arătând celor prezenți că soluția cuprinsă în decizie este *contrară părerii d-lui Titulescu și Petrescu-Comnen, cum și hotărârii nestrămutate a d-sale de a soluționa problema prin*

tratative cu Sf. Scaun. De unde rezultă în mod neîndoelnic că dl. O. Ghibu mă informase cu totul eronat și într'un mod ce nu corespundea realității. La fel s'au petrecut lucrurile și cu adresa I. P. S. Sale Alex. Cisar pe care dl. O. Ghibu nu o adusese, scrisoare ce a fost ulterior trimisă d-lui prof. N. Iorga, având însă un cuprins cu totul diferit de cel anunțat de dl. O. Ghibu. Mai târziu I. P. S. Sa Alex. Cisar m'a informat că dl. O. Ghibu a voit să-i surprindă buna credință, *prezentându-i spre semnare o adresă cu al cărei cuprins nici odată în prealabil nu se declarase de acord.* Neputându-și însuși cele cuprinse în adresă — cererea de disolvare a Statusului și trecerea administrației în mâna unor comisari și administratori numiți de Guvern — a refuzat semnarea adresei. Mă abțin dela orice calificare pentru procedeul d-lui O. Ghibu față de dl. N. Iorga, I. P. S. Sa Alex. Cisar și față de mine.

Abia după refuzul d-lui N. Iorga am intervenit în discuție, arătând d-lui N. Iorga că nu insist asupra refuzului de a semna, deoarece aud o serie de lucruri contrare celor ce mi-s'au spus de dl. O. Ghibu cu o zi în urmă, însă îmi iau voe de a-i atrage atențiunea asupra faptului că proiectul de statute al Statusului a fost de mult înaintat Ministerului spre aprobare, că lipsa de răspuns din partea Ministerului ar putea fi considerată ca aprobare tacită și exploatată în acest senz; chiar de aceea este necesară o decizie prin care să se arate că lipsa de răspuns nu înseamnă aprobare și că înainte de terminarea tratativelor cu Sf. Scaun, Statusul nu va fi socotit ca având ființă legală și orice hotărâre a lui va fi considerată nulă și neavenită. Dl. N. Iorga a acceptat fără discuție această propunere și a dispus redactarea unei decizii în acest senz, semnând-o a doua zi.

Rămas singur cu dl. Iorga, i-am comunicat sugestia făcută de dl. O. Ghibu de a fi numit subsecretar de stat. Dl. N. Iorga mi-a reflectat că acest lucru este cu nepuțință, dimpotrivă, dată fiind *patima și lipsa de obiectivitate a d-lui O. Ghibu*, se gândește să încredințeze unui catolic, eventual chiar mie, misiunea de a trata chestiunea cu Sf. Scaun, păstrând pe dl. O. Ghibu doar în calitate de consilier și nu de delegat. Totodată dl. N. Iorga

mi-a arătat că nu se gândește să reclame pentru Stat averile administrate sau posedate de Statusul Catolic, ci vrea să facă, dacă e posibil, să *beneficieze de ele și Biserica Română Unită*.

La 17 Noemvrie 1931 dl. O. Ghibu a adresat d-lui D. Ghika, ministru al Afacerilor Străine o scrisoare profund jignitoare¹⁾.

Dl. N. Iorga informat de cele petrecute, la 18 Noemvrie 1931 a adresat d-lui D. Ghika, ministrul Afacerilor Străine următoarea scrisoare:

„Scumpe Coleg și amic,

Scrisoarea d-lui Ghibu e o dovadă a relei creșteri care, din nenorocire, deosebește clasa noastră „cultă“.

Dacă ar fi sub ordinele mele, l'ași pedepsi imediat. Dar Universitatea e autonomă.

Va trebui însă ca în Consiliul de Miniștri cel mai apropiat să încredințăm misiunea delicată dela Roma unui om cu alt simț al ierarhiei și al celei mai elementare politețe.

Primește, te rog, scumpe coleg și amic, asigurarea simpatiei mele.

(ss) N. IORGA.

Puteți face să se redacteze încă de acum adresa prin care amândoi îi retragem delegația pentru lipsă de tact în legătură cu superiorii“.

Tot atunci dl. N. Iorga i-a comunicat d-lui O. Ghibu în Camera Miniștrilor din Palatul Adunării Deputaților că nu înțelege să mai aibă de a face cu d-sa și că orice însărcinare îi încetează. Pe urmă l'a concediat fără să

¹⁾ Domnule Ministru,

Purtarea pe care D-Voastră ați avut-o ieri față de mine — delegatul special al guvernului pentru una din cele mai importante și mai grele chestiuni naționale și de Stat — mi-a dat ultima dovadă că impresiunile și informațiile mele, avute la Roma și la Geneva, nu m'au înșelat; D-Voastră condus de motive pe cari le cunosc destul de bine, vreți să sabotați acca mare chestiune, îngreunându-mi sau făcându-mi imposibilă împlinirea misiunii mele.

Îmi rezerv dreptul de a aduce la cunoștința factorilor în drept și a țării întregi, manoperele D-Voastră, pe cari le socotesc profund primejdioase cauzei.

Cu respectul cuvenit

(ss) ONISIFOR GHIBU,
profesor universitar, membru cor. al Academiei
Române, delegat special al Guvernului

admită vre-o explicație sau replică. La 27 Noemvrie i-s'a comunicat d-lui O. Ghibu printr'o adresă revocarea delegației pe care, după ce a citit-o, a refuzat să o primească, cerând să-i se trimită prin poștă la Cluj. Ceeace s'a și făcut.

Copie de pe adresa No. 66172 din 27 Noemvrie 1931, către Domnul Onisifor Ghibu, Profesor la Universitatea din Cluj:

DOMNULE PROFESOR,

Am onoare a Vă face cunoscut că, împreună cu Domnul Președinte al Consiliului de Miniștri, am hotărât să Vă fie retrasă însărcinarea onorifică ce vi se dăduse pentru a expune, de comun acord cu Legațiunea noastră de pe lângă Sfântul Scaun, organelor competente ale acestuia punctul de vedere al Guvernului român în chestiunea Statusului romano-catolic ardelean.

În consecință, însărcinarea ce vi se dăduse de către acest Departament prin adresa cu No. 42362 din 15 Iulie a. c. vi se retrage în mod definitiv.

(ss) GHICA.

N. B. Dl. Profesor O. Ghibu, după ce a luat cunoștință de adresă, a cerut totuși, să-i fie trimisă prin poștă la Cluj ceea ce se va face imediat.

(ss) A. VASILIU.

N O T Ă

Mai întâi Direcția protocolului a încercat să remită personal d-lui profesor Ghibu couvertul cu No. 67172 din 27/XI a. c. însă a refuzat.

Mi s'a trimis mie cu invitație verbală de a o expedia cu poșta, însă în așa fel că couvertul să fie remis de poștă la destinație direct persoanei. În urma relațiilor date de Direcția P. T. T. cum ar putea ajunge plicul direct în mâna d-lui profesor Ghibu, mi s'a spus că, pentru a deruta un eventual refuz din partea D-sale văzând expediția făcută de Minister, să menționez pe verso couvertului ca fiind expedită de subsemnatul ceea ce am și făcut pentru care Oficiul poștei Gara de Nord mi-a

eliberat chitanța No. 19491, lipită pe minută, plătind în plus zece lei pentru retour-recipisă pentru care s'a făcut mențiunea pe recipisa A.A.

(ss) *Arpășeanu.*

Recipisa este anexată la dosar¹⁾.

În urma revocării delegației d-lui O. Ghibu am fost delegat eu din partea guvernului pentru misiunea dela Roma. Delegația mi-s'a comunicat prin adresa No. 73.676 din 22 Dec. 1931.

¹⁾ Dl. O. Ghibu a continuat să se prevaleze de calitatea de delegat în fața autorităților administrative și judiciare, ba chiar și față de guvernele constituite după demisia D-lui Prof. N. Iorga. Acest procedeu abuziv se califică dela sine.

Proiectul de acord formulat la București.

Până la mijlocul lui Decemvrie misiunea nu m'a preocupat. Se discută bugetul. Mă interesă în special salarizarea clerului și eram hotărît să demisionez, dacă nu se poate găsi o formulă satisfăcătoare de egal tratament pentru cele două biserici naționale. Când dificultățile au fost aplanate, s'a stabilit că voi pleca la finea lunii Decemvrie la Roma, împreună cu dl. N. Iorga. Plecarea a fost amânată din cauza călătoriei d-lui C. Argetoianu în străinătate, pentru 20 Ianuarie 1932, dată comunicată și Vaticanului. Dl. N. Iorga îmi precizase obiectivele pentru tratativele dela Roma: *desființarea autonomiei Statusului catolic și împărțirea Bisericei Române Unite din averile administrate în trecut de Status*. Vacanța Crăciunului, petrecută la Cluj, am utilizat-o pentru strângerea și sistematizarea materialului documentar de care aveam nevoie. La 9 Ianuarie am fost încunoștințat prin telefon despre numirea mea în fruntea Ministerului Justiției și chemat la Sinaia pentru luarea în primire a înaltei funcțiuni care mi-se încredințase.

Noua situație îmi cerea toată puterea de muncă și apropiata redeschidere a parlamentului făcea cu neputință plecarea la Roma care a fost amânată sine die. Sub durata sesiunii parlamentare nu au avut loc tratative propriu zise cu privire la Status. Doar cu ocaziunea unor vizite protocolare Nunțiul Apostolic, Mgr. A. M. Dolci, înălțat mai târziu la rangul de Cardinal, m'a sondat cu privire la soluționarea problemei. I-am comunicat părerea mea fără reticențe — potrivit formulei indicate de dl. prof. N. Iorga: — *desființarea autonomiei și a personalității juridice a Statusului Catolic și împărțirea averii între Biserica Unită și Latină*. Nunțiul mi-a opus formula recunoașterii personalității juridice a Statusului și a caracterului romano-catolic al averilor. Am primit de câteva ori și vizita unora dintre episcopii Bisericei

Române Unite cari au susținut aceeași teză și au declinat dela sine eventualitatea unei asocieri la o acțiune tinzând la împărțirea averilor. Sesiunea agitată nu mi-a îngăduit să mă ocup de această chestiune, deși dl. N. Iorga dorea să zoresc plecarea la Roma. Dela o discuție cu reprezentanții Eparhiei de Alba-Iulia, sau cu dl. E. Gyárfás m'am eschivat în mod constant, în conformitate cu dorința d-lui N. Iorga, care vroia tratativele cu Sf. Scaun, fără o prealabilă discuție cu Episcopul de Alba-Iulia, sau cu reprezentanții Statusului.

Odată cu închiderea parlamentului, soluționarea problemei Statusului nu mai putea fi amânată, mai ales că ministrul nostru de pe lângă Sf. Scaun urma să treacă la Berlin și nu își putea prelungi șederea la Roma peste o anumită dată (20 Mai 1932). Intre timp Nunțiu Apostolic din București nu încetase a stărui pe lângă guvern de a admite discuții prealabile cu cei interesați, la București. Spunea, cu drept cuvânt, că fără discuții și lămuriri prealabile, tratativele la Roma se vor prelungi la infinit, deoarece Vaticanul nu va întrelăsa de a cere în prealabil informațiuni Episcopului Majláth, ceea ce va pricinui întârzieri cu totul nedorite în mersul tratativelor. Când în sfârșit și Legațiunea noastră de pe lângă Sf. Scaun, în urma unor sugestii din partea Vaticanului, a recomandat de asemeni tratative prealabile la București, dl. N. Iorga în calitate de Președinte al Consiliului și Ministru al Cultelor m'a autorizat să încep discuțiile cu Episcopul Majláth și cu reprezentanții Statusului. La 21 Aprilie 1932 dimineața am primit, asistat de d-nii Radu Djuvara, ministru plenipotențiar, și B. Constantinescu, consilier de legăție și mai apoi ministru plenipotențiar, delegați ai Ministerului Afacerilor Străine, pe P. S. Sz Episcopul de Alba-Iulia, Carol G. Majláth, pe senatorul Elemér Gyárfás și pe b. Szentkereszti. După o discuție îndelungată Episcopul Majláth și reprezentanții Statusului au cedat pe întreaga linie, acceptând în principiu următoarea formulă: 1. transformarea Statusului într'un organ diecezan cu caracter consultativ; 2. dreptul de dispoziție al episcopului; 3. controlul Metropolitului de București și 4. utilizarea averei exclusiv în scopurile prevăzute de literele fundamentale. A rămas că, potrivit

acordului de principiu, să redactez un anteproect, care să fie luat în discuțiune după vacanța Paștelor. Delegații Ministerului Afacerilor Străine m'au felicitat călduros pentru succesul acestei prime conversații.

La 25 Aprilie 1932 am făcut o vizită d-lui N. Iorga, căruia i-am expus rezultatele primei conferințe. Dl. N. Iorga a aprobat întru toate formula la care m'am oprit și s'a declarat foarte mulțumit de rezultatul obținut. În aceeași zi dl. C. Argetoianu s'a declarat complet satisfăcut cu rezultatul obținut de mine.

Având deci aprobarea prealabilă a d-lor N. Iorga și C. Argetoianu am redactat următorul proiect de acord:

Art. 1. — „Statusul Romano-Catolic Ardelean“ este și rămâne un organ consultativ al Episcopului de Alba-Iulia și va lua denumirea de

Art. 2. — Toate drepturile patrimoniale aflate până acum în administrația zisului Status Romano-Catolic Ardelean vor fi administrate în viitor de Episcopul de Alba-Iulia în conformitate cu art. din Codex Canonicus și cu legile Regatului Român.

Art. 3. — Toate aceste drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile vor fi întrebuințate exclusiv în scopurile indicate și prevăzute de decretele și literalele fundamentale.

Art. 4. — Arhiepiscopul de București asistat de Episcopii Catolici cu reședința pe teritoriul Regatului Român de ambele rituri, are drept de supraveghere și control cu privire la modul administrării averii și întrebuințării veniturilor, așa după cum s'a stabilit la art. precedent.

Art. 5. — Dreptul de proprietate este și rămâne garantat în favoarea fondurilor, așa după cum sunt indicate în decretele și literalele fundamentale anexate prezentei pentru a face parte integrantă cu ea.

Inscripțiile de proprietate în cărțile funduare (registre fonciare), se vor rectifica din oficiu și fără taxe, potrivit dispozițiilor aliniatului precedent din acest articol.

Art. 6. — Zisul Status Romano-Catolic Ardelean, denumit în viitor în curs de 2 luni dela data semnării prezentei își va modifica statutele potrivit celor stabilite mai sus și le va prezenta Guvernului spre aprobare.

Anteproiectul redactat l'am comunicat la 28 Aprilie 1932 Ministerului Afacerilor Străine, Nunțiatunii Apostolice și Arhiepiscopiei Catolice de București.

Între timp P. S. S. Episcopul Majláth și dl. E. Gyárfás încă la 21 Aprilie 1932 — dându-și probabil seama de gravitatea concesiunilor făcute — s'au adresat Nunțiului Apostolic și au redactat împreună un contra-proiect pe care îl reproduc în întregime:

Art. I. — Statusul catolic ardelean este o instituțiune de mai multe secole, care a luat ființă pentru apărarea intereselor culturale, școlare și materiale ale diecezei latine de Transilvania, ea este deci o instituțiune diecezană și canonică și în vigoarea canoanelor 1519—1521 ale Codului Canonic.

Art. II. — Statusul catolic, recunoscut din partea Statului Român deja prin art. IX din Concordat ca persoană juridică de drept public va desfășura întreaga sa activitate sub aceiași supraveghere și control pe care Guvernul îl exercită față de cultele celelalte. Veniturile fondurilor Statusului catolic trebuesc întrebuințate conform voinței donatorilor sau fondatorilor. În aceasta vedere prezidiul Statusului catolic va prezenta anual procesele verbale ale adunării generale, bugetul și darea de seamă despre gestiunea sa anuală, Arhiepiscopului din București, ca Mitropolit al diecezei de Transilvania.

Art. III. — Proprietatea bunurilor Statusului catolic aparține bisericei latine a diecezei de Transilvania și aceste sunt prin urmare bunuri bisericești. Administrarea lor aparține Statusului catolic, care este *introdus și în cărțile funduare ca proprietar al acestor bunuri și care le administrează prin mijlocirea organului său executiv, prin Consiliul său dirigent.* Statul Român garantează deci proprietatea, posesiunea și ad-

ministrarea liberă a acestor bunuri, după modul și pe măsura, cum a fost situația acestora în timpul ratificării concordatului.

Art. IV. — Toate deciziunile Statusului catolic și ale organului său executiv, vor fi valabile cu aprobarea episcopului diecezan și în caz de vacanță a sediiului, a vicarului capitular sau a administratorului apostolic, pe lângă cari îndeplinește Consiliul Dirigent al Statusului catolic toate atribuțiile organului prevăzut în canonul 1520 din Codul Canonic.

Art. V. — Statusul catolic Ardelean va introduce aceste articole principiale și enunciative în capul statutelor sale, iar Guvernul Român aprobă deja prin semnarea acestei convențiuni aceste Statute, deja înaintate spre aprobare și va dispune de urgență, ca să fie publicate în forma de Decret Regal în Monitorul Oficial, conform dispozițiilor legii cultelor.

Episcopul Majláth și reprezentanții Statusului Catholic constatând prin adresa din 4 Mai 1932, prezentată Nunțiului Apostolic că „cele 6 puncte (din proiectul meu) sunt cu desăvârșire inacceptabile și inadmisibile și nu pot forma nici bază de discuție“, împreună cu Nunțiul Dolci și cu Arhiepiscopul Cisar au redactat un nou contraproiect astfel formulat:

București, la 5 Maiu 1932.

Art. 1. — Guvernul român recunoaște, că toate bunurile, care se găsesc astăzi în posesiunea și sub administrațiunea Statusului Catholic Ardelean, sunt bunuri bisericești și formează proprietatea diecezei catolice de rit latin de Transilvania.

Art. 2. — Toate aceste bunuri vor fi administrate, ca până acum, prin organizațiunea diecezeană străveche, numită de aci încolo: *Statusul diecezei romano-catolice de Transilvania*, care a luat ființă în secolul al XVI-lea pentru apărarea și promovarea intereselor culturale și școlare ale acestei dieceze și care a fost recunoscută deja prin art. IX al Concordatului ca orga-

nizațiunea *canonică* în vigoarea canoanelor 25, 26, 100 și 1519—1521 ale Codului Canonic.

Raporturile între organizațiunea *autonomă* a acestui Status și Episcopul diecezan din punctul de vedere al administrării bunurilor, sunt cele prevăzute în §-ul 2 al Canonului 1521.

Consiliul Dirigent al Statusului catolic îndeplinește *toate atribuțiunile organului consultativ, prevăzut în canonul 1520.*

Art. 3. — Veniturile bunurilor, administrate prin acest Status, vor fi întrebuințate exclusiv pentru scopurile bisericești, școlare și de educațiune, conform voinței și intențiunilor donatorilor și fondatorilor.

Art. 4. — Statusul Diecezei romano-catolice de Transilvania, va desfășura întreaga sa activitate sub aceeași supraveghere și acelaș control al Guvernului, pe care acesta îl exercită față de cultele istorice celelalte din Regatul României.

Prezidiul Statusului va prezenta în fiecare an raportul său despre gestiunea anuală, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunării sale generale Arhiepiscopului latin din București, ca Mitropolit al diecezei de Transilvania, care exercită, din punct de vedere bisericesc supravegherea acestei gestiuni în modul și măsura, precum este prevăzut în Codul Canonic.

Art. 5. — Guvernul Român își dă consimțământul său irevocabil, ca dreptul de proprietate să fie înscris în cărțile funduare în favorul suscitatei *dieceze romano-catolice latine de Transilvania*, fără orice taxă sau cheltuială, asupra tuturor bunurilor, care figurează astăzi în aceste registre pe numele Statusului Catolic Latin sau pe numele diferitelor fonduri, administrate de acesta ca fondul de religie, de instrucție, de stipendii, etc.

Art. 6. — Organizațiunea, modul de funcționare și atribuțiunile Statusului Diecezei romano-catolice de Transilvania sunt stabilite și reglementate prin statutele sale, care formează partea integrantă a acestei convențiuni și care sunt aprobate prin semnarea pre-

zentei convențiuni atât din partea Sfântului Scaun, cât și din partea Guvernului Român.

Discuțiile directe au fost reluate la 5 Mai 1932. Au asistat la această conferință: din partea Ministerului Afacerilor Străine dl. Barbu Constantinescu, din partea bisericeii I. P. S. S. Arhiepiscopul A. Cisar și P. S. Sa Episcopul G. C. Majláth, din partea Statusului Catolic d-nii canonic A. Balazs și senator E. Gyárfás. După expunerea contraproiectului, rezervând discuția decizivă pentru ziua următoare, m'am mărginit a arăta și a discuta unele formule din contraproiect, cu totul inacceptabile. Discuția a rămas în continuare pe ziua de 6, când dl. Gyárfás a prezentat al treilea contraproiect care lua în considerare unele obiecțiuni făcute de mine în ziua premergătoare. Iată textul acestui al 3-a contraproiect:

București, la 6 Mai 1932.

Art. 1. — Guvernul Român recunoaște, că toate bunurile, care se găsesc astăzi în posesiunea și sub administrațiunea Statusului Catolic Ardelean, sunt bunuri bisericești și formează proprietatea diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Art. 2. — Toate aceste bunuri le administrează Episcopul prin organizațiunea diecezană strămoșească, numită de aci încolo: *Consiliul diecezei romano-catolice de rit latin de Alba-Iulia*, conform normelor stabilite în §-ul 2 al canonului 1521 din Codul Canonic.

Acest Consiliu îndeplinește și atribuțiunile prevăzute în §-ul 1 al Canonului 1520.

Art. 3. — Veniturile bunurilor, administrate prin acest Consiliu, vor fi întrebuințate exclusiv pentru scopurile bisericești, școlare și de educațiune, conform voinței și intențiunilor donatorilor și fondatorilor.

Art. 4. — Consiliul diecezan va prezenta în fiecare an raportul său despre gestiunea anuală, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunării generale, Arhiepiscopului latin din București, ca Mitropolit al diecezei de Alba-Iulia, care va exercita din punct de ve-

dere bisericesc supravegherea acestei gestiuni în modul și măsura, precum este prevăzut în Codul Canonic.

Art. 5. — Guvernul Român își dă consimțământul său irevocabil, ca dreptul de proprietate să fie înscris în cărțile funduare în favorul suscitatei *dieceze romano-catolice latine de Alba-Iulia*, fără orice taxă sau cheltuială, asupra tuturor bunurilor, care figurează astăzi în aceste registre pe numele Statusului Catolic Ardelean, iar referitor la imobile, care sunt înscrise pe numele diferitelor fonduri, administrate de acesta, ca fondul de religie, de instrucție, de stipendii, etc., se va face mențiunea în cărțile funduare, că toate aceste fonduri sunt ale diecezei romano-catolice latine de Alba-Iulia.

Art. 6. — Organizațiunea și modul de funcționare a Consiliului Diecezei Romano-Catolice de Alba-Iulia sunt stabilite și reglementate prin statutele întocmite în adunarea generală din 20 Noemvrie 1930, cari după modificările găsite necesare, sunt aprobate în textul alăturat, prin semnarea prezentei convențiuni, atât din partea Sfântului Scaun, cât și din partea Guvernului Român și formează parte integrantă a acestei convențiuni.

După controverse înverșunate ce au precizat cele două teze: *de o parte consiliul diecezan conceput ca organ consultativ al Episcopului; de altă parte acelaș consiliu constituit ca organizație autonomă cu personalitate juridică și drept de dispoziție*, am reluat în discuție anteproectul guvernului și stăruind asupra acordului de principiu la care s'a ajuns la 21 Aprilie 1932, am convenit asupra următorului text, complectat la 7 Mai cu art. 6 (nou).

Art. 1. — „Statusul romano-catolic ardelean este și rămâne un organ al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia și va lua denumirea de „Consiliul Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“.

Art. 2. — Toate drepturile patrimoniale, aflate până acum în administrația zisului Status romano-catolic ardelean vor fi administrate în viitor de Episcopul de Alba-Iulia în conformitate cu paragraful 2 al

canonului 1521 din Codex Juris Canonici și cu legile Regatului Român.

Însărcinările prevăzute de canonul 1520 și 1521 paragraful 2 le îndeplinește Consiliul Diecezan prevăzut de art. 1 al prezentului acord.

Hotărârile acestui Consiliu sunt valabile și executorii numai cu aprobarea Ordinariului.

Art. 3. — Toate aceste drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile vor fi întrebuințate exclusiv în scopurile indicate și prevăzute de Decretele și Literale fundamentale.

Acolo, unde Decretele și Literale fundamentale nu precizează scopul, sau scopul a fost atins, întrebuințarea se va face în scopuri bisericești, școlare și de educațiune, în conformitate cu intențiunea donatorilor și a fondatorilor.

Art. 4. — Arhiepiscopul latin de București, ca Mitropolit al Diecezei sufragane de Alba-Iulia, are dreptul de supraveghere și de control cu privire la întrebuințarea veniturilor așa cum s'a stabilit la art. precedent. În acest scop Ordinariul de Alba-Iulia va prezenta Arhiepiscopului în fiecare an raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale Adunării Generale.

Art. 5. — Toate bunurile aflătoare astăzi în posesiunea și sub administrarea Statusului romano-catolic ardelean sunt bunuri cu caracter eclesiastic și aparțin Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat în favoarea fondurilor respective.

Aceste fonduri sunt reprezentate de drept prin Ordinariul dela Alba-Iulia.

Inscripțiile de proprietate în cărțile funduare (registre fonciare) se vor rectifica în urma adresei Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și la cererea Ordinariului de Alba-Iulia, fără taxe, potrivit dispozițiilor aliniatului 2 din acest articol.

Art. 6. — Dispozițiunile cuprinse în acest Acord se vor aplica și fondului Orfelinatului Terezian din Sibiu, dacă instanțele judecătorești nu ar decide în

mod definitiv altfel sau nu s'ar produce un aranjament ulterior de altă natură.

Art. 7. — Odată cu semnarea prezentului Acord se aprobă Statutele de organizare și de funcționare ale Consiliului Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în redactarea cuprinsă în anexa A.

În ședința din 7 Mai 1932 am făcut și modificările cuvenite Statutelor fostului Status Catholic. Importanța modificărilor rezultă din textul nou pus alături de cel vechiu.

Iată pe două coloane articolele mai importante:

§. 1. Chestiunile școlare și materiale ale diecezei romano-catolice ardelenale administrează organizația strămoșească numită „Statutul Diecezei Romano-Catolice din Ardeal“, în frunte cu Episcopul, în modul prevăzut în aceste Statute.

§. 2. Organul suprem al Statusului Diecezei Romano-Catolice din Ardeal este: Adunarea generală, iar organul administrativ și executiv este Consiliul dirigent.

Competința adunării generale.

§. 14. Competința adunării generale se extinde asupra tuturor afacerilor școlare, fundamentale și bisericesti, cari nu aparțin în mod special atribuțiunii episcopiei: cu un cuvânt asupra tuturor chestiunilor, cari sunt în interesul Statusului diecezei rom. cat. din Transil-

Art. 1. — Însărcinările prevăzute de canoanele 1520 și 1521 paragraful 2 din Codex Juris Canonici pentru Dieceza Catholică de rit latin de Alba-Iulia le îndeplinește Consiliul Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Art. 2. — Consiliul de mai sus lucrează în Adunarea generală și prin Comitet.

Art. 12. — Adunarea generală are însărcinările și atribuțiunile prevăzute de canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Art. 16. — Comitetul este organul administrativ al Consiliului.

Art. 20. — Hotărârile Consiliului și ale Comitetului sunt valabile și executorii numai cu aprobarea Ordinariului.

Aprobarea se poate da numai în mod explicit.

vania. Adunaren exercită în fine toate drepturile consacrate prin consuetudine centenară.

§. 15. Adunarea stabilește sistemul didactic al școalelor secundare și primare rom. cat. ale diecezei rom. cat. din Ardeal.

Reglementează funcțiunile, condițiunile de admitere ale organelor didactice dela școalele secundare dependente, se îngrijește de trebuințele materiale ale acestora din fondul său de studii în raport cu disponibilitățile.

După necesitate și posibilitate se îngrijește de înființarea școalelor profesionale, eventual al altor școale. Stabilește și controlează conducerea, îndrumarea, supravegherea, orariul acestora etc.

§. 16. Referitor la susținerea internatelor anexate la școalele secundare, dispune în contul fondului său de burse, se îngrijește de îndrumarea pedagogică a acestora și de educarea tinerimei în spirit religios-moral.

§. 17. Controlează administrarea corectă și rațională a bunurilor, a fondurilor și a fundațiunilor romano-catolice diecezane. Stabilește principiile pentru administrarea și controlarea averii

bisericești, școlare și fundamente, dând Consiliului Dirigent îndrumări referitoare.

§. 18. Dispune de administrarea fondurilor și fundațiilor Statusului diecezei rom. cat. din Ardeal, supraveghează administrarea, verifică și stabilește definitiv socotelile de gestiune și bugetele.

Hotărăște în mod definitiv asupra cumpărării, sporirii, vânzării sau investiției averilor proprii, despre fructificarea și grevarea acestora. Intocmește referitor la administrarea acestor fonduri pe seama consiliului îndrumări și regulamente.

§. 26. Consiliul execută toate hotărârile adunării, conduce afacerile școlare și patrimoniale ale Statusului diecezan rom. cat. din Transilvania, dispune în toate chestiunile personale și materiale ale școalelor și instituțiilor de educație proprii, acordă și revoacă în conformitate cu voința fondatorilor subvențiile și bursele, supraveghează starea școlară și pedagogică căutând ca aceasta să corespundă cerințelor, se îngrijește pe seama institutelor de învățământ de sub conducerea sa de întocmirea unui regulament administrativ și disciplinar, admini-

strează cu răspundere conform hotărîrilor adunării, fondurile și fundațiunile, averea mobilă și imobilă, în cauze procesuale și grațioase reprezintă Statusul diecezan rom. cat. din Ardeal înaintea autorităților și instanțelor, cenzurează planurile și devizele pentru construirea de biserici și case parohiale, ordonă și plățile și încasează veniturile, conduce prin organele sale socotélile, întocmește raportul de gestiune despre administrarea averilor, bugetul, înaintându-le adunării împreună cu raportul anual despre activitatea sa precum și despre școalele, internatele, averile mobile și imobile. Asistă la preluarea și predarea inventarului averii episcopale în caz de vacanță, precum și colaborează la administrarea venitului acestei averi cu Capitlul.

Socotelile finale și bugetele se vor prezenta prealabil împreună cu motivarea autorității episcopale în conformitatea uzului de până acum.

Spre a putea controla fondurile și fundațiunile dieceane, conform §-lui 17, Consiliul poate cere dela administratorii fondurilor și fundațiunilor — cu consim-

țământul Episcopului — tablouri respective și le înaintează, dacă e necesar, adunării.

Consiliul decide asupra validității mandatelor adunării pe baza proceselor verbale electorale, care se înaintează prin oficiul episcopesc.

Delegatul Ministerului Afacerilor Străine a apreciat rezultatul acestor ședințe, textele proiectelor de acord și statute astfel stabilite, în modul următor¹⁾:

Eliminând treptat „propunerile” și „contrapropunerile” delegațiunii Statusului romano-catolic, proiectul de acord al Guvernului Român redactat și prezentat de Ministrul Justiției a fost luat ca bază de discuțiune și, pe această unică bază, s'a obținut în special schimbarea titlaturii de mai multe ori seculară a vechiului Status, transformarea acestuia în organ Diecezan echivalent unui organ consultativ al Ordinariului de Alba-lulia, (deși dl Senator Gyárfás amenințase, la un moment dat, cu demisiunea, dacă nu se renunță la acest punct), controlul Guvernului asupra fondurilor declarate ca având un caracter exclusiv ecleziastic și școlar, imposibilitatea în viitor a unei devieri a destinațiunii acelor fonduri spre alte scopuri și cu altă tendință decât cele indicate prin acordul stabilit.

Pentru aceste importante considerațiuni, nu aș putea încheia acest ultim Pro Memoria fără a împlini o datorie de conștiință aducând aici, cu titlu personal, expresiunea celui mai sincer omagiu Domnului Ministru Valer Pop.

În calitate de reprezentant al Guvernului, Ministrul Justiției a condus discuțiunile în vederea unui acord definitiv în această spinoasă și delicată chestiune cu un tact perfect, făcând să triumfe, în punctele cele mai dificile și supuse controversei, soluțiunea emina-

¹⁾ Am aflat de acest „Pro memoria” și de cuprinsul lui după înapoarea mea dela Roma, când am obținut și o copie dela Ministerul Afacerilor Străine:

mente juridică și totodată luminoasă care face onoare omului de Guvern și celui mai bun patriotism românesc.

București, 8 Mai 1932.

*Director Adjunct
Consilierul de legațiune*

(ss) **BARBU CONSTANTINESCU**

Transcrierea textului Acordului și a Statutelor cum și traducerea în limba franceză a făcut-o Ministerul Afacerilor Străine. Odată aceste făcute, am rugat pe d-nii C. Argetoianu și D. Ghika să ne întâlnim la dl. N. Iorga, prim-ministru pentru a lua o hotărâre asupra proiectului formulat în ședințele din 5—7 Mai. Conferința a avut loc la 9 Mai la dl. N. Iorga. Dl. C. Argetoianu a lipsit. Dl. N. Iorga și D. Ghika *au aprobat fără reticențe proiectul pe care îl cunoșteau deja, m'au felicitat călduros pentru rezultatul strălucit și m'au autorizat să supun M. S. Regelui proiectul.* S'a stabilit totodată că la 18 Mai să plec la Roma pentru semnarea Acordului. Am arătat atunci că intenția mea este să obțin dela Sf. Scaun unele modificări și concesiuni ce nu am crezut că e cazul să fie discutate cu reprezentanții Statusului la București și anume: limba română de propunere în școalele fostului Status conduse de ordine călugărești, administrarea averilor prin colegiul episcopilor de ambele ri-turi, întrebuințarea bisericii zise a Piaristilor și de către Uniți, trecerea încăperilor grevate de o servitute de abitațiune în deplina proprietate a Universității, o și mai precisă limitare a atribuțiilor noului Consiliu diecezan, determinarea și mai accentuată a proprietății exclusiv în favoarea fondurilor și alte avantagii de mai puțină importanță. Dl. N. Iorga s'a declarat categoric împotriva tendinței de a impune limba română ca limbă de propunere, motivând cu foarte temeinice argumente punctul său de vedere. În ce privește celelalte chestii, mi-a dat mână liberă, însă cu instrucția de a nu face din nici una „condiție sine qua non“, urmând să semnez acordul chiar dacă nu s'ar obține nici o modificare nouă în favoarea noastră.

La 11 Mai 1932 am informat pe dl. C. Argetoianu asupra proiectului de acord. Dl. C. Argetoianu și-a exprimat satisfacția pentru modul cum am știut să soluționez această spinoasă problemă, aprobând întru toate proiectul. Mi-a comunicat că șeful guvernului, dl. N. Iorga a făcut Majestății Sale un raport foarte elogios asupra proiectului de acord.

La 12 Mai 1932 am expus M. S. Regelui într-o audiență specială cuprinsul proiectului de acord și de Statute. M. Sa Regele a binevoit a aproba amândouă proiectele, a autoriza misiunea mea la Roma pe lângă Sf. Scaun și semnarea acordului. Am expus Majestății Sale Regelui nouile pretenții ce doream să formulez la Roma, așa după cum le arătasem șefului guvernului, d-lor Ghika și Argetoianu. Majestatea Sa a binevoit a mă autoriza să stăruiesc pentru acceptarea de către Sf. Scaun a acestor desiderate, ratificând însă și îngrădirea de a nu face din acceptarea lor „condiție sine qua non“.

La 14 Mai 1932 dimineața am primit vizita d-lui O. Ghibu pe care nu-l mai văzusem, de când l'a concediat brusc dl. N. Iorga în prezența mea la Adunarea Deputaților. Dl. O. Ghibu a început să pledeze pentru inutilitatea misiunii la Roma, afirmând că are noi și sdrobitoare dovezi contra Statusului Catolic. Invitat de mine să le pună la dispoziția Guvernului, dacă le are, a răspuns că *dacă nu poate merge el la Roma, nu înțelege să le pună la dispoziția nimănui, neputând admite că altul să se folosească de rodul muncii lui*. Și interesele Țării pe care pretinde că o servește? S'a eschivat dela un răspuns. În fine l'am îndrumat la Șeful guvernului care poate să contramandeze plecarea la Roma. Codindu-se să meargă singur la dl. N. Iorga și dorind să merg cu d-sa împreună, am consimțit fără ezitare.

Dl. N. Iorga a evitat să-i comunice intențiile guvernului; stăruind dl. O. Ghibu, dl. N. Iorga i-a declarat că *Guvernul are metodele și concepțiile sale și nu înțelege a se opri în cale sau a se lăsa intimidat de eșirile întempestive ale nimănui*, de altfel pentru d-sa ca Șef de

Guvern al României prețuiește mai mult supunerea Episcopului de Alba-Iulia și încadrarea diecezei sale în ordinea ierarhică legală, decât toate averile pentru cari aleargă dl. O. Ghibu. În ce privește pretinsa delegație din partea Guvernului invocată mereu de dl. O. Ghibu, această delegațiune a fost de mult revocată și orice altă afirmație constituie un abuz. Cu privire la cedarea nouilor dovezi ce le-ar avea, dl. O. Ghibu a dat și d-lui N. Iorga răspunsul ce mi l'a dat mie înainte de masă. Pe urmă dl. O. Ghibu a vrut să facă d-lui N. Iorga „grave” comunicări în sarcina d-lui Petrescu-Commen, dl. N. Iorga însă a refuzat să-i dea ascultare și a pus capăt unei întrevederi, devenită penibilă.

Între timp dl. Gyárfás mi-a prezentat o adresă semnată de Episcopul Majláth, adresă în care se cerea: precizarea dreptului de proprietate a Diecezei de Alba-Iulia asupra fondurilor și menținerea adunării generale a Statusului până la expirarea mandatului. Întrebat dacă Guvernul consideră textul redactat deja ca definitiv, am răspuns că nu. Atunci sunt nevoiți a merge și ei la Roma pentru a da informații și a apăra interesele bisericii, mi-a spus dl. E. Gyárfás. Am răspuns că nici nu-i pot sfătui să meargă și nici nu am căderea de a-i opri.

În ziua de 12 Mai am primit și vizita Nunțiului Apostolic, însoțit de dl. Barbu Constantinescu. Am arătat d-lui Barbu Constantinescu că poate comunica Nunțiaturii în mod oficial proiectul de Acord, cu mențiunea că el va forma baza de discuție; dacă formula că dreptul de proprietate aparține fondurilor și că averile vor fi întrebuințate exclusiv potrivit dispozițiilor cuprinse în actele de donațiune, poate fi considerată ca definitivă, toate celelalte chestiuni rămân deschise.

La 17 Mai 1932 M. S. Regele a binevoit a semna deplinele puteri redactate de Ministerul Afacerilor Străine, pentru a trata și a iscăli Acordul. În aceeași zi după masă am făcut o vizită d-lui N. Iorga care a stăruit să nu stau decât câteva zile la Roma și să revin fără zăbavă prezența mea fiind utilă și indispensabilă pentru Guvern în situația dată.

La 18 Mai 1932 am plecat la Roma. În ziua ple-

cării Ministerul Afacerilor Străine a comunicat proiectul de acord Nunțiatului Apostolic cu lămurirea că *textul este definitiv, urmând a i-se aduce numai neînsemnate modificări de redactare*. Această adresă despre care am aflat abia la Roma în ziua de 23 Mai 1932, arătând fără reticențe intențiile Guvernului, m'a descoperit și mi-a creat dificultăți serioase.

Acordul dela Roma.

Am sosit la Roma în 20 Mai 1932 la ora 10:50 seara. La gară m'au salutat personalul celor două legățiuni, în frunte cu d-nii Petrescu-Commen și Zanescu, colonia română și un delegat al Secretariatului de Stat al Vaticanului care mi-a înmănat comunicarea că a doua zi la amiazi S. S. Papa mă va primi în audiență.

Primirea a doua zi la Vatican a fost excepțională, desfășurându-se după ceremonialul obișnuit la primirea de șefi de guvern al unor țări catolice. S. S. Papa în cursul audienței s'a interesat foarte călduros de M. S. Regele, de Țara Românească, apoi ne-a vorbit cu îngrijorare de situația europeană. După audiență am făcut vizita protocolară Em. Sale Cardinalului Pacelli cu care am fixat prima conferință pentru 23. La plecare mi-a anunțat vizita sa pentru a doua zi ora 6^{1/2} p. m.

La 22 Mai înainte de masă am informat pe dî. Petrescu-Commen asupra proiectului de acord, asupra instrucțiunilor primite și împreună am dat o nouă redactare proiectului, înglobând și nouile pretenții ce înțelegeam să formulez față de Sf. Scaun. Reproduc noul text în întregime:

Art. I. — „Statusul romano-catolic ardelean este și rămâne un organ consultativ al Diecesei Catolice de rit latin de Alba-Iulia și va lua denumirea de „Consiliul Diecesei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“.

Însărcinările prevăzute de canonul 1520 și 1521 le îndeplinește Consiliul Diecezan prevăzut de acest acord.

Hotărârile acestui Consiliu sunt valabile și executorii numai cu aprobarea Ordinariului.

Art. II. — Toate drepturile patrimoniale aflate până acum în administrația zisului Status Romano-Catolic Ardelean vor fi administrate în viitor de Con-

siliul Episcopilor prevăzut la art. 13 din Concordat, prezidat în acest scop de Arhiepiscopul de rit latin din București, în conformitate cu paragraful 2 al canonului 1521 din Codex Juris Canonici și cu dreptul comun al Regatului Român.

Însărcinările prevăzute de can. 1521 susmenționat le îndeplinește Consiliul Diecezan prevăzut de art. I. al prezentului acord în limitele stabilite de acelaș articol.

Art. III. — Toate aceste drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile vor fi întrebuințate exclusiv în scopurile indicate și prevăzute de actele, decretele și literele fundamentale.

Acolo, unde actele, decretele și literele fundamentale nu precizează vre-un scop, sau scopul a fost realizat, întrebuințarea se va face în scopuri bisericești și de educațiune în conformitate cu intențiunea donatorilor și fondatorilor.

Art. IV. — Dreptul de suprem control și supraveghere al Statului prevăzut în legea pentru regimul general al Cultelor din 12 Aprilie 1928 (publicată în „Monitorul Oficial“ Nr. 89 din 22 Aprilie 1928) și Concordatul încheiat cu Sfântul Scaun, rămâne neștirbit.

În acest scop Arhiepiscopul catolic de rit latin din București în calitate de Președinte al Consiliului Episcopilor, prevăzut la art. 2 de mai sus, va supune anual Ministerului de Culte raportul de gestiune, bugetul, bilanțul, procesele verbale ale adunărilor etc.

Art. V. — Toate bunurile aflate la 1 Ianuarie 1932 în posesiunea Statusului catolic au caracter ecleziastic și vor fi întrebuințate potrivit destinațiunii lor primitive, numai pe teritoriul actual al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat potrivit actelor de fundațiune, donațiune etc. în favoarea fondurilor respective și anume:

- a) Fondul Religionar;
- b) Fondul de studii;
- c) Fondul de burse;
- d) Fondul școlilor primare;

- e) Fondul Orfelinatului Terezian;
- f) Fondul de pensiuni al funcționarilor;
- g) Fondul de asigurări.

Aceste fonduri, pentru chestiunile curente de administrație sunt reprezentate de drept prin Ordinariul de Alba-Iulia. În ceea ce privește actele de dispoziție și raporturile lor cu autoritățile, ele sunt reprezentate prin Arhiepiscopul latin de București.

Art. VI. — Dispozițiunile cuprinse în acest acord se vor aplica și fondului Orfelinatului Terezian din Sibiu, dacă instanțele judecătorești nu ar decide în mod definitiv altfel, sau nu s'ar produce un aranjament ulterior de altă natură.

Art. VII. — Terenul, construcțiunile și anexele ce fac parte din blocul de imobile al Universității din Cluj, grevate astăzi cu o servitute de abitațiune (folosință) rămân în plina proprietate a Universității Regele Ferdinand I. al României din Cluj, libere de orice drepturi, sarcini sau servitute.

Ele vor fi evacuate și puse la libera dispoziție a Universității cel târziu la 1 Iulie 1932.

Art. VIII. — Se va proceda la rectificarea inscripțiilor privitoare la proprietatea bunurilor, vizate prin prezentul acord, în cărțile funduare.

Această rectificare se va face din oficiu. În acest scop Ministrul de Justiție la cererea Ordinariului de Alba-Iulia va sesiza autoritățile respective de cartea funduară.

Aceste operațiuni vor fi scutite de orice taxe de timbru sau mutațiuni.

Această rectificare se va face în conformitate cu dispozițiile prezentului acord, ținând seamă de inscripția originală menționată în cărțile funduare în momentul înființării acestor cărți funduare. Pentru imobilele achiziționate ulterior se va ține seamă de inscripția făcută cu ocazia acestei prime achiziții.

Rectificarea de inscripții va fi următoarea:

- a) Fondul religiosar administrat de

Art. IX. — Numărul membrilor Consiliului prevăzut la art. I. din prezentul acord fiind sensibil redus prin nouile statute în raport cu acela al vechiului

Status Catholicus, adunarea generală și așa zisul Consiliu Dirigent actualmente în ființă sunt dizolvate. Intr'un termen de două luni socotite dela semnarea prezentului acord se va proceda la alegerea și constituirea Consiliului Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia, în conformitate cu acest acord și Statutele, aci anexate, vizate de către Înaltele părți contractante, statute ce au primit aprobarea din partea Guvernului Român.

Două desiderate au rămas neformulate: 1. chestiunea limbii de predare, neautorizată de dl. N. Iorga și 2. chestiunea bisericii Piaristilor. Întâia chestiune nu prezentă nici o șansă de reușită, dat fiind că problema se soluționase definitiv prin art. XIX din Concordat, în sensul că limba de predare o stabilește episcopul diecezan, iar pentru modificarea Concordatului nu aveam mandat și era puțin probabil că Vaticanul să intre în conversații de modificare a Concordatului. Deci trebuia ca întâi să tatonăm terenul. Tatonările de mai târziu au dat un rezultat complet negativ. În ce privește biserica, înțelegem să o pun în mod integral la început — în sensul cedării complete către Biserica Română Unită — pentru a avea de unde ceda.

Masa am luat-o la legătuine, între alții fiind invitați și nunțiul Dolci, Dr. A. Balázs și E. Gyárfás. Dl. Petrescu-Comnen a arătat intenția noastră de a cere încetarea servituții de abitațiune și trecerea apartamentelor respective în deplina proprietate a Universității din Cluj. D-nii A. Balázs și E. Gyárfás s'au arătat concilianți și s'au declarat că în privința aceasta nu vor face dificultăți, dacă proiectul de acord stabilit la București nu va fi răsturnat. Nunțiul Dolci în particular mi-a comunicat că are impresia că desideratele noastre — despre cari îl informarem în cursul călătoriei în mod sumar — vor fi onorate în parte de către Vatican.

La ora 6^{1/2} Cardinalul Pacelli, secretar de Stat, mi-a făcut o lungă vizită. M'am folosit de ocaziune pentru a-i vorbi de situația Bisericii Catolice din România și a-i demonstra că îmbrățișarea fără rezervă de către întreaga biserică catolică din România a intereselor gene-

rale și permanente ale țării cadrează pe dea'ntregul cu concepția catolicismului și cu vederile permanent exprimate de Sf. Scaun, deci sunt sigur că și dorințele guvernului român cu privire la Statusul catolic vor fi examinate de Vatican prin această prismă și vor fi primite cu toată bunăvoința și sollicitudinea. Cardinalul a rămas profund impresionat de expunerea mea și m'a asigurat că personal vede la fel lucrurile.

La 23 Mai ora 10^{1/2} ne-am întrunit în cabinetul Card. Pacelli pentru începerea tratativelor. Erau de față din partea Sf. Scaun Em. Sa Card. Pacelli, Mgr. Pizzardo, nunțiul Dolci, iar din partea României în afară de mine dl. Petrescu-Comnen. După un scurt schimb de cuvinte, am prezentat Cardinalului propunerile noastre formulate în ajun, punând în plus chestia bisericeii Piaristilor. Cardinalul Pacelli a rămas surprins de aceste propuneri și ne-a opus — surpriza de astădată fu de partea noastră — adresa Ministerului Afacerilor Străine din 18 Mai, prin care textul proiectului din București se arată ca definitiv tratat, susceptibil numai de ușoare retușări și modificări de redactare. Ne arată penibila situație izvorită din faptul că proiectul a fost examinat deja de Congregația respectivă și prezentat S. Sale Papei. Se născu atunci o lungă și stăruitoare discuțiune cu peripeții dramatice și delicate. Mă vedeam pus în fața unei situații extrem de dificile. Pe deoparte instrucțiunile primite de a semna proiectul, chiar dacă nu aș obține nimic în plus la Roma, de altă parte convingerea nesdruncinată ce aveam că, fără trăsnetul adresei din 18 Mai cele mai multe desiderate ce intenționasem să formulez, aveau șanse de a fi acceptate fără mari dificultăți. La urmă am accentuat de nou că adresa este greșit interpretată, că în orice caz este rezultatul unei confuzii, am invocat convorbirea avută în ajun cu Cardinalul, necesitatea de a nu se retransa în dosul unor simple forme față de cereri perfect justificate și am dat expresie convingerii mele că spiritul larg înțelegător al Sf. Scaun va ști să aibă în vedere mai mult fondul decât forma. Încetul cu încetul s'a spart ghiata, Cardinalul a renunțat tot mai mult la punctul de vedere inițial și s'a lăsat antrenat la discuția fondului propunerilor făcute. La ora unu când

am suspendat discuțiile, amânându-le pentru ziua de 25 Mai, Cardinalul Pacelli în principiu acceptase tot ce cerusem, cu excepția administrării averilor prin colegiul episcopilor de ambele rituri, ceea ce i-s'a părut inadmisibil, neputându-se demonstra în mod ireputabil caracterul interdictezan a fondurilor.

După masă Nunțul Dolci mi-a făcut o vizită. M'a informat că Sf. Scaun își dă perfect de bine seama că guvernul a acceptat definitiv proiectul din București, că instrucțiunile ce am primit în mod confidențial sunt pentru semnare, că deci ceea ce fac, este mai mult sau mai puțin o acțiune personală și că neisbuitura ei nu ar putea primejdui încheierea acordului. Cu toate aceste impresia excelentă ce am produs, cum și constanta bunăvoință ce animează Sf. Scaun față de români au făcut ca cercurile hotărâtoare și în special Cardinalul Pacelli să încline pentru acceptarea punctului nostru de vedere și admiterea celor mai multe pretenții ce formulasem; Cardinalul î-mi cere însă un lucru, să-i ușurez sarcina excesiv de grea: prins între adresa Ministerului Afacerilor Străine de care a luat cunoștință în mod oficial S. S. Papa și Congregația orientală, și între dorința de a da dovadă de cea mai largă înțelegere pentru exigențele românești, nu vede decât o singură esire; dacă Sf. Scaun acceptă toate pretențiile mele de nou formulate, deși există adresa guvernului ce sublinează caracterul definitiv al acordului dela București, maghiarii catolici din Ardeal vor interpreta acest gest al Sf. Scaun ca o complectă desconsiderare și sacrificare a intereselor lor justificate, făcută fără motiv și în mod cu totul spontan de Sf. Scaun, ceea ce ar putea avea urmări incalculabile pe care Vaticanul dorește să le evite; dacă însă dd. Balázs și Gyárfás, sub presiunea puternică ce se va exercita asupra lor, vor mai face concesii și prin aceasta ei înșiși vor fi demonstrat și recunoscut inexistența în formă definitivă a acordului dela București, Sf. Scaun se va vedea, pus la adăpost de orice învinuire și va putea da curs liber intențiilor sale favorabile. În acest scop Cardinalul mă roagă să nu refuz a sta de vorbă cu d-nii Balázs și Gyárfás și a face și din parte-mi totul pentru a-i antrena în senzul indicat de Cardinal; — despre bise-

rica piariștilor însă să nu vorbesc, urmând ca această chestie să se aranjeze la urmă, eventual fără știrea d-lor Balázs și Gyárfás.

Pentru a anihila efectul adresei Ministerului Afacerilor Străine din 18 Mai și deoarece teza noastră numai câștiga putea, am consimțit să dau ajutorul cerut de Cardinal, răspunzând Nunțiului că d-nii Gyárfás și Balázs oricând mă pot vedea și'mipot vorbi . . . la legățiune. Seara la ora 7 într'adevăr au venit la legățiune, unde am discutat fără rezultat concret, luând înțelegere de a continua a doua zi. A doua zi înainte de masă a venit numai dl. Gyárfás, dl. Balázs fiind afirmativ indispus. După masă la ora 3 am continuat discuțiile, cu participarea d-lui Petrescu-Comnăen și a d-lui Broșu, consilier. La început lucrurile au mers greu, pe urmă asaltați și manevrați în mod concentric, s'au declarat de acord cu următorul text:

Art. I. — „Statusul romano-catolic ardelean“ se transformă prin acest acord într'un organ al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia și va lua denumirea de „Consiliul Diecezei de rit latin de Alba-Iulia“.

Acest Consiliu îndeplinește însărcinările prevăzute de canonul 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Hotărârile Consiliului sunt valabile și executorii numai cu aprobarea Ordinariului.

Art. II. — Toate drepturile patrimoniale aflate până acum în administrația zisului Status Romano-Catolic Ardelean vor fi administrate în viitor de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, în conformitate cu paragr. 2 al canonului 1521 din Codex Juris Canonici și cu dreptul comun al Regatului Român.

Însărcinările prevăzute de can. 1521 § 2 le îndeplinește Consiliul Diecezan prevăzut de art. I. al prezentului acord, în limitele stabilite de acelaș articol.

Art. III. — Toate aceste drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile vor fi întrebuințate exclusiv în scopurile indicate și prevăzute de actele, decretele, și literalele fundamentale.

Acolo, unde actele, decretele și literalele fundamentale nu precizează vre-un scop sau scopul a fost rea-

lizat, întrebuințarea se va face în scopuri bisericești, școlare și de educațiune în conformitate cu intențiunea donatorilor și fondatorilor.

Art. IV. — Dreptul de suprem control și supraveghere al Statului prevăzut în legea pentru regimul general al Cultelor din 12 Aprilie 1928 (publicată în „Monitorul Oficial” Nr. 89 din 22 Aprilie 1928) și Concordatul încheiat cu Sfântul Scaun, rămâne neștirbit.

În acest sop Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia va înainta anual Ministrului de Culte raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul catolic de rit latin de București ca Mitropolit al Diecezei sufragane de Alba-Iulia are drept de supraveghere și control cu privire la întrebuințarea veniturilor așa cum s'a stabilit la art. precedent.

Art. V. — Toate bunurile aflate la 1 Ianuarie 1932 în posesiunea și administrarea Statusului romano-catolic ardelean au caracter ecleziastic și vor fi întrebuințate potrivit destinațiunii lor primitive numai pe teritoriul actual al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat potrivit actelor de fundațiune, donațiune etc. în favoarea fondurilor respective și anume:

- a) Fondul Religionar;
- b) Fondul de Studii;
- c) Fondul de Burse;
- d) Fondul Școlilor primare;
- e) Fondul Ȑrfelinatului Terezian;
- f) Fondul de pensiuni al funcționarilor;
- g) Fondul de pensiuni al profesorilor;
- h) Fondul de asigurări.

Aceste fonduri sunt reprezentate de drept prin Ordinariul de Alba-Iulia.

Instrăinarea și grevarea acestor drepturi patrimoniale se va putea face numai în conformitate cu dispozițiunile dreptului comun al Regatului României și potrivit prevederilor canonice din Codex Juris Canonici.

Art. VI. — Dispozițiunile cuprinse în acest acord se vor aplica și fondului Orfelinatului Terezian din Sibiu, dacă instanțele judecătorești nu ar decide în mod definitiv altfel, sau nu s'ar produce un aranjament ulterior de altă natură.

Art. VII. — Terenul, construcțiunile și anexele ce fac parte din blocul de imobile al Universității din Cluj, și formează proprietatea Statului Român, grevate astăzi cu o servitute de abitațiune (folosință) trec în plina proprietate a Universității Regele Ferdinand I. al României din Cluj, libere de orice drepturi, sarcini sau servitute, cu excepția servituții de trecere în sa-cristie.

Ele vor fi evacuate și puse la libera dispoziție a Universității cel târziu la 1 Septemvrie 1932.

Art. VIII. — Se va proceda la rectificarea inscripțiilor privitoare la proprietatea bunurilor, vizate prin prezentul acord, în cărțile funduare.

Această rectificare se va face din oficiu. În acest scop Ministrul de Justiție la cererea Ordinariului de Alba-Iulia va sesiza autoritățile respective de carte funduară.

Aceste operațiuni vor fi scutite de orice taxe de timbru sau mutațiuni.

Această rectificare se va face în conformitate cu dispozițiile prezentului acord, ținând seamă de inscripția originală menționată în cărțile funduare în momentul înființării acestor cărți funduare. Pentru imobilele achiziționate ulterior se va ține seamă de inscripția făcută cu ocazia acestei prime achiziții.

Rectificarea de inscripții se va face indicându-se fondul respectiv conform alineatului precedent și se vor adăuga cuvintele „administrat prin Ordinariul Catholic de rit latin de Alba-Iulia.

Art. IX. — Odată cu semnarea prezentului acord se aprobă Statutele de organizare și de funcționare ale Consiliului Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în redactarea aci anexată și vizate de Inaltele părți contractante.

Numărul membrilor Consiliului prevăzut la art. 1. din prezentul acord fiind redus prin nouile Statute în

raport cu acela al vechiului Status Catholicus, Înaltele Părți Contractante prin efectul acestui acord declară dizolvată adunarea generală actualmente în ființă.

Intr'un termen de 6 luni socotite dela semnarea prezentului acord se va proceda la alegerea și constituirea Consiliului Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în conformitate cu acest acord și cu statutele aprobate.

Actualul Consiliu Dirigent în calitate de Comitet provizor va gera lucrările curente. —

Pentru a nu primejdui rezultatele obținute printr'o ulterioară revenire, am făcut pe d-nii Balázs și Gyárfás să semneze articol de articol noul text. Am obținut mai mult, decât mă rugase prin nunțiu Cardinalul.

Acest text este aproape identic cu textul proiectului ce am prezentat la 23 Mai Cardinalului Pacelli. Modificările sunt neesențiale. Potrivit noului text a rămas însă administrator ordinarul de Alba-Iulia, așa după cum prevedea proiectul dela București. În afară de o redactare mai precisă și mai avantajoasă, noul text cuprindea următoarele însemnate câștiguri față de textul din București:

1. Cuvântul de „transformare“ a Statusului într'un organ ale diecezei, accentuându-se astfel *caracterul nou* al Consiliului;

2. Precizarea controlului suprem al Statului, cu *obligățiunea pentru Ordinar de a înainta Ministerului Cultelor* anual raportul de gestiune, budgetul, bilanțul și procesele verbale de ședințe;

3. *Renunțare la dispoziția că fondurile aparțin* (în senz de proprietate) *diecezei de Alba-Iulia*;

4. Trecerea apartamentelor grevate de servitate în deplina proprietate a Universității;

5. Eliminarea cuvântului *romano-catolic*, sau catolic pentru fixarea caracterului fondurilor sau al bunurilor;

6. Bunurile nu pot fi înstrăinate sau grevate decât în conformitate cu dispozițiile dreptului comun al României și potrivit dreptului canonic;

7. Modificarea Statutelor nu se poate face decât cu

prealabila aprobare a guvernului, și din punct de vedere canonic a Sf. Scaun;

8. Disolvarea adunării generale a Statusului prin efectul acordului.

Un exemplar semnat de d-nii Balázs și Gyárfás al proiectului l'am remis numai decât Nunțului Dolci, cu o scrisoare însoțitoare în care între altele spuneam: *Toate aceste (proiectul de acord și statutele) vor fi acceptate din partea mea cu o condițiune și anume cu condiția reglementării favorabile a chestiunii bisericei Piaristilor în folosul Episcopiei catolice de rit greco-român de Cluj-Gherla. Intemeindu-mă pe promisiunea formală a Dv., sunt convins că și această chestiune se va rezolvi în conformitate cu vederile guvernului român cari concordă cu interesele adevărate ale bisericei catolice. Primiți Excelență, etc."*

În 25 Mai 1932 la ora 11 au reînceput tratativele la Card. Pacelli. Împreună cu dl. Comnen i-am arătat proiectul în noua redactare pe care îl cunoștea deja prin intermediul Nunțului. Stăruii de nou în privința chestiunii bisericei Piaristilor, cum și a unor alte chestiuni ce doream să fie precizate. Cardinalul se arată favorabil, însă nu s'a pronunțat categoric. Continuarea discuției se amână pe Sâmbătă (28 Mai) când urmă să aibă loc conferința decizivă.

La 26 Mai 1932, după ce am asistat la serviciul divin și la procesiunea condusă de Card. Pacelli în Biserica San-Pietro, am făcut o vizită Cardinalului Pacelli, în urma invitației ce mi-a transmis prin Nunțul Dolci. După un aprofundat schimb de vederi asupra unor chestiuni ce nu au nici o legătură cu tratativele în curs, Cardinalul îmi expuse dificultățile insurmontabile de cari se lovește trecerea bisericei în mod definitiv în favoarea Eparhiei Unite de Cluj-Gherla. D-nii Gyárfás și Balázs, aflând despre desideratul nostru în privința bisericei, au înaintat un memoriu în care pun în vedere o reacțiune violentă a credincioșilor pentru apărarea bisericii și stăruesc pe lângă Sf. Scaun pentru ruperea tratativelor, dacă nu se poate înlătura această chestie. Așa fiind, deoarece nu este obiceiul Sf. Scaun să bruscheze lucrurile și să provoace o generală nemulțumire în sânul unui

număr însemnat al credincioșilor, Sf. Scaun nu ar fi în situația să ia o hotărîre definitivă, mai ales că dd. Balázs și Gyárfás învoacă o serie de acte și documente în favoarea lor cari nu pot fi verificate și examinate la repezeală; mă rugă prin urmare să propun o formulă dilatorie sau provizorie, rămânând ca mai târziu să se găsească puțința unui aranjament definitiv. Promisei că voi reflecta asupra acestei chestiuni. Intrevederea a luat sfârșit după 2 ore.

La 27 Mai după masă Nunțiul Dolci îmi făcù o vizită. Insistă pentru o formulă dilatorie potrivit declarațiunilor făcute cu o zi în urmă de Cardinal. I-am remis atunci formula *redactată de mine* prin care se prevedea examinarea ulterioară a proprietății, obligat fiind ordinarul de Alba-Iulia să prezinte în termen de 3 luni actele și probele pe care înțelege să întemeieze drepturile bisericei catolice de rit latin, iar până la acest examen se stipulă dreptul pentru Episcopul român Unit de Cluj-Gherla de a utiliza în Dumineci și sărbători biserica pentru liturghii românești. Această formulă avea inconvenientul de a lăsa biserica exclusiv în favoarea catolicilor de rit latin pentru cazul că reexaminarea preconizată ar confirma punctul de vedere al Episcopului de Alba-Iulia.

La 28 Mai ora 10^{1/2} avù loc conferința decisivă la Cardinanul Pacelli; a asistat Nunțiul, Mgr. Pizzardo și Ottaviani, d-nii Petrescu-Comnen și Broșu.

Se luă în discuție textul acordului și al Statutelor. Obținui următoarele precizări favorabile tezei noastre:

1. Ordinarul de Alba-Iulia în calitate de președinte al Consiliului Diecezei nu poate fi înlocuit decât printr'un eclesiastic.

2. Președintele mirean nu este președinte al Consiliului, ci numai *președinte al laicilor* (mirenilor).

3. Se introduce cuvântul „seulement“ sau o frază similară în textul statutelor pentru a preciza limitarea atribuțiunilor Consiliului exclusiv la cele cuprinse în canonul 1520 și 1521. Prin aceasta s'a luat cea din urmă măsură prin care s'a desființat orice veleitate de autonomie și s'a evidențiat complet caracterul consultativ al Consiliului.

Cu privire la biserică, în principiu s'a admis formula remisă de mine Nunțiului. Chestiunea prezentă dificultăți, mai ales din cauza memoriilor înverșunate cu care d-nii Balázs și Gyárfás au bombardat între timp Vaticanul. Chestiunea urmă să fie supusă încă odată Sanctității Sale, iar Nunțiul primi însărcinarea dela Cardinal, să dezarmeze cerbicia d-lor Balázs și Gyárfás.

S'a stabilit că acordul va fi semnat Luni (30 Mai 1932) ora 12. La 29 Mai ora 9^{1/2} veni Nunțiul însoțit de d-nii Balázs și Gyárfás cari se opun cu îndârjire formulei date de mine cu o zi înainte. Nunțiul îmi comunică confidențial că Sf. Scaun vrea să angajeze răspunderea personală a delegaților Balázs și Gyárfás pentru a preîntîmpina orice acțiune de împotrivire sau răzvrătire. De aceea Vaticanul e hotărît să le smulgă adeziunea scrisă la tot ce va cuprinde acordul și Statutele. Chestia aceasta privind exclusiv Vaticanul, nu am avut nimic de obiectat, interesul României fiind că odată cu semnarea acordului spiritele să se liniștească și luptele să înceteze. Pentru a curmă discuțiile cari se eternizase fără rost, am redactat o altă formulă, mai dulce la aparență, însă mai favorabilă tezei noastre în fond. Formula nouă înlocuiește reexaminarea prin prezentarea actelor de proprietate, cu trimiterea la art. III. V și VIII pentru a determina situația juridică a bisericei, articole ce la rîndul lor însă implică aceeași reexaminare — fără termen de prezentare a documentelor —; în schimb însă întrebuințarea paralelă a bisericei pentru slujbe făcute de românii uniți se introduce ca o măsură definitivă care deci rămâne în picioare, chiar dacă actele și documentele de donațiune și fundațiune ar face dovada unei destinații exclusiv romano-catolice. Acest text îmi acordă integral ceea ce guvernul mă autorizase să cer cu privire la biserică.

Seara la orele 9, fiind de față și dl. Petrescu-Comnen, am primit de nou vizita Nunțiului Dolci, însoțit de d-nii Gyárfás și Balázs. Nunțiul mi-a adus textul transcris de Secretariatul de Stat, în ultima redactare fixată la Cardinal în ziua de 28 Mai, și întregită cu formula remisă de mine înainte de masă cu privire la biserică. După examinarea textului, i-am declarat Nun-

țiului că nu am nimic de obiecționat și că a doua zi sunt gata a semna împreună cu Cardinalul.

După aceea Nunțiul a început cu stăruințele pe lângă d-nii Balázs și Gyárfás ca să le ia adeziunea pentru cele cuprinse în textul definitiv al acordului și al Statutelor, aceasta pentru *uzul Sfântului Scaun*. Am asistat pasivi la această lungă și dramatică ciocnire de voințe care în fapt și în formă nu ne interesa. Dela îndemnurile date cu duhul blândetei, încetul cu încetul s'a ajuns la cuvinte de autoritate, ca pe urmă să sfârșească cu o brutală constrângere, artistic administrată. Copleșit de acest uragan al măestriei diplomatice, dl. Balázs s'a retras într'un colț al camerei și l'au podidit lacrimile ca pe un copil. I-am adresat câteva cuvinte de politeță la cari mi-a răspuns: „Cum să nu plâng, când văd că și Vaticanul ne tratează ca pe niște sclavi, forțând să admitem propria noastră decapitare“ etc. Totul a fost însă zădarnic, Nunțiul Dolci după miezul nopții le-a smuls adeziunea achitându-se astfel de însărcinarea ce primise dela mai marii săi. De acum Sf. Scaun putea să semneze acordul fără îngrijorare, era complet acoperit.

Luni, la 30 Mai 1932 ora 1, după ce textul a fost semnat de Cardinalul Pacelli și de mine în prezența Nunțiului Dolci, a Mgr. Pizzardo și Ottaviani, a d-lor Petrescu-Comnen și Broșu.

A C O R D

privitor la interpretarea art. IX din Concordatul dela 10 Mai 1927, între Sf. Scaun și Guvernul Român.

*Sanctitatea Sa Papa Pius al XI-lea
Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României,
Dorind a fixa definitiv situațiunea organului denu-
mit „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis“,
Bazându-se pe art. XXII. din Concordatul încheiat
la 10 Mai 1927 între Sf. Scaun și Guvernul Român,
Au decis a realiza, printr'un acord, intențiunea lor
comună, și în acest scop, au designat ca plenipoten-
țiarii lor*

*Sanctitatea Sa Papa Pius al XI-lea
Pe Eminența Sa Reverendisimă Cardinalul Pacelli,
Secretarul Său de Stat,*

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României.
Pe Excelența Sa Ministrul Justiției, Domnul Valeriu Pop, cari după ce au schimbat deplinete lor puteri, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit asupra dispozițiilor următoare :

Articolul I.

Instituțiunea cunoscută sub numele de *Status Romano-Catholicus Transylvaniensis*, se transformă prin acest acord într'un organ al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia și va lua denumirea de „Consiliu al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia”.

Acel Consiliu îndeplinește sarcinile prevăzute de Canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Deciziunile acelui Consiliu nu sunt valabile și executorii decât cu aprobarea Ordinariului.

Articolul II.

Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „*Status Romano-Catholicus Transylvaniensis*, vor fi pe viitor administrate de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 alin Canonul 1521 din Codex Juris Canonici și dreptului comun al Regatului României.

Sarcinile prevăzute de paragraful 2 din Canonul 1521, vor fi îndeplinite de Consiliul Diecezan, prevăzut în art. I. al prezentului Acord, în limitele fixate de acelaș articol.

Articolul III.

Toate acele drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile lor vor fi întrebuințate numai în scopurile indicate de Actele, Decretele și Literele de fundațiune.

Acolo unde Actele, Decretele și Literele de fundațiune nu precizează scopul, sau dacă scopul pentru care fundațiunea a fost constituită, a fost atins, întrebuințarea acelor venituri va fi trecută în scopuri religioase, școlare și de educațiune, în conformitate cu intențiunea donatorilor și a fondatorilor.

Articolul IV.

Dreptul de control și supraveghere al Statului, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, rămâne intact.

În acest scop, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia va prezenta anual Ministerului Cultelor al României, raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul Catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diocezei sufragane de Alba-Iulia, se bucură, în virtutea facultății apostolice speciale acordată lui, de dreptul de supraveghere și de control, în ceea ce privește întrebuințarea veniturilor, astfel după cum s'a stabilit în articolul precedent.

Articolul V.

Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932, în posesiunea și sub administrarea aceluși „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, sunt bunuri cu caracter ecleziastic și vor fi întrebuințate conform destinațiunii lor inițiate, numai pe teritoriul actual al Diocezei de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat, în conformitate cu literele de fundațiune, donațiune etc. în favoarea fondurilor respective, astfel după cum urmează:

- a) fondul de Religiiune;
- b) fondul de Studii;
- c) fondul de Burse;
- d) fondul școalelor primare;
- e) fondul Orfelinatului Terezian;
- f) fondul de penzii al funcționarilor;
- g) fondul de pensii al profesorilor;
- h) fondul asigurărilor.

Aceste drepturi sunt de drept reprezentate prin Ordinariul de Alba-Iulia.

Acele fonduri nu pot fi nici înstrăinate, nici grevate decât în conformitate cu dispozițiunile dreptului comun al Regatului României și cu prescripțiunile Dreptului Canonic.

Articolul VI.

Dispozițiunile cuprinse în prezentul acord, vor fi de asemenea aplicate fondurilor Orfelinatului Terezian din Sibiu, afară numai dacă instanțele judecătorești nu vor decide în altfel, în mod definitiv sau dacă un aranjament ulterior, de altă natură, nu ar fi intervenit.

Articolul VII.

Terenul, construcțiunile și dependințele făcând parte din blocul de imobile al Universității din Cluj și proprietatea Statului român, grevate astăzi de o servitute de locuință, trec în deplina proprietate a Universității de Stat „Regele Ferdinand al României” din Cluj, libere de orice îndatoriri, sarcini sau servituți, cu excepția servituții de trecere spre sacristie.

Ele vor fi evacuate și puse la libera dispozițiune a Universității cel mai târziu la 1 Septembrie 1932.

Articolul VIII.

Se va proceda la rectificarea inscripțiunilor privitoare la proprietatea bunurilor indicate prin prezentul acord în cărțile funduare.

Această rectificare se va face din oficiu. În acest scop Ministerul Justiției, după cererea Ordinariului de Alba-Iulia, va înștiința autoritățile respective ale „Registrului funciar”.

Această operațiune va fi scutită de toate drepturile de timbru sau de taxa de mutațiune. Rectificarea se va face conform dispozițiunilor prezentului acord, ținând seamă de inscripțiunea inițială menționată în cărțile funduare, în momentul înfăptuirii lor.

Pentru imobile dobândite ulterior se va ține seamă de inscripțiunea făcută în momentul primei dobândiri.

Acele rectificări, se vor face arătându-se fondurile respective, conform aliniatului precedent, adăugându-se cuvintele: „Administrat de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia.

Articolul IX.

În ceea ce privește biserica, situată la Cluj, aproape de Universitate, deservită actualmente de Părinții Piaști, a cărei situațiune juridică este regulată de art. III, V și VIII. din acest acord, Sf. Scaun dorind, în mod statornic, ca înțelegerea fraternă care unește pe fideliile catolici de diferite rituri, să fie manifestată și în acest caz, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform art. II. al prezentului acord, va îngriji să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare (în care intră și cele naționale) un serviciu divin după ritul greco-român pentru a satisface în primul rând trebuințele religioase ale tinerimii școlare catolice de rit greco-român.

Preotul oficianț va fi designat de Ordinariul Catolic de rit grec de Cluj-Gherla și deși rămânând subordonat din punct de vedere canonic și disciplinar acestui Ordinariu, va fi retribuit pentru acele servicii de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, după obiceiurile locale, de rit latin la Cluj. Numele preotului designat va fi comunicat Ordinariului de Alba-Iulia.

Serviciile divine vor fi celebrate în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare de rit grec, dela orele 11 dimineața până la ora 1 după amiază și în zilele de sărbători naționale, (24 ianuarie, 10 Mai, aniversările Suveranului, ale Membrilor Familiei Regale și ale urcării pe tron) dela orele 10 dimineața până la amiază. Fac excepții sărbătorile dela 15 August și 8 Septemvrie, când biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin.

Serviciile divine în rit greco-român, vor începe chiar dela 20 Iulie 1932.

Articolul X.

Simultan cu semnătura prezentului acord sunt aprobate statutele de organizare și de funcționare ale Consiliului Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în redacțiunea aici alăturată, semnate de Înaltele Părți Contractante. Numărul membrilor Consiliului prevăzut de art. I. al prezentului acord, fiind redus în virtutea nouilor statute, în raport cu acela din vechiul „Status Romano-

Catholicus Transylvaniensis“, *Inaltele Părți Contractante* declară dizolvată, prin acest acord, *Adunarea generală actualmente existentă*.

În termen de șase luni, începând dela semnarea acestui Acord se va proceda la alegerea și la constituirea „Consiliului Diocezei Catolice de Alba-Iulia“, conform prezentului acord și statute.

Consiliul Dirigent actualmente în funcțiune, în calitate de Comitet provizoriu, va gera afacerile curente, conform prezentului acord, până la constituirea Consiliului Diocezei, creat de art. I.¹⁾

Făcut în Vatican astăzi 30 Mai 1932.

L. S. semnat E. CARD. PACELLI.

L. S. semnat V. POP.

Seara dl. Petrescu-Comnen a dat un dineu de gală la care au participat Card. Pacelli, principele Orsini, Arhiepiscopii Pizzardo și Ottaviani, dl. de Fontenay, ambasadorul Franței, ambasadorul Poloniei, miniștrii plenipotențieri ai Cehoslovaciei și Jugoslaviei, cum și numeroși membri ai înaltei societăți din Roma. Card. Pacelli îmi comunică că S. Sa Papa m'a decorat proprio motu cu marele Cordon al Ordinului Pius IX, iar la șampanie în cadrul unui toast a comunicat celor prezenți semnarea acordului subliniind triumful tezei românești în aceste tratative, și ca suprem elogiul îmi recunoscă dreptul de a rosti celebra frază a lui Cezar: „Veni vidi, vici“. Toți cei prezenți au rămas profund impresionați de aceste mărturisiri cu totul neobișnuite, și informați, ca diplomați acreditați pe lângă Vatican, asupra dificilei probleme ce a fost tratată, se grăbiră a mă felicita cu efuziune. A doua zi ambasadorul Franței mi-a trimis următoarea scrisoare:

DOMNULE MINISTRU,

Dați-mi voe de a felicita pe Excelența Voastră încă odată pentru succesul frumos al misiunii avute pe lângă Città di Vaticano, succes ce a fost atât de fericit subliniat de Eminența Sa Cardinalul Pacelli eri seara prin

¹⁾ Am reprodus textul traducerii oficiale.

prezența sa la legațiunea României și prin cuvintele ce a pronunțat.

Suntem desolați, doamna de Fontenay și eu că demenajarea noastră¹⁾ ne lipsește de onoarea de a sărbători pe d-na Pop și pe Excelența Voastră cum am fi dorit atât de mult să o facem.

(ss) DE FONTENAY.

La 31 Mai 1932 am fost primit în audiență de S. S. Papa. Întâmpinat cu acelaș ceremonial ca și la întâia audiență, l'am felicitat pe Sf. Părinte de ziua nașterii și i-am prezentat două volume oferite de dl. N. Iorga, artistic legate la Roma și i-am mulțumit pentru înalta decorațiune cu care a binevoit a mă distinge. S. Sa și-a exprimat profunda Sa satisfacție pentru acordul încheiat, cum și bucuria că Sf. Scaun a putut onora atât de larg dorințele României; a făcut urarea că România și în viitor să aibă conducători călăuziți de spiritul înțelegerii care dă mai bune și mai reale rezultate, decât pornirile de violență. Dupăce s'a întreținut de chestii religioase și politice, S. S. Papa a dat binecuvântarea Sa Apostolică M. S. Regelui, Augustei Familii Regale și întreg poporului român căruia îi ură prosperitate morală și materială.

După audiență am făcut vizita de adio Cardinalului Paccelli, care mi-a exprimat, în termenii cei mai afabili și prietenești, mulțumirea sa pentru opera înfăptuită împreună. Mi-a promis apropiata rezolvire favorabilă a cedării Bisericei din Forul Traian pentru români (uniți).²⁾

La 1 Iunie 1932 am citit în ziarele de dimineată despre demisia guvernului din care făceam parte. Demisia mă surprinse, deoarece, nu primisem nici o comunicare, iar ziarele de acasă ce soseau cu o întârziere de 4—5 zile nu lăsau să se întrevadă așa ceva.

În urma demisiei guvernului am părăsit Roma la 2 Iunie, ora 14⁰⁵. La gară a venit personalul celor două legații în frunte cu d-nii Petrescu-Commen și Zănescu,

¹⁾ Dl. de Fontenay din cauza apropiatei eșiri la pensie era gata de plecare în Franța.

²⁾ Cedarea bisericei s'a realizat, urmând ca solemnă luarea în posesiune să se facă odată cu inaugurarea seminarului românesc.

Exc. Sa Pizzardo în numele Vaticanului și mulți membri ai coloniei române. După o scurtă întrerupere la Veneția, am continuat drumul spre București, unde sosii în 6 Iunie la ora 0.30.

După constituirea și complectarea noului guvern m'am prezentat în audiență și am expus M. S. Regelui rezultatul misiunii mele. M. S. Regele mi-a exprimat augusta Sa satisfacție pentru rezultatul fericit al misiunii. După audiență am predat acordul și statutele d-lui Alex. Vaida-Voevod, președinte de Consiliu și ministru al Afacerilor Străine. Mai târziu, la începutul lui August am remis d-lui Vaida-Voevod și copia raportului ce am făcut M. Sale Regelui, despre ultima fază a tratativelor. —

DI. Zenovie Păclișanu, un adânc cunoscător al chestiunilor istorico-juridice și minoritare din Transilvania, înainte de a începe discuțiile pentru acord la București, a redactat următorul studiu (memoriu) asupra chestiunii Statusului romano-catolic și asupra soluțiunilor celor mai potrivite:

Problema Statusului Catolic Ardelean are două părți cari, pentru înțelegerea exactă a chestiunii, trebuie bine deosebite. Trebuie separată chestiunea existenței, structurii și funcționării Statusului de chestiunea fondurilor și averilor lui. Confundarea acestor două chestiuni împiedecă înțelegerea problemei, dă naștere la confuziuni regretabile cari îngreunează găsirea unei bune soluțiuni. De aceea aceste două chestiuni vor fi expuse aci separat.

I. — Statusul Catolic este organul, compus din clerici și mireni, ales de totalitatea credincioșilor eparhiei catolice de Alba-Iulia pentru a ajuta pe Episcop în administrarea anumitor fonduri și fundațiuni și în conducerea instituțiunilor culturale. În atribuțiunile Statusului Catolic nu intră deci chestiunile de natură strict bisericească-erarhică.

Este incontestabil că nicăiri în cuprinsul bisericii catolice nu se găsește o instituție similară. Conform normelor canonice ale acestei biserici, stăpânul absolut al eparhiei este Episcopul, care în foarte puține ca-

zuri e legat de avizul capitolului de canonici, capitolu care constituie organul consultativ al lui.

Explicația acestei instituții, cum am spus, *unică* în biserica latină, ne-o dau împrejurările istorice între cari s'a dezvoltat dela reformă încoace catolicismul ardelean. Rămânând eparhia catolică de aci pe la începutul jumătății a doua a veacului XVI-a, fără episcop și fără capitol — situație care cu foarte mici întreruperi a durat până la începutul veacului al XVIII-a — în mod fatal conducerea treburilor a ajuns în mâinile preoției de rând și ale mirenilor, afară de chestiunile de pură jurisdicție canonică. Mai mult încă: cunoscuta colecție de legi *Approbatæ Constitutiones* impune tuturor confesiunilor „recipiate“ (reformată, catolică, luterană și unitariană) ca chestiunile mici — în minoribus — cari privesc numai tagma preoțească să fie soluționate de această tagmă însăși, dar numai *în adunări generale*. Chestiunile cari privesc interesele generale ale credincioșilor sau și ale credincioșilor, să poată fi rezolvate numai cu concursul acestora, adică cu concursul fruntașilor mireni și al patronilor (Partea I, Tit. I. Art. 3).

De o parte, deci, împrejurările timpului, de altă parte legea însăși au impus o abatere esențială dela normele dreptului canonic al bisericii catolice: Episcopul nu mai e stăpânul absolut al credincioșilor, nici al preoților, nici al mirenilor. Pe când, conform canoanelor, Episcopul putea lua orice măsură, de aci înainte, măsuri cari priveau preoțimea puteau fi luate numai în adunarea generală a lor, asemenea măsurile cari se refereau la credincioși, numai cu concursul fruntașilor lor. Astfel au fost introduse nu numai în viața bisericii catolice, ci în a tuturor celorlalte confesiuni ardelenne două organe esențiale: adunarea preoților și adunarea fruntașilor mireni. Această democratizare radicală a organismului bisericesc a fost codificată și amănunțit dezvoltată mai ales de confesiunile protestante din această provincie cari au influențat în măsură covârșitoare și pe catolici și pe românii ortodocși (Statutul organic al lui Șaguna, a fost și el *unic* în toată biserica ortodoxă).

După ajungerea Ardealului sub Habsburgi și după restabilirea erarhiei catolice în Transilvania, practica de aproape două veacuri nu a mai putut fi distrusă, influența preoției și a mirenilor nu mai putea fi eliminată din conducerea chestiunilor materiale, fundamentale și culturale ale eparhiei. Nu a putut fi eliminată, deși nici Episcopii, nici Regele nu o priveau cu ochi buni, fiindcă amestecul Statusului constituia o diminuare și a puterii episcopoești și a drepturilor de *patriarhon suprem* ale Regelui.

Forma actuală a compunerii, funcționării și atribuțiilor Statusului Catholic Ardelean a fost fixată în adunarea fruntașilor catolici, ținută la Cluj în 10 Ianuarie 1866, obținând la 19 August 1867 și *aprobarea regală* și de Adunarea ținută la 12 Mai 1873 la Alba-Iulia ale cărei hotărâri au obținut și ele prea înalta aprobare la 16 Iulie a aceluiași an.

Statusul Catholic Ardelean în organizația, atribuțiile și activitatea sa actuală, constituie fără îndoială:

- 1) O abatere esențială dela normele canonice ale bisericii catolice. Cum am amintit și mai sus, în eparhiile catolice episcopul este stăpânul absolut care nu mai în foarte puține cazuri este legat de avizul capitolului canonicilor. În aceste eparhii puterea și autoritatea tuturor organelor emană din delegația Episcopului. În eparhia catolică din Transilvania, Episcopul nu mai are conducerea exclusivă a chestiunilor materiale, fundamentale și culturale, ci acestea aparțin, mare parte, competenței unui organ ale cărui puteri și a cărui autoritate nu emană dela Episcop, ci dela sufragiile poporului credincios.
- 2) Prin felul atribuțiilor și prin drepturile pe care Statusul Catholic și le-a însușit în cursul dezvoltării sale, el constituie nu numai o deviere dela litera și spiritul canoanelor, deviere de altfel explicabilă cum s'a arătat mai sus, ci constituie o *anomalie fără pereche* în nici o biserică, nici catolică, nici protestantă. Anomalia nu consistă în faptul că eparhia catolică de Alba-Iulia are o adunare generală a delegaților clerici și mireni aleși de credincioși și nici în faptul că această adunare generală alege un „Consiliu Dirigent” compus din o treime clerici și

două treimi mireni, fiindcă astfel de adunări generale au și eparhiile ortodoxe și cele protestante precum și unele și altele au consiliul lor dirigent sau consilii eparhiale (existența acestor organe constituie numai o abatere dela canoanele bisericii catolice), ci anomalia constă în faptul că acest Status Catholic este persoană juridică distinctă de eparhie și că importante bunuri și instituții culturale figurează nu ca proprietăți ale eparhiei ci ca proprietăți ale Statusului; anomalia constă în faptul că Statusul a devenit din organ, *organizație*. Regulamentul întocmit de Statusul Catholic în 1914 pentru consiliul său dirigent și aprobat de regele Ungariei la 24 Aprilie 1915, vorbește în art. 1. de *averea mobilă și imobilă și de fondurile* Statusului și de fundațiunile aflătoare sub administrația lui. Prin urmare Statusul Catholic nu este un simplu organ bisericesc prin care capul eparhiei exercită unele din atribuțiunile sale administrative, ci este însuși proprietar de mari bunuri materiale și culturale de interes bisericesc general.

II. — Bunurile principale cari compun azi averea Statusului Catholic sunt: a) fondul religios; b) fondul de studii; c) fondul bursei. În timpul din urmă s'a făcut greșala de a se confunda fondul religios și fondul de studii administrate de Statusul Catholic cu fondul *general* religios și cu fondul *general* de studii, cari pe timpul dominațiunii maghiare erau administrate de Ministerul Cultelor cu concursul unui consiliu compus din fruntași clerici și mireni ai bisericii catolice, iar sub stăpânirea românească, averile lor au fost administrate de Ministerul Agriculturii. Nu trebuie făcută această confuzie, fiindcă fondurile amintite sunt cu desăvârșire deosebite, fondul general religios și fondul religios de studii servind intereselor bisericesti și școlare ale bisericii catolice din fosta Ungarie întreagă, iar fondul religios și fondul de studii administrate de Statusul Catholic serveau numai interesele bisericesti și școlare ale eparhiei catolice de Alba-Iulia. Privitor la fondul general religios și la fondul general de studii, avem dispozițiuni precise în art. 13 al Concordatului, și anume: Moșiile acestor fonduri fiind expropriate,

articolul amintit al Concordatului prevede ca rentele de împroprietărire cuvenite pentru aceste moșii să fie trecute la „Patrimoniul Sacru“.

După ce am stabilit astfel că fondurile amintite sunt deosebite, trebuie să constatăm în acelaș timp că toate trei fondurile administrate azi de Statusul Catholic, au o destinație categoric catolică și anume *privind exclusiv Episcopia catolică de Alba-Iulia*.

Din cele de mai sus se desprind în mod firesc și soluțiile: 1) *anomalia* trebuie să înceteze, adică trebuie să înceteze ceea ce constituie o anomalie în structura și în atribuțiunile actuale ale Statusului. Dacă Episcopul catolic ardelean vrea să aibă adunări generale ale delegaților credincioșilor, și o reprezentanță, un consiliu, — numele este indeferent — ales de această adunare generală pe care să-l consulte și să-l utilizeze în chestiuni, cari cad în afară de sfera strictei ierarhii — chestiuni fundamentale, materiale și culturale, — Statul nu poate avea nici o obiecție legală de făcut, fiindcă astfel de organe are și cultul ortodox și cultele protestante. În anul trecut și episcopul Timișoarei a înființat un consiliu școlar diecesan, compus din frunțași clerici și mireni. Codex juris canonici însuși prevede în canonul 5 că obiceiurile (consuetudines) contrarii canoanelor — cazul Statusului — întrucât nu sunt *expres* reprobate de noul codice, pot fi menținute, dacă Episcopul crede că, din cauza împrejurărilor, nu pot fi suprimate fără primejdie („*Vigentes in praesens contra horum statuta canonum consuetudines sive universales sive particulares... quae quidem centenariae sint et immemorabiles, tolerari poterunt, si ordinarii pro locorum ac personarum adjunctis existiment eas prudenter submoveri non posse*“). Statusul catolic însă nu poate avea personalitate juridică proprie, nu poate fi proprietar de bunuri materiale și instituții culturale, el nu poate lucra cu dela sine putere, nu poate fi organizație, ci, în cazul cel mai bun, un simplu organ cu atribuțiuni date de episcop, lucrând în numele lui și sub răspunderea lui. Astfel cele câteva licee catolice din Transilvania nu vor mai fi „licee ale Statusului catolic“, fondurile amin-

tite nu vor mai fi „*tonauri ale Statusului*“, profesorii nu vor mai fi „*profesori ai Statusului*“, etc. etc.

În ce privește cele trei fonduri (religionar, de studii și al burselor), am spus, că fiecare din ele are o destinație precisă, care nu poate fi modificată și că ele privesc exclusiv Episcopia catolică de Alba-Iulia. Până la 1867 au fost administrate de *comisiunea catolică* (Comissio catolica), înființată de Maria Terezia pe lângă guvernul ardelean, la început pentru administrarea așa numitului „*Fond Lusitan*“ din care s'a dezvoltat „fondul religionar“ și căruia i-s'a dat mai târziu și administrația fondului de studii și a fondului burselor. Dela acest an, desființându-se Comisiunea catolică, fondurile au trecut în administrația Statusului.

Preluarea lor iarăși în administrația Statului, acum după 65 de ani, mi se pare foarte grea și inoportună. Ele fiind fonduri bisericești vor trebui administrate de biserică. De biserică, adică de episcopie, sub răspunderea ei, nu de Status și nu sub răspunderea lui, și sub controlul legal al Statului, control prevăzut categoric în Legea pentru regimul general al Cultelor“.

Am aflat de acest memoriu în luna Decemvrie dela dl. Z. Păclișanu care la cererea mea mi-a trimis o copie însoțită de următoarele rânduri:

Stimate Domnule Pop,

Conform promisiunii îți trimit o copie a memoriului de care Ți-am vorbit; din cuprinsul lui vei vedea că *jără a fi discutat niciodată împreună problema, studiul serios al ei ne-a dus la aceleași rezultate.*

Cu cele mai călduroase urări etc.

(ss). Z. Păclișanu.

București 23 Decemvrie 1932.

Concluziuni.

Am expus pe cât mi-a fost cu putință toate fazele tratativelor, cum și documentele mai importante. Am dat publicității tot ce m'am crezut autorizat să public în clipa de față. Din cele expuse se poate conchide la următoarele:

1. Când am fost însărcinat cu misiunea dela Roma și d-lui O. Ghibu i-s'a revocat delegațiunea, *Guvernul N. Iorga abandonase* — probabil în urma avizului Consiliului juridic de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine și în urma sugestiilor d-lor N. Titulescu și Petrescu-Commen — *punctul de vedere concretizat în concluziunile comisiei istorico-juridice și susținut de dl. O. Ghibu*; misiunea mea inițială a fost de a obține *desființarea Statusului Catolic Autonom și împărțășirea Bisericei Române Unite* — în marginile posibilității — *din averile deținute de Status.*

2. Biserica Română Unită nu s'a asociat la această acțiune, ci a dat declarațiuni de desinteresare, chiar de reprobare a unor măsuri, considerate spoliatoare; *în lipsa acestei asocieri, acțiunea nu putea avea nici o șansă de reușită.* Deci trebuia să se caute o altă formulă. Această formulă nouă a consistat în revenirea la situația creată de donatori și fondatori: *adică averile sunt proprietatea fondurilor și vor fi utilizate exclusiv potrivit destinației inițiale.* Formula preconizată de mine a fost adoptată fără nici o rezervă de guvern.

3. Am început tratativele cu reprezentanții bisericei catolice de rit latin și cu reprezentanții Statusului Catolic, având *aprobarea prealabilă a d-lor N. Iorga, D. Ghika și C. Argetoianu.* Discuțiile le-am dus asistat de delegații Ministerului Afacerilor Străine.

4. Proiectul astfel redactat a *obținut complecta aprobare a Guvernului, și ratificarea factorului constituțional, dându-mi-se depline puteri pentru semnare. Inițiativa formulării și a altor revendicări la Roma, a fost a mea.*

Autorizarea de a le formula am primit-o *condiționat* și anume *neacceptarea lor de către Sf. Scaun nu putea forma motiv de nesemnare a proiectului de acord.*

5. Proiectul de acord a fost comunicat Sf. Scaun prin Nunțiatură cu o adresă prin care *proiectul era calificat de definitiv, susceptibil numai de modificări în ce privește redactarea.* Această adresă exprimând în mod deschis intențiunile Guvernului, putea să zădărnicească realizarea unor noi avantagii, descoperind acțiunea mea ca una cu caracter pur personal.

6. Sf. Scaun ar fi putut în urma adresei Ministerului Afacerilor Străine să se formalizeze și să refuze noi tratative în ce privește chestiuni cu caracter esențial, mărginindu-se doar la discuții cu privire la redacțiune. *O astfel de atitudine m'ar fi constrâns să semnez, date fiind instrucțiunile ce aveam și foloasele însemnate ce le cuprindea proiectul dela București.*

Sf. Scaun însă nu s'a eschivat dela tratative cu privire la revendicările formulate de mine și *niciodată nu mi-a făcut comunicarea că fără consimțământul d-lor Balázs și Gyárfás nu e dispus a continua tratativele sau a accepta modificarea proiectului dela București.* Dacă o astfel de comunicare mi-s'ar fi făcut, *aș fi cerut Guvernului desărcinarea mea și semnarea acordului prin altcineva.*

7. Am avut discuții la Roma cu dd. Balázs și Gyárfás — la rugămintea Sf. Scaun — *exclusiv în scopul de a facilita sarcina Vaticanului* care dela început s'a declarat favorabil revendicărilor noastre și intenționând a le accepta, *vroia să se acopere prin angajarea formală a răspunderii d-lor Gyárfás și Balázs față de o reacțiune a catolicilor unguri din România.*

8. Acordul s'a formulat în mod definitiv de către Sf. Scaun și delegatul României, *s'a semnat numai și numai de Card. Pacelli și de către mine.* Adeziunea scrisă ce Sf. Scaun a cerut și a obținut dela d-nii Balázs și Gyárfás a avut un caracter particular, s'a făcut pentru uzul Sf. Scaun și nu mă privea.

9. *Acordul dela Roma este mult mai avantajos decât proiectul dela București; în consecință misiunea mea n'a fost nici formală, nici infructuoasă cu toate dificultățile la aparență insurmontabile.*

ACORDUL

Dela Statusul Autonom la Consiliul Diecezei

Statusul rom.-catolic ardelean înainte de 1867 ¹⁾

La începutul veacului al XVI. protestantismul a început a se lăți în Ardeal cu iuțea fulgerului. Mișcarea a început printre Sași și învățăturile lui Luther în scurtă vreme au fost îmbrățișate de întreaga preoțime săsească (1544), cucerind și o mare parte a națiunii ungurești. Puțin mai târziu a început propagarea învățăturii lui Calvin între Unguri și Secui cari aproape toți au și trecut la calvinism. Cam pe la 1566 începu unitarismul să facă rayagii. Toate aceste trei credințe protestante se dușmăneau cu înverșunare între ele, discutându-și supremația și întâietatea, însă toate trei dușmăneau și mai mult catolicismul a cărui exterminare o urmăreau. Situația catolicismului în scurtă vreme devine critică, biserica catolică, redusă la un număr puțin important de credincioși, episcopia de Alba-Iulia desființată, bunurile bisericii secularizate, era pe pragul unei complete prăbușiri. Salvarea catolicismului în Transilvania se datorește în mare parte laicilor (mirenilor), puțini la număr, însă zeloși, abili și puternici.

După scurte, dar vijelioase frământări religioase, Dieta ardeleană printr'o serie de legi a recunoscut patru religii (confesiunea calvină, lutheriană, unitariană și catolică) și a admis egala lor îndreptățire. Aceste legi datează din anii 1559, 1572 și 1573. Astfel în Transilvania existau trei națiuni (Ungurii, Sașii și Secuii) și 4 religii politicește recunoscute, egal îndreptățite la libertate și la cârmuirea trebilor obștești și bisericești.

¹⁾ Intrebuințez în mod consecvent cuvântul de Status și nu acela de Stat, întrebuințat de dl. O. Ghibu cu tendința de a crea atmosferă punând față în față Statul Român cu Statul Catolic. Organizația s'a numit totdeauna „Erdélyi rom.-kath. Status“, iar în românește „Status romano-catolic ardelean“ și cum în ungurește Stat se zice „állam“, *denumirea în sine* nu a avut tendința demonstrativă de a se înfățișa ca Stat în Stat sau Stat în opoziție cu Statul politic, cum vrea dl. O. Ghibu să creadă impresia.

În special legea 41 din 1559 e de importanță, dispunând „să se țină sinoade care să fie sinoade generale, *în aceste fiecare religie să poată desbata afacerile sale bisericești și școlare*; în minoribus adică în afacerile ce privesc exclusiv tagma preotească, preoții pot lua hotărâri, dar și acele pot fi puse în lucrare numai cu influența sinodului general. Mirenii, patronii și cu preoții să țină adunări generale și în aceste să facă constituții“. Aceste dispoziții legale au fost trecute și în „Approbatae Constitutiones“ (Partea I, titlul I, art. 3):

„In articulis fidei vel religionis“ în afară de cele patru religii recepte, nici oamenii privați de orice stare și clasă, nici adunările să nu îndrăznească a face inovație, nici a face și introduce schismă, sub poena notae infidelitatis.

Iar bisericilor li-a fost îngăduit dintru început să facă reforme și varieri în ale direcțiunei biserice și în ale ritului. Libertatea aceasta religioasă nu li se ia și nu li-se oprește nici în viitor, dar trebuie să se folosească de ea întocmai după cum s'a folosit și se folosește de ea și de prezent în celelalte țări creștine ca și în a noastră. Și anume: ca în minoribus va se zică în chestii ce nu privesc decât tagma preotească, pot să ia hotărâri și să facă constituții înșiși clericii, dar și pe aceste numai în adunări generale obștești. *În chestiile însă cari sunt comune cu mirenii sau cari privesc și pe clerici și pe mireni nu pot hotărî decât de comun acord cu ei și anume fiecare cu participarea și învoiala magistraților de frunte și a patronilor de religia respectivă*“.

Laicii catolici au știut să se folosească în largă măsură de aceste drepturi, asigurându-și o mare înrăurire asupra afacerilor bisericești, salvând însă în același timp catolicismul din Ardeal amenințat, dela o completă dispariție.

Dieta ardeleană era alcătuită din Status și Ordines. Sub Status se înțelegeau toți membrii dietei de aceeași confesiune. Deci și membrii catolici ai dietei s'au numit Status romano-catolic. Statusul astfel alcătuit și înțeles, folosindu-se de legile ce îi asigurau libertate de mișcare și dreptul de a hotărî în chestii bisericești și școlare, a luat în mână apărarea intereselor biserice catolice și în scurtă vreme a devenit singurul *susținător al biserice și organul su-*

prem de conducere al ei; în dietă era reprezentantul legal al bisericii catolice, dar ținea foarte des și adunări aparte împreună cu clerul în care se luau hotărâri cu privire la chestiunile interne ale bisericii, evident sub influența covârșitoare a elementului mirean¹⁾.

Aceste adunări au luat forma unor *sinoade generale* pe cari legile țării nu numai că nu le opreau, dar le *impuneau*. Astfel laicii catolici din Ardeal au pus mâna pe o parte a *puterii jurisdicționale*.²⁾ Această situație deși legală, nu a fost totodată și canonică, însă Roma a tolerat-o, pentru că a făcut servicii catolicismului în Ardeal, oprind procesul de desagregare și creând baze solide pentru o întărire ulterioară a catolicismului în Ardeal. Aceasta era situația când Principatul Transilvaniei a ajuns sub stăpânirea Habsburgilor. Împăratul Leopold, devenit principe al Transilvaniei, prin diplomele din 1690 și 1691, cum și prin diploma suplimentară din 1693 a *recunoscut solemn și întărit existența Statusului romano-catolic și drepturile lui*.³⁾ Astfel Statusul în urma desvoltării istorice mai sus schițate nu mai era totalitatea membrilor catolici ai dietei, deci o alcătuire politică, ci devenise organizația bisericească a tuturor cetățenilor de confesiune romano-catolică, organizație cu caracter împrumutat mai mult sau mai puțin dela protestanți.

Sub Habsburgi catolicismul a început să-și refacă situația perdută în Transilvania. O puternică etapă în procesul de refacere a însemnat restabilirea Episcopiei de Alba-Iulia prin numirea unui episcop la 1716 după o vacanță de peste 170 ani.

În situația nouă Statusul romano-catolic a început să devină indezirabil: situația catolicismului fiind consolidată, nepotrivirea cu canoanele stabilite de sinodul tridentin și disonanța unei alcătuiți democratice autonomiste cu spiritul absolutist al Vienei, constituiau suficiente motive. Aceste considerente au dus probabil la constituirea „Comisiunei Catolice“. Comisiunea Catolică (numită la început literară) a fost instituită la 1767 în sânul guver-

¹⁾ I. Kosutány Egyházjog pag. 245.

²⁾ Ibidem, pag. 247.

³⁾ Ibidem, pag. 248.

nului ardelean. Prin instituirea acestei comisii atribuțiile Statusului au fost pe de o parte reduse, iar de altă parte trecute asupra unui organ creat prin voința Domnitorului. Comisia la început s'a ocupat numai de administrarea „fundus lusitanicus”-ului, și Statusul a continuat să funcționeze, la 1772 însă au fost trecute asupra comisiei toate fondurile și la 1775 toate afacerile bisericești și școlare. Mai mult, împăratul Iosif II, condus de concepții liberalo-umanitare, în fapt a schimbat în mod trecător și caracterul comisiei, numind membri necatolici. După moartea împăratului Iosif II dieta a prezentat spre sancționare împăratului Leopold al II-a un proiect de lege care statornicea restabilirea Statusului în toate drepturile sale. Leopold a refuzat sancționarea legii, deoarece — potrivit rescriptului din 29 Mai 1792 — cele cuprinse în proiect *fiind deja reglementate prin lege, nu este nevoie de o nouă lege* și astfel catolicii în afară de drepturile *formal rezervate episcopului, pot să se sfătuiască în chestiunile lor bisericești*.¹⁾ Prin urmare din refuzul astfel motivat nu se poate conchide la lipsa de existență legală a Statusului, ci dimpotrivă. În fapt însă situația a rămas neschimbată, existența Statusului a fost mai mult formală, pe hârtie, atribuțiile vechi fiind exercitate de Comisiunea Catolică. La 1827 și numirea episcopului s'a făcut cu înlăturarea dreptului de candidare exercitat până atunci de Status.

Sub înrăurirea evenimentelor din 1848 Statusul s'a intrunit în luna August și în scopul unei reorganizări a elaborat un proiect de statut, a hotărât desființarea Comisiei Catolice, preluarea tuturor afacerilor și a administrării fondurilor și bunurilor, considerate *ca proprietatea sa, cu destinație pentru biserica catolică*. Evenimentele ce s'au succedat vertiginos, eșuarea revoluțiunii maghiare și intronarea absolutismului au făcut ca hotărârile să rămână literă moartă. Starea de lucruri anterioară adunării din August 1848 a continuat până la 1866, anul premergător unor mari prefaceri: bătea la ușă împăcarea Curții imperiale ca Ungurii și unirea Principatului Ardealului cu Ungaria propriu zisă.

Este cazul unei scurte paranteze. Cercetarea situa-

¹⁾ I. Kosutány: Egyházzog pag. 249.

țiunei legale și juridice a Statusului Catolic și examinarea obiectivă a evoluției istorice a ființei sale nu invocă în mod necesar reliefarea suferințelor multisecolare ale poporului românesc din fostul Principat Transilvănean. De aceea nu am atins câtuși de puțin această dureroasă amintire a trecutului nostru sbuciumat. Cei ce au fost părtașii împilării noastre nemiloase, poartă răspunderea întreagă în fața istoriei nepărtinitoare și neiertătoare. Dl. O. Ghibu procedează altfel. Pentru a da mai multă tărie sentimentală argumentelor sale, nu pregetă a scoate în relief rolul Statusului Catolic, ca organizație politică și mai apoi bisericească, în suferințele noastre naționale din trecut. O face aceasta în lucrări — cari pentru a putea da rezultatul urmărit de d-sa — ar trebui să aibă aparența și mai învederată a unei obiectivități senine și a unei lipse complete de pasiune. Mai mult, d-sa exagerază acest rol. Departe de mine de a căuta scuze pentru lucruri ce nu se pot scuza. Însă adevărul trebuie spus întreg. Soarta de plâns a Românilor din fostul Principat Transilvănean se datorește tuturor deținătorilor legali ai puterii, deci și staturilor celorlalte 3 confesiuni protestante. Statusul Catolic nu ne-a fost nici *mai puțin, dar nici mai mult dușmănos decât Statusul Calvin, Luteran și Unitarian*. Mai mult, Statusul Catolic, înainte de trecerea principatului sub domnia Habsburgilor, a jucat un rol de a doua mână în viața publică — fiind în minoritate și de multeori în poziție de apărare față de protestanții mult mai numeroși și mereu agresivi, susținuți și de principii în majoritate protestanți; chiar după intronarea Habsburgilor — cu tot sprijinul casei domnitoare — influența lor nu a putut anihila sau covârși pe aceea a Staturilor protestante. Deci în mod obiectiv trebuie să se spună: *Catolicii unguri sunt părtași ai răspunderii istorice pentru suferințele neamului românesc de pe aceste plaiuri, alături de calvini, evanghelici și unitarieni, însă răspunderea mai mare este a staturilor protestante cari au avut în mână puterea legislativă și administrativă a Principatului Ardelean în măsură mai mare.* —

În 1866 Statusul romano-catolic s'a întrunit de nou sub președinția episcopului N. Fogarassy. În această

adunare socotită drept continuarea celei din 1848, hotărârile din 1848 privitoare la organizare fură considerate ca valabile, fiind alcătuite de adunare și primite și semnate de episcop ; s'a hotărît deci convocarea adunării prevăzute în statutul de organizare din 1848 care să facă modificările devenite necesare după 17 ani și redactarea unei adrese către domnitor, pentru încuviințarea ca toate afacerile bisericești și școlare să fie predate în administrarea Statusului catolic, precum și fondurile și fundațiunile cu averea mobilă și imobiliară. Potrivit acestor hotărâri s'a redactat adresa omagială în care s'a cerut *restabilirea deplină a autonomiei*, predarea averilor și a afacerilor bisericești, școlare și fundamentale în administrarea Statusului reorganizat, subliniindu-se : „dispunem, aşadară, Majestate cezaro-regească apostolică, de organele noastre legale cari pot prelua isprăvirea afacerilor noastre bisericești, în momentul când am dobândi dela mila Majestății Voastre punerea la dispoziția noastră a *averilor noastre*“.

Statusul rom. catolic ardelean până la Unire.

Răspunsul la cererile formulate în 1866 s'a dat prin adresa No. 896 pres. 1867, care are următorul cuprins:

No. 896 pres. 1867.

ILUSTRE DOMNULE EPISCOP.

Deputații dietali aparținători eparhiei rom.-cat. ardelenene s'au adresat în timpul din urmă către mine, ca să exoperez pe lângă Majestatea Sa c. r. apostolică, ca să binevoiască prea grațios a împlini rugarea cuprinsă în adresa înaintată către locurile prea înalte de către Adunarea generală ținută la 10 Ianuarie 1866 sub presidenția Excelenței Tale, în sensul ca, sistând Comisia Catolică de pe lângă Guvernul ardelean, administrarea chestiunilor bisericești, școlare și fundaționale catolice, întrucât ele nu se țin strict de sfera de competență a autorității bisericești, să fie încredințate Adunării, care va avea să se constituie în modul desemnat de adresă, și Comitetului ales din sânul acesteia, și în sfârșit ca autonomia Bisericii rom.-cat. ardelenene bazată pe legi și pe uzuri vechi, să fie restabilită.

Împărtășind din toată inima mea *temeinicia și îndreptățirea* motivelor cuprinse în rugarea din chestiune, n'am întârziat de a-o sprijini pe lângă M. S. c. r. apostolică, în urma căreia M. S. c. r. apostolică, prin rezoluția Sa prea înaltă din 19 August a. c. a binevoit a permite prea grațios, ca sistându-se așa numita Comisiune catolică de pe lângă Guvernul ardelean, chestiunile aparținătoare până aci sferei ei de competență, să se administreze și să se conducă cu influența Adunării și a Comisiei alese din sânul acesteia, după modalitatea fixată în procesul verbal al adunării Statusului rom. cat. ardelean, ținută în Cluj la 10 Ianuarie 1866, con-

form modalităților pe cari Guvernul M. Sale în înțelegere cu toți factorii interesați și pe lângă păstrarea neatinsă *a drepturilor preainalte de patron și de inspector suprem*, le va stabili și le va înainta spre preainaltă decedere.

În urma acestei rezoluții preagratioase, am onoarea a ruga pe Excelența Voastră, ca după primirea acestui rescript al meu să binevoiți *a convoca fără amânare adunarea generală a Statusului catolic* în conformitate cu pct. 4 din procesul-verbal al adunării din 10 Ianuarie 1866, și a-mi trimite propunerile pe cari le veți face, respectiv procesul verbal al adunării Statusului, însoțite de prețioasa părere a Excelenței Voastre.

Buda, la 12 Septemvrie 1867.

Ministru de Culte și Instrucție publică:
ss. baron JOSIF EÖTVÖS.

Ilustrății Sale

MIHAIL FOGARASSY, episcop,

CLUJ.

Prin urmare *Regele în calitate de patron și inspector suprem*:

1. *a încuviințat desființarea Comisiunei catolice*;
2. *a admis că chestiunile supuse competenței Comisiunei catolice să se administreze și conducă cu influența Statusului r. catolic și a comisiunei alese din sânul acestuia*;
3. *a aprobat, că alegerea comisiunei să se facă după normele stabilite în adunarea din 10 Ian. 1866 și că*
4. *modul de conducere și administrare să se stabilească ulterior de comun acord cu toți cei interesați cu îngrădirea de a se păstra drepturile de suprem patron și supremă inspecțiune.*

Ministerul de Culte a invitat pe episcop să convoace fără amânare adunarea generală a Statusului catolic.

Aprobarea reorganizării Statusului, trecerea unor drepturi de conducere și administrare în competența (influența) sa constituie *o recunoaștere implicită dar categorică a existenței legale a Statusului catolic ardelean.*

Adunarea convocată de episcop a avut loc la 9—15 Febr. 1868. Două tendințe opuse au ajuns în conflict fățiș în această adunare. De o parte episcopul, condus de concepția ce se desprinde din canoanele Bisericii catolice ce asigură ordinariului dreptul exclusiv de a exercita puterea jurisdicțională, s'a nizuit să păstreze aceste drepturi cât mai intacte, reducând rolul Statusului la acel al unui organ consultativ, de altă parte laicii impresionați de amintirea vechei autonomii, sub înrăurirea organizațiilor bisericești ale protestanților și încurajați de rezultatele obținute deja prin adresa ministerială erau hotărâți a da diecezei ardelene o organizare autonomă de sus până jos, întru toate asemănătoare celei a bisericilor protestante, deci cu reducerea puterii episcopale exclusiv la cele sufletești, rezervându-se Statusului conducerea tuturor afacerilor bisericești, școlare și materiale cu drept de a decide în mod autonom, independent și definitiv. După discuții foarte aprinse s'a ajuns la un compromis care însă, deși fû o înfrângere pentru punctul de vedere susținut de episcop, nu a mulțumit pe adversari. Statutul cuprins în pct. 48 al procesului verbal prevede o organizare autonomă a diecezei cu o largă (covârșitoare) participare a mirenilor și exercitată în parohii de consiliul parohial, în protopopiate de adunarea districtuală, iar pentru întreaga eparhie de adunarea generală și consiliul superior al Statusului. Preambulul statutelor precizează că autonomia *aceasta nu este o nouă alcătuire, ci dezvoltarea și modificarea celei vechi* (a Statusului mai vechi) în urma împrejurărilor politice schimbate. Potrivit statutelor administrarea bunurilor o face Statusul prin consiliul superior (dirigent).

Episcopul a înaintat statutele însoțite de o lungă expunere în care, arătând tendințele cu caracter protestant ale laicilor, ceru ministrului să nu admită să se introducă în biserica din Transilvania principii de autonomie, pânăce nu se va soluționa problema autonomiei pentru întreaga Ungarie, sau dacă ministrul totuși ar avea intențiunea să rezolve în mod izolat problema autonomiei catolice din Ardeal, aceasta să nu fie în contradicție cu regulile bisericești și canonice ale bisericii catolice.

Ministrul Cultelor între timp prin adresa No. 2660 din 21 Febr. 1868, comunică guvernului ardelean, că „Dl. ministru al finanțelor, potrivit adresei No. 68619 din 5 Febr. neavând nici o obiecțiune ca domeniul din Cluj-Mănăstur *ce aparține fondului de studii romano-catolic ardelean să fie scos de sub administrarea fiscului*, înainte de a preda îngrijirea și administrarea domeniului *fie Statusului romano-catolic ardelean, fie comisiunei catolice ce funcționează în sânul guvernului ca reprezentantul Statusului catolic*, pare necesar să se stabilească de comun acord între cel ce predă și preia, modul și data predării domeniului“ și în consecință îndrumă guvernul să stabilească modul și data predării, cum și modul administrării viitoare. În temeiul acestui ordin guvernul transilvănean a constituit o comisiune presidată de Baronul Bornemissa Ioan care la 6 Apr. 1868 a făcut propuneri concrete în ce privește predarea și administrarea viitoare a domeniului până la reorganizarea Statusului. Guvernul ardelean însușindu-și propunerile comisiunei cu No. 6413 din 24 Aprilie 1868 a făcut raport amănunțit ministrului cultelor, formulând la urmă cererea: „În urma acestora Înaltul minister reg. ungar al Cultelor și Instrucțiunei publice, potrivit adresei No. 2660 din 21 Febr. a. c. este rugat cu toată stima ca de comun acord cu Înaltul minister reg. ung. al finanțelor să binevoiască a dispune ca domeniul fundațional din Cluj-Mănăstur în luna Mai viitor să fie predat de sub administrarea fiscului, *Comisiunei catolice ce funcționează în sânul guvernului regal ca reprezentantă a Statusului catolic*, pentru administrare pe mai departe“.

Adresa Ministerului Cultelor, raportul comisiunei și adresa guvernului ardelean, califică fondul *de studii ardelean ca romano-catolic, face din Comisiunea catolică o reprezentantă a Statusului rom. cat. ardelean* și limitează în timp *administrarea bunurilor de către Comisiunea catolică până la reorganizarea Statusului.*¹⁾

Ministrul Cultelor nu a luat nici o deciziune asupra

¹⁾ Dl. O. Ghibu nu face nici o amintire despre aceste importante documente re cari sau nu le cunoaște, sau le trece intenționat sub tăcere, pentru a nu-și răsturna teza ce o susține.

hotărârilor Statusului din 1868. Pe de o parte impotrivirea Episcopului Fogarassy și a Primatului contra tendințelor laicizante ale Statutelor, de altă parte mișcarea pentru realizarea autonomiei catolice din întreaga Ungarie cu scopuri de unificare, au determinat amânarea. Odată cu desființarea Guvernului Ardelean la 1 Mai 1869, Ministrul Cultelor numi o *Comisie Catolică provizorie* cu atribuțiile vechii comisii. Deoarece congresul catolic din 1871 nu a dat rezultate practice și problema autonomiei catolice pentru întreaga Ungarie se eterniză, fără să se poată prevedea când va lua autonomia ființă, Episcopul Fogarassy, devenit mai conciliant, convocă din nou Statusul Catolic în anul 1873 și adunarea generală după aprinse discuțiuni alcătui un regulament pentru constituirea și funcționarea unui consiliu dirigent ales din sânul său și constător din 24 membri (8 clerici, 16 laici). Adunarea a și ales acest consiliu dirigent, cu instrucția să-și înceapă imediat activitatea, preluând afacerile Comisiunii Catolice desființate. Se făcu apoi o adresă către Ministrul Cultelor în care se solicită aprobarea demersurilor și hotărârilor luate, cum și predarea averilor, pentru traducerea în fapt a autonomiei ce i-se cuvine și până la realizarea autonomiei generale. Ministrul Cultelor a răspuns prin adresa No. 1008 din 16 Iunie 1873.

Excelența Voastră, Domnule Episcop,

Cu considerare la hotărârea preainaltă a Majestații Sale imperiale și regale apostolice din 19 August 1867 care s'a comunicat Statusului Catolic Ardelean cu adresa noastră No. 896 pres. din 12 Septembrie 1867, Statusul Catolic având dreptul să-și ție adunările anuale și să-și aleagă din sânul său Consiliul Dirigent constător din 24 membri care să treacă în locul comisiei bisericești catolice ce a funcționat până atunci, procedeul Statusului eparhial ardelean în această privință îl iau cu aprobare la cunoștință și totodată aprob și acea hotărâre a sa, conform căreia afacerile ce aparțineau competenței Comisiunii Catolice bisericești, *le va administra și conduce cu influența acelui consiliu dirigent constător din 24 membrii, deja ales.*

Cu privire la toate celelalte chestiuni însă asupra cărora Statusul întrunit la 12 Mai și în continuare, s'a extins, nu sunt în situația de a lua dispoziții deja acum, în mod special și excepțional pentru dieceza ardeleană, deoarece aceste se vor rezolvi la timpul său odată și organic *cu ocazia stabilirii autonomiei ce se va înființa în mod definitiv pentru întreaga biserică catolică din Statul ungar.*

Am onoare a face Excelenței Voastre această comunicare la adresa din 12 Mai a. c. trimisă din Adunarea Statusului diecezan ardelean spre a fi transmisă mai departe cu aceea că, în ce privește rugarea referitoare la beneficiile Capitlului de Alba-Iulia și la fundațiunile Orfelinatului Terezian din Sibiu și ale călugărițelor Ursuline din Sibiu am făcut demersurile cuvenite la Dl. Ministru al Finanțelor.

(ss). *AUGUSTIN TREFORT.*

Budapesta, la 16 Iunie 1873.

Dl. O. Ghibu dă o traducere greșită care denaturează complet sensul frazei prin care se dă aprobarea. Iată traducerea d-lui O. Ghibu: „și confirm totodată și aceea hotărâre, conform căreia toate afacerile cari până aci aparțineau sferei de competență a comisiei bisericești catolice *se vor administra și conduce cu influența* celui Consiliu Dirigent constătător din 24 membri, și care a și fost ales“. Deosebirea bate la ochi și este esențială. Ministrul — potrivit textului original — aprobă hotărârea Statusului, că *va administra el, Statusul — afacerile fostei Comisii Catolice prin (cu influența) Consiliul Dirigent nou ales*, iar traducerea d-lui Ghibu arată că afacerile **se vor administra** cu influența Consiliului Dirigent, fără a se preciza *de către cine*, lăsând joc liber fanteziei pentru orice ipoteze.

Ministrul Cultelor prin adresa citată a luat următoarele hotărâri:

a) recunoaște de nou *dreptul Statusului Catolic de a ținea adunări generale* și de a alege din sânul său un Consiliu Dirigent constătător din 24 membri;

b) confirmă că acest Consiliu Dirigent preia locul și atribuțiunile Comisiei Catolice;

c) aprobă că *afacerile aparținătoare Comisiei Catolice să fie administrate de Statusul Catolic cu influența Consiliului Dirigent deja ales;*

d) amână luarea unei hotărâri definitive cu privire la modul de administrare a bunurilor și stabilirea definitivă a drepturilor autonome până la soluționarea autonomiei catolice pentru întreaga țară. Această măsură dilatorie se explică prin dorința de a nu împieta printr-o hotărâre definitivă luată pentru o singură dieceză *asupra drepturilor de suprem patronat, cum și asupra măsurii autonomiei regnicolare în discuțiune.*

În temeiul adresei din 16 Iunie 1873 Statusul romano-catolic ardelean a preluat în administrarea sa toate bunurile și afacerile aflătoare la Comisiunea Catolică. Predarea s'a făcut dresându-se cuvenitele procese verbale. Nu știu dacă s'a mai dat o nouă aprobare pentru efectuarea predării. De așa ceva însă nici nu era nevoie. Din actele arătate de mine s'a văzut că Ministrul în 1867 a calificat deja Comisiunea Catolică drept *representantă (mandatară) a Statusului Catolic* cu misiunea limitată până la reorganizarea Statusului. Când deci Statusul s'a reorganizat, alegându-și un Consiliu Dirigent, când Ministrul a aprobat această reorganizare și alegere, cum și hotărârea Statusului de a administra bunurile prin acest nou organ ales, trecerea afacerilor *din mâna mandatarului vremelnic la noul organ creat și aprobat nu necesită o altă hotărâre specială.*

Că predarea nu s'a făcut în mod clandestin și fără știrea Ministrului, rezultă din faptul că Ministrul încă la 24 Septemvrie 1884 s'a sesizat de independența și libertatea absolută ce și-a luat-o Statusul, după preluare, în administrarea bunurilor și în conducerea tuturor afacerilor ceea ce l'a îndemnat să facă serioase obiecțiuni Statusului, reamintindu-i că aprobarea preînaltă din 1867 nu îl îndrituește la o autonomie fără nici o îngrădire și că nici modalitățile de administrare nu au putut fi încă stabilite din vina acestei tendințe de excesivă independență.

Sunt de importanță și următoarele adrese:

Ministerul ungar de Culte și Instrucție Publică.

No. 30.918/1910 din 1 Februarie 1912.

Către On.

CONSILIU DIRIGENT AL STATUSULUI ROMANO-CATOLIC ARDELEAN

CLUJ

Statusul catolic sau nu e, de fapt, în clar cu natura fondurilor administrate cu influința sa, cu raportul său de drept cu privire la acestea și cu esența dreptului suprem de inspecție, — sau apoi vrea să întunece anume adevărata situație de drept a acestora.

Statusul rom. cat. ard. își întemeiază funcționarea și drepturile sale autonome pe următoarele dispoziții legale și anume: 1. Aprob. P. I. t. 1. art. 3. 2. Diploma Leopoldinum p. 1. 3. Rescriptul din 26 Maiu 1792 către Dietă al Regelui Francisc I. punct 45. 4. Hotărârea prea înaltă a Majestății Sale din 19 August 1867 comunicată sub No. 896—1867 preș. 5. Legea 53 din 1868 par. 14. 6. Rescriptul Ministerului de Culte I. t. 1008—1873 preș. 7. Legea 30 din 1883 par. 41. 8. și în fine hotărârea prea înaltă din 4 Noiembrie 1899 sub No. 54.061—1893.

Însă relativ la toate aceste dispoziții, înșirate fără nici o omisiune și invocate din partea Statusului cat. la orice ocaziune, obiecționez, că nu există nici una dintre ele, care ar dispensa Statusul nici pe departe de validitatea nelimitată a *inspecțiunei guvernului exercitată în numele Majestății Sale* în privința averii fondurilor lăsate în administrația Statusului, ba dimpotrivă, dintre dispozițiunile citate mai sus în hotărârea prea înaltă comunicată cu Nr. 896—1867 preș. se cuprind de-adreptul și expres dispozițiuni într'un astfel de senz, cari prescriu în mod luminos neatinsa *validitare a dreptului de prea înalt patronat și supremă inspecțiune*.

Este evident prin urmare că cuvântului, respectiv noțiunii de autonomie, citat de consiliul de adm. al Statusului și utilizat ca argument principal, nu i-se poate

da în nici un caz o interpretare atât de largă, încât Statusul să *poată dispune după plăcerea sa*, adecă cu disconsiderarea inspecțiunei Statului ungar. De asemenea este indiscutabil și pentru toate celelalte averi administrate cu influința Statusului rom. cat. ard. ca și pentru păduri, că toate aceste averi *nu formează proprietate particulară*, care ar putea fi întrebuințată liber, ci ele sunt *funđațiuni de natură perpetuă*, prin urmare astfel de avere, pentru care corporațiunile, în cazul dat, *Statusul rom. cat. ard.*, *chiar având autonomie, sunt numai administratori responsabili.*

Noțiunea și cercul autonomiei relevate de către Statusul catolic sunt determinate, privitor la Statul ungar în dispozițiunile citate mai sus. Acest cadru statotit nu poate fi lărgit în contul drepturilor Statului și în special al prerogativelor regale.

Ministerul Instrucțiunii roagă pe Ministerul Agriculturii, ca cu ocaziunea discutării amenajerilor, planurilor etc. relative la pădurile administrate cu influința Statusului catolic să ceară totdeauna și avizul Ministerului Instrucțiunii, ca organ de supremă inspecțiune, mai departe, ca titlul de drept al acestor păduri să se rectifice atât în cartea funduară a pădurilor, cât și în planurile respective astfel, ca să rezulte în mod neîndoios, că aceste păduri se administrează cu influința Statusului rom. cat. ardelean, *dar formează proprietatea fondurilor respective.* Acest caracter trebuie menținut și mai departe neschimbat, iar desideratul ridicat de consiliul de administrație al Statusului cat. ca în cărțile funduare ale pădurilor din chestiune să se șteargă cuvântul „administrate“ pentru că aceste păduri după vederea Statusului catolic formează proprietatea sa, să binevoiți a nu-l ținea în seamă, pentrucă aceste păduri de fapt numai se administrează cu influința Statusului catolic, dar nici într'un caz nu formează proprietatea particulară a aceluia, sub întrebuințare liberă.

ss. IOAN ZICHY

Ministrul Cultelor.

Ministerul ungar de Agricultură.

No. 42377. I. A. 2/1912.

Către

CONSILIUL DIRIGENT AL STATUSULUI R. CAT. ARD.
CLUJ.

Adresa prezentă am comunicat-o tuturor Comisiunilor silvice administrative, interesate și în conformitate cu dorința Ministerului de Culte și de Instrucție Publică am dispus totodată ca datele de carte funduară privitoare la pădurile din chestiune să se rectifice în sensul, că acestea formează *proprietatea fondurilor administrate cu influența statusului rom. cat. ardelean.*

ss. BÉLA SERÉNYI,
Ministru de Agricultură.

Ministerul ungar de Culte și Instrucție Publică.

No. 22.07219/12.

Onor. Consiliu Dirigent conclud, în răspunsul său că fondurile din chestiune, fiind proprietăți ale Statusului catolic, dorește să le administreze el însuș, independent de orice alt factor din afară și protestează în contra concepției, că aceste fonduri trebuie administrate numai „cu influența” lui.

Înainte de toate trebuie să obiectionez, că e greșită acea vedere a On. Consiliu de administrație după care fondurile din chestiune formează proprietatea Statusului catolic, pentru că *aceste fonduri sunt persoane juridice de sine stătătoare*, cari nu formează proprietatea nimănu, pe motivul, că *ele sunt subiecte, însă nu obiecte de drept.*

Iar împotriva concepției, că aceste fonduri au să fie administrate exclusiv de către Consiliul Dirigent, în afară de orice alt factor, sunt nevoit, să protestez în modul cel mai energic și să o resping în modul cel mai categoric, din motivul, că în aceasta recunosc *tendința de a știrbi dreptul de patron suprem care-i revine M. S. Regelui*, drept pe care M. S. în baza art. III

din 1848 îl exercită prin Ministerul responsabil de Culte și Instrucție Publică.

„E evident din acestea, înainte de toate, că Statusul rom. cat. ardelean nu poate cere mai mult decât, ca fondurile și fundațiunile să se administreze cu influența sa“.

„E evident mai departe, că Statusul cat. e în restanță și până astăzi cu elaborarea acelor modalități și cu înaintarea lor prin guvernul ungar spre hotărâre mai înaltă după cari afacerile din competența fostei Comisiuni catolice acum ar fi fost a se administra și rezolvi cu influința Comisiunii alese din sânul Statusului catolic“.

„Acest regulament de organizare, care trebuia să fie prezentat spre deciziune mai înaltă, prin urmare care trebuia să fie aprobat dela locul mai înalt, nu poate fi supliniit prin dispozițiunea antecesorului meu la departament din 16 iun. 1873 cu No. 1008 preș“.

„In acest stadiu se află chestiunea autonomiei Statusului romano-catolic ardelean până în ziua de astăzi“.

„Procedând pe aceste baze în conștiința răspunderii mele nu-mi pot da asentimentul ca *drepturile Majestății Sale și ale Ministrului de Culte și Instrucțiune de oricând, privitoare la administrarea fondurilor catolice ardelene să fie intunecate*“.

ss. IOAN ZICHY,
Ministrul Cultelor și al
Instrucțiunii Publice.

Aceste avertismente și polemici teoretice și platonice nu au împedecat Statusul ca la 3 iunie 1874 să-și alcătuiască un statut-regulament asupra constituirii, convocării și modului de lucrare a adunării generale, iar la 21—23 Sept. 1885 un regulament intern pentru Consiliul Dirigent.

Pentru lămurirea situației de drept a Statusului este important să mai cităm art. 41 din legea XXX—1883: „In ținuturile ardelene rămân neatinse toate drepturile

cari au fost exercitate de Statusul Catolic până acum, în privința școalelor secundare susținute și conduse de Statusul Catolic“.

Prin urmare Statusul la aceea dată avea o existență recunoscută și legală (altfel o organizație tolerată, clandestină sau considerată ca organ subaltern al guvernului nu ar fi fost menționată într-o lege ca titulară a unor drepturi importante), exercita anumite drepturi ca susținător și conducător de școli secundare, iar aceste drepturi i-au fost de nou confirmate prin lege.

În sfârșit vom face amintire despre regulamentul de administrare din 1915, care pune capăt discuțiilor dintre guvern și Status. Acest regulament a fost alcătuit în adunarea Statusului din 1913, modificat de adunarea din 1914 și aprobat cu adresa No. 44918—1915 al ministrului Cultelor în urma hotărârii regelui din 24 Aprilie 1915, dată în calitate de patron suprem.

Iată dispozițiile mai importante ale regulamentului:

§ 1. „Statusul romano-catolic ardelean *îngrijește, guvernează și administrează* averea sa mobilă și imobiliară, fondurile sale și fundațiunile aflătoare în administrarea sa, prin Consiliul dirigent, *în temeiul dreptului său de autonomie*, cu respectarea drepturilor episcopale privitoare la întreaga avere diecezană și *cu menținerea intactă a drepturilor de suprem patronat și supremă inspecțiune* ale Majestății Sale.

§ 2. În scopul conducerii pricepute a agendelor de contabilitate *se înființează o secție de conturi*. Până ce organizarea va putea fi înfăptuită, Consiliul dirigent cu consimțământul Statusului romano-catolic ardelean *poate incredința* agendele de contabilitate expozitiei de conturi a Ministerului Reg. Ung. al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

§ 3. Secția de conturi întocmește bugetele și conturile de gestiune potrivit îndrumărilor Consiliului dirigent și Consiliul dirigent le prezintă în adunarea Statusului, așa că aceste să poată fi discutate la timp în adunarea anuală ordinară a Statusului. *Adunarea Statusului stabilește în fiecare an bugetele fondațiilor sale pe anul următor, verifică conturile de gestiune*

ale anului trecut și exoperează aprobarea Majestății Sale cu privire la aceste.

§ 7. Cu privire la contractele de vânzare sau cumpărare de imobile, dacă prețul depășește suma de 80.000 coroane, se va cere aprobarea prealabilă atât a adunării Statusului cât și a Majestății Sale, dacă prețul depășește 10.000 cor., aprobarea prealabilă a adunării Statusului.

Imobilele se pot vinde numai prin licitație publică, în mod convenit anunțată.

Numerarul se va plasa de obicei în efecte de stat. Numerarul trebuincios pentru circulație se va plasa la băncile mai mari din Cluj, în proporția capitalului societar și a fondului de rezervă.

Consiliul dirigent ia măsuri pentru plasarea numerarului. Consiliul dirigent va fixa an de an, cu vot nominal, pe lângă răspundere materială, acele instituții bancare la cari numerarul se va plasa ca depozit“.

Aprobarea regulamentului s'a comunicat Statusului cu următoarea adresă:

Ministerul Ungar de Culte și Instrucție Publică

Nr. 44918—1915.

În baza hotărârei prea înalte a M. S. cezare și apostolice regești, dată din Viena la 24 Aprilie 1915, aprob cu rezerva că acest Regulament nu poate prejudicia întru nimic acele statute cari în baza hotărârei prea înalte din 19 August 1867. au să fie elaborate și iarăși înaintate spre prea înaltă hotărâre și în senzul căroră chestiunile cari au aparținut sferei de competență a Comisiei catolice de pe lângă Guvernul ardelean se vor administra și rezolvi cu influența Statusului romano-catolic ardelean și a Comisiunii alese din sânul acestuia.

Budapesta, 1 Maiu 1915.

ss. BÉLA JANKOVICH,
Ministru de Culte.

Din textul regulamentului și al adresei de aprobare se pot trage următoarele concluziuni:

1. *Statusul este autonom și în temeiul acestei autonomii el are și poate avea avere mobilă și imobiliară pe care, cum și fundațiunile aflătoare în posesiunea sa, le îngrijește, guvernează și administrează; deci se bucură de personalitate juridică.*

2. *Drepturile autonome ale Statusului sunt îngrădite de o parte prin drepturile episcopale, de altă parte prin drepturile de suprem patron ale regelui.*

3. *Statusul are dreptul să-și înființeze un serviciu propriu de conturi. Până la înființarea acestui serviciu propriu, Statusul poate — deci nu este obligat, ci are facultatea — face apel la serviciul secției de conturi a Ministerului Cultelor; de unde rezultă, că poate renunța la aceste servicii, oricând va crede de cuviință.*

4. *Statusul poate plasa numerarul său la băncile din Cluj.*

5. *Regulamentul aprobat nu va împiedeca reglementarea definitivă a modalităților de administrare printr'un statut preconizat deja de adresa din 19 August 1867. Acest statut urma să ia ființă probabil odată cu legiferarea autonomiei catolice din întreaga țară.*

Dl. O. Ghibu nu reproduce textul regulamentului din 1915, deși îi este cunoscut și face în câteva rânduri amintire de el. Această omisiune voită îi permite să facă afirmațiuni hazardate și să tragă concluziuni cu desăvârșire eronate. Astfel d-sa vede în existența unui serviciu de conturi delegat de Minister pe lângă Status o confirmare a tezei că acest Status este un organ subaltern al guvernului, în organizarea unui serviciu propriu de conturi, după Unire, nu numai un act de dușmănie față de Statul Român ci și un abuz inadmisibil, iar în plasarea numerarului la băncile din Cluj, un act de sfidare la adresa autorității de stat, posibil numai în urma lipsei de orientare și exactă documentare a autorităților române asupra caracterului Statusului și asupra manoperelor sale inavuabile. Cititorul necunoscător al evoluției istorice, al faptelor și actelor subtilizate, prins în plasa documentelor cu multă istețime grupate, rămâne revoltat de atâta

îndrăsneală sfidătoare și gata a cere sancțiuni împotriva celor ce au săvârșit abuzuri și a condamna pe cei ce, la guvern fiind, nu au fost suficient de vigilenți întru apărarea intereselor românești grav încălcate. Dar dl. Ghibu contând probabil pe creditul de care un profesor universitar cu drept cuvânt trebuie să se bucure, nu se dă îndărăt dela nici o îndrăsneală. Citează instrucțiunile primite de serviciul de conturi detașat în condițiunile arătate în regulament pe lângă Status, între altele și acest pasaj: „*Instituirea acestui serviciu, precum și prezentul regulament nu prejudiciază raportul dintre Autonomia Catolică Ardeleană și dintre Guvern, nici eventuala determinare mai apriată a acestui raport*“, însă pe aceeaș pagină conchide că instituirea acestui serviciu *este o nouă și irefutabilă dovadă că Statusul este un organ subaltern al guvernului*¹⁾.

Am văzut evoluția istorică și situația de drept a Statusului Catholic până la Unire. Nu este lipsit de importanță să cunoaștem și aprecierea științifică a situației juridice a Statusului. În această privință mi-se pare mai potrivit a reproduce concluziunile profesorului de drept bisericesc dela Universitatea din Cluj, I. Kosutány, cuprinse în lucrarea apărută în 1906 cari deci nu pot fi bănuite a fi de circumstanță:

„Astfel s'a dezvoltat în Ardeal — zice prof. I. Kosutány — o organizație a diecezei romano-catolice care poate fi cu drept cuvânt calificată de autonomie din șase puncte de vedere;

Întâi față de Stat realizează acel principiu că biserica în afacerile sale interne se bucură de cea mai mare libertate posibilă astfel că ingerința statului se reduce la măsura cea mai strâmtă posibilă. Există între catolicii țării noastre o astfel de concepție care vrea să vadă autonomia bisericească numai în *această singură direcție* și dacă se obține acest lucru, vrea să se oprească și se împotrivesc celor următoare cari sunt

¹⁾ Acest procedeu se repetă foarte des în lucrările d-lui O. Ghibu. D-sa sau nu face amintire de anumite legi, acte și documente, sau le reproduce în traducere eronată sau conchide în senz exact contrar documentelor citate, uluind pe cititor cu titluri de roman de senzație ca să-i stârneasă patima și să-i întunece judecata senină.

elemente esențiale ale autonomiei diecezei ardelene, și anume:

În al doilea rând, *față de papalitate* este o *adevărată autonomie=autolegiferare*. Aceasta nu aduce nici o atingere puterii supreme legiuitoare a Papei, potrivit căreia Papa legiferează canoane, adică legi cu privire la credință, sacrameinte și liturghie, dar legile de administrare ale diecezei și de funcționare a autorității și-le alcătuiește *singură pentru sine*.

În al treilea rând, tot *față de papalitate* este o organizație a puterii administrative, care asigură diecezei ardelene o influință în privința aceea că modalitatea de executare a legilor generale ale bisericii (aci nu trebuie să înțelegem afacerile proprii) le stabilește ea singură. Aceasta e *autoadministrare* (Selbsterwaltung).

În al patrulea rând, față de *Episcopul diecezei ardelene* există autonomie, deoarece nu se mărginește numai a-și da părerea sau a duce la îndeplinire, ci se manifestă voința bisericească, activă și conștientă a universalității credincioșilor din dieceză. Deci în *această autoguvernare se cuprinde și dreptul de deliberare și de alcătuire de norme, deci ceeace francezii numesc administration active, consultative et contentieuse*.

În al cincilea rând, *față de cler*, prin încadrarea elementului laic în administrația bisericească de așa manieră, că acesta nu este numai materia pasivă a acesteia, ci *subiect activ* care datorită *drepturilor sale constituționale* își are partea sa în puterea administrativă care altfel decât cu *concursul său nu poate fi exercitată*.

În al șaselea rând, *față de totalitatea bisericii: autodeterminare în afacerile sale locale*. Astfel de afaceri locale sunt: achiziție de avere mobilă și imobilă, arendare, contracte, fundațiuni, burse, numirea funcționarilor, reglementarea datoriilor funcționarești, afaceri școlare, de educație etc. Aceasta nu rupe dieceza ardeleană din unitatea bisericii rom.-catolice, ci dieceza *această este o formă particulară a acesteia*, formațiune ce nu are libertatea de a dispune *asupra sa în mod independent*. Biserica întreagă are chiar asupra acestei formațiuni particulare drepturi de superioritate ca die-

ceza să nu lezeze legea generală sau drepturile altuia. Nu se amestecă însă în afacerile proprii ale diecezei, nici nu hotărăște în locul diecezei, ci controlează dieceza, nu cumva organele acesteia în lipsă de control să abuzeze de drepturile diecezei.

În dieceza romano-catolică ardeleană avem deci de a face cu o formă de organizare a puterii bisericești care este o adevărată autonomie, deoarece întrunește toate condițiile esențiale ale unei autoguvernări:

a) organizarea nu este generală, ordinară ci una particulară;

b) rezolvă afaceri de autoritate adevărată și nu afaceri particulare potrivit intereselor particulare;

c) nu acționează indivizi cu dela sine putere, ci dieceza ardeleană în organizația sa de Status;

d) această funcțiune nu este eventuală și nehotărâtă, ci stabilă și reglementată.

Deci d-l Zenovie Păclișanu avea dreptate în referatul său: *Statusul romano-catolic ardelean a fost o particularitate unică în biserica universală catolică, după cum Statutul organic al lui Șaguna unic a fost în toată biserica ortodoxă.*

Amândouă formele de organizare — cu multă asemănare în fond — au luat ființă și s'au dezvoltat sub înrâurirea democratizantă și laicizantă a protestantismului ardelean, din motive de autoconservare.

Statusul Catolic Ardelean după Unire.

Unirea Ardealului cu Patria-Mamă a produs și în situația de drept a Statusului schimbări esențiale. Am văzut că drepturile autonome ale Statusului erau îngrădite în mod legal prin drepturile episcopale și prin drepturile de suprem patron ale regelui ungar. Odată cu Unirea, *drepturile de suprem patron au încetat*. Intr'adevăr regele Ungariei exercită aceste drepturi în calitate de rege *apostolic*, deci erau drepturi „*intuitu personae*”, rezultând din delegațiunea apostolică primită de întâiul rege încreștinător al poporului, dela capul bisericeii. Aceste drepturi deci nu au putut trece asupra șefilor statelor succesoriale. Dacă ar mai fi încă cu puțină vre-o îndoială în această privință, *constituțiunea din 1923 — care nu mai face amintire de dreptul de suprem patronat, când vorbește de puterile regale —* legea cultelor și Concordatul cari nu numai că nu mențin patronatul, ci declară de desființate patronatele de orice categorie, spulberă orice nedumerire. Mă mărginesc a face trimitere la avizul consiliului juridic de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine din 30 Octomvrie 1931 (vezi pag. 21), aviz care în mod peremptoriu demonstrează inexistența patronatului suprem; astfel că e de prisos să mai stăruiesc asupra acestei chestiuni. Incetarea patronatului suprem a ridicat dintr'odată toate îngrădirile pe care această instituțiune de drept le impunea autonomiei Statusului. Deci *cu încetarea patronatului suprem ipso facto autonomia Statusului s'a lărgit*. Mai rămăneau numai îngrădirile ce le constituiau drepturile episcopului. În practică aceste drepturi s'au redus treptat-treptat, iar sub era românească ele au dispărut aproape cu desăvârșire. Episcopul eră președintele Statusului și al Consiliului Dirigent, drepturile sale în fapt se mărgineau la prezidarea adunărilor cari decideau în mod definitiv și inapelabil,

cu majoritate de voturi în toate afacerile și chestiunile ce nu erau de ordin pur spiritual.

După unire Statusul catolic a rupt și legăturile incidentale ce le avea cu Ministerul Cultelor și cu casieriile publice. Statusul și-a înființat un serviciu propriu de conturi și numerarul și l'a trecut dela casieriile publice la bănci particulare. Un act de dușmănie față de Statul român, clamează dl. O. Ghibu. Poate; nici nu ar fi fost explicabilă o prea mare prietenie din partea unei organizațiuni alcătuită din unguri. Însă canonicul Fejér Gerő afirmă că Statusul s'ar fi adresat în 1919 Consiliului Dirigent din Sibiu cu cererea ca starea de lucruri dinainte de Unire să continue fără nici o schimbare, iar Consiliul Dirigent ar fi refuzat. Nu sunt în măsură să verific exactitatea acestei afirmațiuni. Dar împrejurarea aceasta are mai mult o importanță sentimentală. Indiferent care a fost motivul, *Statusul catolic ardelean avea dreptul legal să renunțe la serviciile Secției de Conturi a Ministerului, să-și organizeze un serviciu propriu de conturi și să-și plaseze numerarul la bănci particulare din Cluj¹⁾*. Statusul uzând de aceste drepturi, nu i-se poate face în mod obiectiv nici un cap de acuzare, iar... „de internis non iudicat praetor“.

Prin anul 1923—1924, sub înrâurirea campaniei începute de dl. O. Ghibu, unele instanțe judecătorești inferioare înclinau să admită punctul de vedere că Statusul catolic ardelean nu este persoană juridică și astfel nu poate sta în instanță. Episcopul de Alba-Iulia atunci a sesizat pe dl. Alex. Lapedatu, ministrul Cultelor care în temeiul referatului contenciosului care conchidea că Statusul poate sta în instanță în orice *chestiuni judecătorești, având o personalitate juridică după legile sale de origină*, eliberează episcopului de Alba-Iulia în calitate de președinte al Statusului, următoarea adresă:

„Prea Sfînțite, Referindu-ne la adresa Sf. Voastre No. 450 din 28 Maiu a. c. avem onoare a Vă face cunoscut că Consiliul de administrație al Statului rom. cat. — reprezentat prin P. S. Voastră, *poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești*“. Ministru (ss) Al. Lapedatu, director general, (ss) Dr. Gh. Comșa“.

¹⁾ Vezi Regulamentul din 1915.

La 6 Dec. 1926 Curtea de Apel din Cluj, Secția II în complexul alcătuit din d-nii P. Rădulescu consilier raportor, Dr. Kerner consilier votant, presidat de președintele de Curte Dr. Ioan Papp se pronunță recunoscând *personalitatea juridică de drept public* a Statusului romano-catolic ardelean, în temeiul art. 3. Cap. I partea I a Aprobatorilor din Transilvania, a statutelor aprobate în urma decretului regal ungar din 19 Aug. 1867, prezentate și recunoscute de Ministerul de Culte ungar încă din 16 Iunie 1873 sub No. 1008—1873 Pres., coroborate cu adresa No. 28038—1924 a Ministerului Cultelor și Artelor din România, făcând referire și la decis. No. 1564/1924 a Înaltei Curți de Casație.

Între timp s'a încheiat între partidul poporului și între partidul maghiar un pact politic, mult controversatul pact dela Ciucea. În realitate pactul s'a încheiat la București. Extragem din acest pact ceea ce interesează chestiunea ce tratăm:

Subsemnații Octavian Goga și Constantin Bucșan, ca mandatarî ai Partidului Poporului;

Emil Grandpierre, Elemér Gyárfás, Gavril Pál, Ștefan Hajdu și Béla Szele, ca mandatarî ai Partidului unguresc, călăuziți de dorința de a uni toate forțele celor două partide, pentru a le pune în serviciul intereselor superioare ale țării, au convenit asupra următoarelor:

II.

1. Bisericele rom. cat., reformate și unitare își vor păstra autonomia, în cadrele dezvoltării lor istorice, rămânând neștirbit dreptul de control al statului.

Autonomia Statusului romano-catolic din Ardeal să se întindă și asupra teritoriilor de dincolo de Piatra Craiului. Să se recunoască dreptul de liberă organizare al bisericii reformate din regiunea Pietrii Craiului și al bisericilor luterane maghiare. Autonomia acestora din urmă să fie recunoscută de stat. Autonomia Sta-

tusului romano-catolic, lărgită în acest chip, să se respecte și cu ocazia încheerii concordatului.

Toate aceste autonomii să fie consfințite prin lege.
București, la 23 Octomvrie 1923.

Dr. Grandpierre Emil m. p.

Octavian Goga m. p.

E. Gyárfás m. p.

C. Bucșan m. p.

Dr. Pál Gábor m. p.

Văzut:

Dr. Hajdu István m. p.

Se va urma întocmai:

Szele Béla m. p.

Gl. Averescu m. p.

Dl. O. Goga în calitate de semnatar al acestui pact, luându-și obligațiunile pe care le-a luat cu privire la autonomia Statusului r. cat. ardelean, nu a făcut altceva decât să confirme o stare de fapt și de drept, care era de notorietate publică. Departe de mine orice gând de a-i aduce vre-o învinuire, deoarece patriotismul și naționalismul nu sunt în funcție de recunoașterea sau negarea existenței Statusului Catolic — cum pare a crede dl. O. Ghibu. — Am reprodus textul pactului, pentru a demonstra cum era privită și tratată această spinioasă chestiune de către unul din cei mai de seamă oameni politici, considerat de mult ca un exponent al unui viguros naționalism.¹⁾

În anul 1928 s'a legiferat regimul general al Cultelor. Potrivit art. 11 din legea Cultelor: „Organizațiile Cultelor istorice, create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute (comunitățile, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile etc.) sunt persoane juridice“. Iar art. 51 dispune: „Toate cultele sunt datorare a-și pune în concordanță statutele lor cu dispozițiunile legii de față, în termen de un an dela publicarea regulamentului ei de aplicare, înaintându-le Ministerului Cultelor spre aprobare și confirmare prin decret regal, dat în baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri. *Aprobarea are de scop de a constata că în statute nu sunt dispozițiuni contrare legii*“.

¹⁾ Totuși dl. O. Ghibu și dl. I. Vasilescu-Vâlcean, ambii făcând parte din partidul d-lui O. Goga, fără a cunoaște — sau ignorând cu știință — pactul dela Ciucea deoparte și textul corect interpretat al acordului dela Roma de altă parte și-au permis să critice într'un mod inadmisibil rezultatele misiunii mele. Fără alt comentariu!

În anul 1929 apoi a fost ratificat Concordatul încheiat la 10 Mai 1927 cu Sf. Scaun care cuprinde în privința personalității juridice dispoziții aproape identice cu cele din legea pentru regimul general al Cultelor.

Art. IX din Concordat precizează: „*Statul recunoaște Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice, personalitatea juridică conform dreptului comun al țării.*”

În consecință, Parohiile, Protopopiatele, Mănăstirile, Capitolele, Starostiile, Abațiile, *Episcopii*, Mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatului, Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități“.

Ce concluzii se disprind din aceste texte pentru Statusul Catholic Ardelean? Statusul fiind o organizație particulară a unui cult istoric, potrivit art. 11 din legea Cultelor a rămas cu personalitatea juridică neatinsă și recunoscută, având obligația de a-și prezenta statutele spre aprobare care potrivit art. 51 se mărginește la verificarea, că statutele nu sunt contrare legii. Din acest punct de vedere statutele prezentate spre aprobare nu li-se putea face nici o obiecțiune serioasă, deoarece nici o dispoziție din statute nu putea fi considerată contrară legii, larg și liberal alcătuită. Potrivit Concordatului, Statusul trebuia să întrunească condițiunea canonicității și legalității pentru a nu i-se putea refuza personalitatea juridică. Condiția legalității am lămurit-o suficient. Rămănea în discuție numai canonicitatea. Interpretând strict concordatul, ar fi urmat ca Sf. Scaun să fie singurul judecător al canonicității, după cum Statul ar fi fost singurul judecător al legalității unei organizații. Mânecând dela acest punct de vedere Sf. Scaun ar fi putut în mod unilateral constata canonicitatea Statusului și astfel putea pune capăt unei contraverse ce devenea tot mai înverșunată. Sf. Scun avea mijloacele de drept canonic pentru a face acest lucru. Statusul este într'adevăr o organizație consvetudinară cu caracter particular, necunoscută de dreptul canonic, însă Canonul 5 admite ca astfel de organizații să se poată tolera, dacă Ordinarul locului crede,

că nu pot fi suprimate fără primejdie. Părerea Ordinului era dată, deci și cuvântul Sf. Scaun putea fi angajat. M'am convins din conversațiile avute cu Nunțiul și mai târziu cu Sf. Scaun că Vaticanul era câștigat pentru susținerea canonicității Statusului, mai ales în cazul încadrării Statusului în atribuțiile preconizate de Can. 1520 și 1521 și drept consecință a acestei păreri Sf. Scaun milita pentru personalitatea juridică a Statusului. Sf. Scaun însă a refuzat să se pronunțe în mod unilateral asupra canonicității, și campania contra Statusului fiind în curs, a preferat să dea o mai largă interpretare Concordatului, conformă cu avizul Consiliul Juridic (vezi pag. 18) și invocând art. 22 din Concordat să rezolve întreaga problemă a Statusului de comun acord cu guvernul român prin interpretarea art. IX din Concordat. Sf. Scaun prin aceasta a dorit să demonstreze încă odată sentimentele sale de neschimbată prietenie față de Statul Român.

Se mai poate interpreta însă art. IX din Concordat, când el fusese odată interpretat prin scrisoarea No. 48524 din 20 Iulie 1928 a Ministerului Afacerilor Străine și răspunsul Nunțiaturei apostolice? Nu s'a limitat odată pentru totdeauna numărul organizațiilor considerate persoane juridice de art. IX prin eliminarea definitivă a Statusului rom. cat. ardelean dintre aceste organizații? Înainte de a examina schimbul de scrisori și cuprinsul acestor scrisori, trebuie să știm ce scop au urmărit aceste scrisori interpretative. Dosarul dela Ministerul Afacerilor Străine, cum și debaterile parlamentare ce au avut loc cu ocaziunea ratificării Concordatului ne dau o complectă lămurire. Unele cercuri aveau o nedumerire în urma recunoașterii *personalității juridice pentru Biserica Catolică ca atare*. Iată declarațiile d-lui Alexandru Lapedatu făcute în Senat:

„Este adevărat că dl. Goldiș acceptând întregirea propusă la textul privitor la personalitatea juridică a Bisericii catolice, care modifică atât forma, cât și sensul articolului (art. IX. nota autorului), așa cum fusese stabilit anterior, a ținut să precizeze cu reprezentanții Vaticanului că acest articol nu se va putea

interpreta în înțelesul că *Biserica catolică, ca atare, adică ca instituțiune, are personalitate juridică, în țara românească, ci numai părțile ei constitutive, așa după cum sunt enumerate în textul concordatului.*

În memoriul amintit d-se spune că a rămas bine înțeles asupra acestui lucru. Cum însă redacția articolului poate da naștere oricând la nedumeriri, la echivocuri și la contraverse și cum înțelegerea, de care vorbește dl. Goldiș, nu s'a fixat în scris, am socotit absolut necesar, ca lucrul să fie lămurit prin scrisori interpretative pe cari, cum voi arăta îndată, le-am cerut și le-am obținut...

Am fost deci sinceri și loiali. Am comunicat Vaticanului că în condițiunile date nu se va putea ratifica acordul și întrucât ne aflăm în fața unui act iscălit care nu se mai putea modifica, trebuia să cerem, ca prin scrisori interpretative să se accepte punctul nostru de vedere în chestiunea *personalității juridice, adică că Biserica catolică, ca atare, ca instituțiune, nu poate avea și exercița personalitatea juridică în țara românească...*

Tratatul a dus la bun sfârșit. Pe la finele lui Octomvrie — o săptămână înainte de retragerea dela guvern — am obținut scrisoarea prin care sf. Scaun, accepta cererile și propunerile noastre“.

Biserica catolică în universalitatea ei e persoană juridică, *una și indivizibilă*, potrivit canoanelor. Această împrejurare făcea să existe nedumeriri, se dorea eliminarea acestei concepții din concordat și *exercitarea personalității juridice, nu prin biserică, una și indivizibilă, ci prin părțile ei constitutive.* Că lămuritu-s'a pe deplin contraversa, rămâne la aprecierea oricui; însă această precizare s'a urmărit; *nici decum nu s'a urmărit însă interpretarea art. IX. în sensul că enumerarea organizațiilor este limitativă.* Chiar dacă prin absurd am admite totuș această tendință de interpretare limitativă, schimbul de scrisori a lăsat această chestiune complet nelămurită. Pentru a preîntâmpina orice invinuire de subiectivism reproduc textual constatările și concluziunile consiliului juridic: „o asemenea redactare, nu se poate

interpreta decât în sensul că enumerarea conținută în al. 2 al art. 9 nu este limitativă, ci enumerativă“. „Cu alte cuvine, scrisoarea în chestiune (adresa Ministerului Afacerilor Străine, nota aut.) reproduce exact termenii art. 9 și lasă întreagă controversa privitoare la numărul, caracterul sau natura organizațiilor, canonic și legal constituite“. „Răspunsul nunțiatului nu ne aduce de asemenea, nici el, un element nou de interpretare, din care să putem deduce că s'a convenit la o limitare a termenilor art. 9 al Concordatului“. „Consiliul juridic este deci de părere că schimbul de scrisori aflătoare la sfârșitul Concordatului nu aduce elemente noi pentru interpretarea art. 9, al acestuia“. Acest lucru este clar pentru oricine aruncă o privire asupra celor două scrisori: adresa Ministerului Afacerilor Străine reproduce exact și în întregime textul art. 9, iar răspunsul Nunțiatului face referire în mod general la organizațiile arătate în art. IX. *Deci când s'a pus problema personalității juridice a Statusului, controversa era întreagă și în picioare*. Cine afirmă contrarul nu cunoaște sau nu vrea să cunoască lucrurile.¹⁾

Dar nici chestiunea interpretării limitative a art. IX. din Concordat nu are nici o importanță în soluționarea problemei Statusului. Deoarece puțini au adâncit problema, sau unii au tratat chestiunea cu patimă și în mod interesat, s'a creat o credință care a dat naștere la o continuă confuzie. S'a înrădăcinat convingerea că Statusul rom. cat. ardelean ar fi o organizație distinctă, concurentă și coordonată cu organizația canonică care este dieceza (episcopia), această parte constitutivă a bisericei. Nu puțin a contribuit la crearea acestei aparențe faptul că catolicii unguri din Ardeal s'au încăpățânat să mențină o denumire veche, anahronică care nu făcea nici o aluzie la dieceză. Statusul catolic însă în realitate nu este o organizație distinctă în opoziție cu dieceză. *Statusul catolic ardelean este însă-și dieceza organizată în mod autonom sub președinția episcopului în scopul exer-*

¹⁾ Că dl. O. Ghibu nu țină cont de toate aceste, nu surprinde, e în nota modului său de a se comporta și de a argumenta. Că însă complexul unui Tribunal acceptă ca izvor de drept o lucrare — pamflet, plină de erori istorice și juridice, cum și de mistificări îndrăznețe, că împrumută fără discernământ concluziile eronate ale d-lui Ghibu, fără a se interesa de punctul de vedere oficial, documentat și științific, ceea ce era în măsură să facă, iată un lucru ce nu face cinste d-lor judecători E. Pușcariu și V. Hortopan.

citării unei părți foarte însemnate a puterii jurisdicționale a episcopului. Trecând deci peste confuzia creată de denumire și augmentată prin campania dusă contra Statusului, confuzie care a pus stăpânire și pe cercurile oficiale, trebuie să spunem că Statusul romano-catolic ardelean, una și aceeași ființă cu dieceza rom. cat. de Alba-Iulia nu avea și nici nu putea fi menționată în mod special în art. IX. al Concordatului, după cum nu este și nu poate fi subînțeleasă în fraza „și celelalte organizații canonic și legal constituite”. Statusul=dieceză este menționat prin cuvântul „Episcopiile”, iar episcopiile având personalitate juridică explicit recunoscută, controversa se mărginește exclusiv la împrejurarea dacă episcopia (dieceza) catolică de Alba-Iulia *poate să aibă o altă organizare (autonomă), decât celelalte dieceze catolice.* Prin urmare nu se putea tinde în realitate la dizolvarea Statusului, neputându-se dizolva dieceza, ci se putea pune în discuție numai încetarea sau modificarea *formei autonome de organizare a diecezei.* În privința formei de organizare a diecezei însă cuvântul hotărâtor revine sf. Scaun. Biserica catolică foarte consecventă și refractară la inovații în ce privește constituția sa, a tolerat totuș, a admis chiar particularități de o importanță cel puțin egală cu organizația Statusului. E suficient să amintim situația particulară a bisericii gallicane, dreptul unor capitluri din Germania de a alege episcopi, sau mitropoliți, drepturile speciale izvorâte din supremul patronat recunoscut în favoarea regilor unguri, chiar și la noi, în Biserica Unită Română, dreptul de candidare a Sinodului special pentru scaunul de mitropolit etc. În consecință nici admiterea organizării autonome a unei dieceze nu ar fi depășit cadrele posibilității¹⁾. Toate aceste demonstrează suficient dificultățile aproape insurmentabile ce se puneau în calea nizuințelor guvernului român.

¹⁾ Cazuri analoage avem și în biserica ortodoxă. Statutul marelui mitropolit Șaguna — adoptat după unire de întreaga biserică ortodoxă din România cu modificări neesențiale — este tot atât de contrar canoanelor bisericii ortodoxe, pe cât de anticanonică este organizarea diecezei de Alba-Iulia concretizată în Statusul rom. cat. ardelean.

Consiliul diecezei creat prin Acordul dela Roma.

În fața situației juridice expuse în cele ce preced, am fost pus, când am primit însărcinarea de a soluționa întreg ansamblul problemei Statusului rom. cat. ardelean. Primul obiectiv al misiunii mele era desființarea Statusului autonom. După o examinare minuțioasă a chestiunii mi-am dat numai decât seama că chestiunea este greșit pusă. Am constatat anume că Statusul nu este o organizație distinctă și de sine stătătoare, ci este însăși dieceza organizată în mod particular (autonom) în scopul exercitării puterii jurisdicționale a episcopului. Odată făcută această constatare și eliminată confuzia ce zăpăcea mințile, și obiectivul misiunii mele se modifică în mod simțitor, fără ca sarcina mea să devină mai ușoară. Într'adevăr nu puteam cere dizolvarea Statusului în sine, pentru că era absurd să ceri dizolvarea diecezei, ci trebuia să formulez pretenția să înceteze *organizarea autonomă* a diecezei de Alba-Iulia. În formularea și justificarea acestei pretenții nu mă puteam rezema pe legile țării, pentru că aceste nu îmi dădeau nici un temei solid. Am văzut toate legile, decretele, rescriptele, adresele, statutele și regulamentele pe cari Statusul le putea invoca în favoarea autonomiei sale care compensează și anihilează toate izvoarele de drept arătate fragmentar și interpretate tendențios de dl. O. Ghibu. Am văzut și toate rezervele formulate de guvernele ungurești față de autonomia diecezei ardelenice, rezerve ce se justificau și și se întemeiau pe drepturile de suprem patronat al regelui ungar și pe tendința de unificare prin autonomia catolică regnicolară. Am arătat că supremul patronat în România este inexistent, iar problema autonomiei catolice regnicolare nu se pune, deci și temeiurile rezervelor din trecut au dispărut. Mai mult, constituțiunea, legea pentru regimul general al Cultelor și Concordatul ratificat garantează Bisericii Catolice libertate și egală în-

dreptăţire. Nu încap deci îndoială că, dacă Biserica ortodoxă, calvină, luterană, unitariană au organizat eparhiile (diecezele) lor în mod autonom creând congrese (consilii generale) cu o preponderantă participare a mirenilor în administrarea afacerilor bisericeşti, şcolare, culturale şi patrimoniale, în temeiul principiului egalei îndreptăţiri legiferate, nici Bisericii Catolice sau unei dieceze a acesteia nu i-se putea refuza această formă de organizare. Deci indiferent de situaţia de drept din trecut, mijloace legale nu aveam la dispoziţie. Nici arme de ordin politic nu mă puteau ajuta. Dacă organizării autonome a unei biserici minoritare i-se pot atribui acţiuni şi atitudini antiromâneşti, apoi faţă de bisericile calvină, luterană şi unitariană — lipsite de frâna atât de utilă a dependenţei de Roma — se pot formula aprehenziuni şi mai serioase. Cum însă faţă de aceste nu s'a luat nici o măsură de restrângere a organizării autonome, nici faţă de dieceza de Alba-Iulia nu puteam proceda prin excepţie.

În zidul masiv de apărare ce se înălţa în faţa mea nu era decât un singur punct slab, o singură breşă, prin care se putea trece: *anticanonicitatea organizării autonome a diecezei*, denumită Status. Asupra acestei spărturi m'am aruncat cu toată energia şi am isbutit. De la început însă mi-am pus întrebarea ce se poate întâmpla a doua zi după desfiinţarea *autonomiei* diecezei de Alba-Iulia. Văzând că Codicele Dreptului Canonic *impune* episcopului, crearea de consilii (cu caracter consultativ) pentru administrarea bunurilor eclesiastice şi fundamentale, mi-am dat seama că a doua zi după desfiinţarea autonomiei diecezane, episcopul de Alba-Iulia *va proceda numai decât la constituirea unui astfel de consiliu, hotărând singur şi în mod exclusiv modalităţile de alcătuire şi de funcţionare a consiliului*, la ceea ce dreptul canonic îi da putinţă¹⁾. *În acest caz nimeni, dar absolut nimeni nu ar mai putea face vre-o obiecţiune de ordin canonic sau legal contra consiliului ce va lua fiinţă.* Am crezut deci că odată cu desfiinţarea autonomiei diecezane să se creeze şi acest consiliu, cu atribuţiuni bine definite, cu statute de organizare şi funcţio-

1) Pe lângă episcopul de Timişoara s'a instituit un astfel de consiliu.

nare cunoscute și agreeate de guvernul român, statute ce să nu poată fi modificate fără știrea și aprobarea guvernului.

Iată rezultatul grelelor și laborioaselor tratative, cuprins în următoarele texte ale acordului și ale statutelor:

Art. I. (Acord). Instituțiunea cunoscută sub numele de „Status romano-catholicus Transylvaniensis“, se transformă prin acest acord într'un organ al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia, și va lua denumirea de „Consiliu al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“.

Acel consiliu îndeplinește sarcinile prevăzute de Canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Deciziunile acelui Consiliu nu sunt valabile și executorii de cât cu aprobarea Ordinariului.

Art. XII. — (Statute). Adunarea generală nu are decât atribuțiunile prevăzute în canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Art. XX. — (Statute). Hotărârile Consiliului și ale Comitetului nu sunt valabile și executorii decât cu aprobarea Ordinariului.

Aprobarea nu se poate da decât în mod explicit.

Art. II. (Acord). Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „Status romano-catholicus Transylvaniensis“, vor fi pe viitor administrate de Ordinariul catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 din Canonul 1521 din Codex Juris Canonici și dreptului comun al Regatului României.

Sarcinile prevăzute de paragraful 2 din Canonul 1521, vor fi îndeplinite de Consiliul Diecezan, prevăzut în art. I al prezentului acord, în limitele fixate de acelaș articol.

Art. XXI. — (Statute). Eventualele modificări făcute prezentelor statute, pentru a obține putere executorie, trebuie să aibă aprobarea oficială și scrisă a Ministrului Cultelor al României și din punct de vedere canonic, acea a Sf. Scaun.

Orice modificare făcută în contrazicere cu acest articol, rămâne nulă și de nul efect.

Examinând aceste texte, se impun următoarele constatări:

1. *Organizarea autonomă a diecezei încetează cu desăvârșire*: dieceza nu mai dispune de o organizație în scopul exercitării puterii jurisdicționale, rezervată exclusiv episcopului. Dispare și numele de Status Catholic ce menținea o stare de confuziune creând aparența existenței unei organizații distincte în opoziție cu episcopia de o parte și în opoziție cu statul politic de altă parte.

2. *Organizația Statusului se transformă într'un organ al diecezei*, Consiliul deci se încadrează în ordinea ierarhică și canonică a Bisericii Catolice.

3. Noul Consiliu este *un organ al episcopului*. Cum însă atât canonul 1520, cât și mai ales par. 2 al canonului 1521 admit ca în mod excepțional Consiliul să aibă și vot deliberativ, cu restricțiunea totuși că și în acest caz administrarea să se facă în numele bisericii și cu respectarea dreptului de control și a instrucțiunilor ordinarului, am adăugat dispoziția că nici o hotărâre a Consiliului sau a Comitetului *nu este valabilă și executorie fără aprobarea explicită a ordinarului*. Prin urmare toate hotărârile Consiliului și ale Comitetului sunt *simple avize sau propuneri*. Deci Consiliul este *un organ auxiliar și subaltern, exclusiv cu caracter consultativ*.

4. Consiliul are *numai* atribuțiile preconizate de Canonul 1520 și 1521, cu restricțiunile arătate, deci vot consultiv în administrarea bunurilor diecezane sau fundamentale. În consecință noul Consiliu *nu se mai poate ocupa de afacerile bisericesti, școlare și culturale* pe care le putea discuta și soluționa Statusul chiar pe lângă cea mai strictă interpretare a legilor și adreselor ministeriale din trecut. Prin urmare episcopul a fost reintegrat în *deplinătatea puterii jurisdicționale*.

5. *Statutele Consiliului Diecezei nu pot fi modificate fără aprobarea scrisă a Ministerului Cultelor*. Prin urmare *refacerea vechei autonomii în jurul noului Consiliu al Diecezei* — invocând toleranța organelor de control și calificând lipsa de vigilență drept consimțământ dat în mod tacit, — *nu este cu putință*.

Pentru stricta observare a situației de drept nou create, Acordul preconizează un îndoit control prin următorul text:

„Art. IV. — (Acord) *Dreptul de control și supraveghere al Statului*, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, precum și prin Concordatul în vigoare între Sf. Scaun și România, *rămâne intact*.

În acest scop, Ordinarul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, *va prezenta anual* Ministrului Cultelor României, *raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor*.

Arhiepiscopul catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diecezei sufragane de Alba-Iulia, *se bucură, în virtutea facultății apostolice acordată lui, de drepturile de supraveghere și control*, în ceea ce privește întrebuințarea veniturilor, astfel după cum s'a stabilit în articolul precedent“.

Dieceza de Alba-Iulia, atât sub regimul maghiar, cât și sub cel român a avut tendința permanentă de a lărgi cadrul autonomiei sale. Persistența acestor nizuințe nu odată i-a asigurat succesul dorit. Odată cu desființarea autonomiei prin Acord, era de prevăzut că se va produce o vie nemulțumire în sânul credincioșilor, și conducătorii, pentru a masca înfrângerea suferită și a păstra cel puțin aparatele, se vor nizuia a prezenta lucrurile ca și cum nimic sau foarte puțin s'ar fi schimbat. Toate aceste ar fi putut crea o stare de fapt în opoziție cu starea de drept. Pentru preîntâmpinarea acestei eventualități, dispozițiile cuprinse în art. 25 din legea pentru regimul general al Cultelor îmi păreau insuficiente și fără eficacitate. Într'adevăr acest articol preconizează dreptul de supraveghere și control al Statului asupra tuturor cultelor, drept care se exercită prin Ministerul Cultelor. Modul de exercitare a acestui drept — preconizat în al. 2 al zisului articol: „Autoritățile tuturor cultelor sunt datoare să trimită și să dea acestui Minister sau delegaților săi autorizați orice acte oficiale și orice informație *li s'ar cere*“, — mi-se părea însă cu totul necorespunzător scopului ce urmăream. Autoritățile bisericesti fiind obligate să prezinte Ministerului acte și informa-

țiuni numai dacă li se cere, orice scăpare din vedere, orice lipsă de vigilență putea să aibă drept urmare inconvenientele deja arătate de mine. Este evident că sarcina Ministerului ar fi fost și mai îngreuiată prin discreția ce s'ar fi păstrat de către dieceza de Alba-Iulia, dacă s'ar fi urmărit crearea unei stări de fapt, potrivnică celei de drept. Pentru a scuti deci Ministerul de necesitatea unei documentări continue și greu de realizat în privința activității Ordinarului și a Consiliului diecezei, am impus obligația pentru Ordonar de a prezenta anual — fără cerere sau sesizare de către Minister — raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor. Prin această îndatorire Ministerul e pus în situația de a controla fără nici o greutate întreaga administrare a bunurilor, în special dacă această administrare s'a făcut cu respectarea întocmai a dispozițiilor cuprinse în Acord, cum și de a supraveghea activitatea Consiliului Diecezei, constatând orice depășire a atribuțiunilor: fie că și-a asumat drepturi de dispoziție ce nu le are, fie că a deliberat asupra unor chestiuni — afaceri bisericești, școlare, politice etc. — ce nu mai pot intra în cadrul preocupărilor acestui Consiliu. Dacă Ministerul Cultelor înarmat cu aceste drepturi speciale totuși nu ar ști să-și facă respectat cuvântul, ceea ce nu cred, ar însemna că nu este capabil de a exercita dreptul de supraveghere și control ce i-a fost atribuit prin lege. — Deci Acordul încheiat la Roma impune Ordinarului de Alba-Iulia îndatoriri pe care nici un alt cult și nici o altă dieceză catolică din România nu le are. S'a creat prin urmare o excepție de mare importanță la măsura generală de egală îndreptățire stabilită prin legea pentru regimul general al Cultelor și prin Concordat și oricine cunoaște intransigența Sf. Scaun în această privință, este în măsură de a aprecia mărimea succesului obținut.

Odată cu instituirea controlului excepțional al Statului asupra diecezei de Alba-Iulia, nu am crezut încă aranjamentul desăvârșit. Mai lipsea ceva foarte important. Știm că dieceza de Alba-Iulia s'a complăcut și sub regimul maghiar într'o singularizare pronunțată, știm că după Unire această tendință s'a menținut, cunoaștem faptul că această dieceză a fost împotriva Concordatului

încheiat cu Sf. Scaun, că i-a displicut profund mai ales ierarhia catolică creată prin Concordat — subordonarea către Mitropolia de București — știm că după ratificarea Concordatului în urma pasivității acestei dieceze încadrarea efectivă în ierarhia creată de Concordat încă nu se realizase pe deplin. Am socotit potrivit momentul, pentru a limpezi în mod definitiv și această chestiune, anihilând odată pentru totdeauna și ultimele vestigii ale rezistenței și pasivității. Am instituit deci un *drept special de control în favoarea Mitropolitului de București* asupra Ordinarului de Alba-Iulia. Acest drept de control se exercită în privința administrării bunurilor, potrivit Acordului. Deoarece potrivit dreptului canonic mitropolii nu au nici o putere de acest fel asupra episcopilor, *tutela specială* preconizată de Acord nu a putut fi instituită decât în urma unei *facultăți apostolice speciale, acordată Mitropolitului de București*. Sf. Scaun, deci, a consimțit la o nouă măsură de *excepție*, de astădată de ordin canonic, pentru a facilita prin această dispoziție netă așezarea definitivă a ierarhiei catolice în România. Cu aceste măsuri orice încercare de singularizare a diecezei de Alba-Iulia a devenit imposibilă, Ordinarul de Alba-Iulia a fost încadrat în ierarhia catolică din România prin subordonarea excepțională către Mitropolitul de București în așa fel, în cât orice veleitate de evadare din ierarhia legală și canonică este făcută cu neputință.

Rezultatele obținute prin Acord deci se pot rezuma în următoarele :

1. *Desființarea organizației autonome a Diecezei de Alba-Iulia*, numită Status romano-catolic ardelean;
2. *Crearea unui Consiliu diecezan, organ auxiliar al episcopului, cu atribuțiuni mai reduse decât cele admise de dreptul canonic, deci cu caracter eminentemente consultativ*;
3. *Instituirea unui control al Statului, mai larg Decât față de oricare alt cult sau dieceză catolică*;
4. *Subordonarea și încadrarea Ordinarului și a Diecezei de Alba-Iulia în ordinea ierarhică legală și canonică, fără putință de zădărniciere a acesteia*.

Făcând o comparație cu situația de fapt și de drept

de care s'a bucurat Dieceza de Alba-Iulia sub regimul maghiar și român, oricine va înțelege adâncă satisfacție ce a simțit-o dl. N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, și care l'a îndemnat să declare dlui O. Ghibu că aceste rezultate prețuesc mai mult decât toate averile reclamate de dl O. Ghibu.

Să nu se creadă însă că ne-am desinteresat de această latură a problemei. Chestiunea bunurilor ne-a preocupat mult și expunerea din capitolul următor va arăta că soluțiunea dată prin Acord este conformă cu dreptatea și echitatea și cea mai avantajoasă pentru interesele românești.

AVERILE

Averile până la disolvarea ordinului jezuiților.

Biserica catolică din Ardeal a dispus de frumoase averi de pe urma donațiilor regale făcute cu mână largă în cursul veacurilor. Reformațiunea din secolul al XVI-a a revoluționat însă complet starea de lucruri din Ardeal. Nu numai numărul credincioșilor catolici s'a redus în mod catastrofal, ci odată cu desființarea în fapt a episcopiei de Alba-Iulia nenumărate clădiri de biserici și școli, cum și averile însemnate ale bisericei au fost ocupate de protestanți; rând pe rând luterani, calvini și unitarieni s'au luat la întrecere și în scurtă vreme opera a fost desăvârșită: ordinele călugărești au fost expulsate, biserica a fost aproape complet deposedată de averile sale. Vremuri mai bune se păreau că revin pentru catolicism sub domnia lui Ștefan Báthory, principe al Transilvaniei și rege al Poloniei. Principele Șt. Báthory, catolic credincios, se hotărî să facă ceva pentru biserica catolică în Ardeal și ajunse la convingerea că cel mai eficace mijloc de a întări catolicismul este rechemarea unui ordin călugăresc, a celui mai vajnic și mai militant, a ordinului jezuiților. Intențiunile și hotărârea și-a concretizat-o prin diploma din 12 Mai 1581. Pornind dela dorința de a păstra cultul *divin adevărat și genuin* (ut cultus divinus, verus et genuinus, inter suos retineatur) și hotărât să combată „erorile religioase” (in depellendis erroribus religionis), de cari Transilvania avea parte — sub cele trei aspecte ale protestantismului atotcutropitor — Ștefan Báthory înființează la Cluj un **colegiu al ordinului jezuit** (*Collegium Societatis Jesu fundamus, facimus, instituimus, ordinamus et erigimus*), înzestrează acest colegiu cu mănăstirea și biserica situată în actuala stradă Cogălniceanu, lângă zidurile cetății

(monasterium desertum franciscanorum narium... in platea Farkas-utcza... cum templo, hortis, areis etc.... iuxta moenis civitatis), cum și cu domenii situate în Cluj-Mănăstur, Baci, Leghia și Chinteni¹⁾ achiziționate cu mijloace bănești personale (*quae propriis nostris sumptibus, dinumerata ac soluta*) și toate aceste bunuri le donează și dă acestui colegiu al ordinului jezuit (*Commemorato Collegio Societatis Jesu, dedimus, donavimus, contulimus*), cu toate drepturile, în stăpânire și proprietate (cum omni jure et dominio ac proprietati) în mod perpetuu, irevocabil și pentru vecii vecilor (*perpetuo, irrevocabiliter et in omne aevum*); intenționând să ridice acest colegiu la rang de adevărată universitate își exprimă intențiunea de a cere încuviințarea Sfântului Scaun (*quod ut autoritate quoque Pontificis maximi sanciat; et privilegia iustae Universitatis, hoc collegium omni ex parte obtineat; apud Sedem Apostolicam contendimus*). Șt. Báthory vrea ca această fundațiune făcută de el să rămână în ființă în toate vremile viitoare și în veci (*Quam foundationem, perpetuis futuris temporibus, et in omne aevum valere volumus*).²⁾

Prin urmare:

1. Șt. Báthory nu a înființat o universitate la Cluj, ci un colegiu al ordinului jezuiților. Colegiul a avut caracter de școală secundară. Fondatorul în diplomă și-a exprimat intenția de a cere Papei ridicarea colegiului la rang de universitate. Nu știu dacă intervențiunea s'a produs, cert este însă că Papa niciodată nu a acordat școlii din Cluj, privilegiile (rangul) unei universități. Mai este cert că până în anul 1872, în Cluj o universitate, sau o școală cu caracter universitar formal n'a existat, că Universitatea din Cluj a fost înființată în anul 1872 de către împăratul-rege Francisc Iosif prin legea XIX și XX—1872, ca universitate de stat, fără nici o referire sau legătură cu fundațiunea Báthory sau cu altă școală existentă în acel timp la Cluj (facultatea de drept

¹⁾ Înainte de reformațiune toate aceste bunuri au fost ale bisericii catolice și anume mănăstirea și biserica din Cluj a ordinului franciscanilor, iar domeniul din Mănăstur al ordinului benedictinilor.

²⁾ Am rezumat toate părțile esențiale ale diplomei, reproducând și textul original latin.

a noilor Universități, și creat prin consopirea și unirea
rarea Academiei de drept din Sibiu).

2. Colegiul înființat a avut un pronunțat caracter catolic, *militant catolic*.

3. Bunurile cu cari a fost înzestrat colegiul jezuiților nu au fost bunuri de stat, ci au fost achiziționate din averea personală a lui Șt. Báthory și au fost trecute în deplina proprietate a colegiului ordinului jezuit, deci a jezuiților.

4. Colegiul a fost instalat în biserica și mănăstirile din str. Cogălniceanu, lângă zidul cetății (în biserica și clădirile ce formează azi proprietatea Episcopiei calvine). Aceste clădiri mai târziu au fost ocupate de calvini cari le stăpânesc și de prezent.

Având în vedere textul integral al diplomei principelui Șt. Báthory — evident fără a face o traducere volnică, fără a denatura prin traducere eronată înțelesul clar al textului și fără a mistifica astfel pe cititorul încrezător în litera tipărită — este absurd și fantezist a pretinde că Șt. Báthory a înființat Universitatea din Cluj, că Universitatea actuală este proprietara bunurilor fundamentale donate de Báthory în temeiul voinței fondatorului exprimate în diplomă.

Prin diploma din 1583 Șt. Báthory a înființat și un seminar pentru tinerii nobili și plebei. Seminarul a fost dat în seama colegiului ordinului jezuiților, iar cheltuielile seminarului urmau să fie acoperite pe jumătate de către Pontificele roman. Deci și situația seminarului este lămurită.

Instituțiile fondate de Șt. Báthory au rămas însă foarte scurt timp în ființă. La 1603, jezuiții au fost de nou expulzați din Transilvania, iar averile fundamentale s'au risipit complet: mănăstirea și biserica destinate colegiului au fost luate în posesiune de calvini cari le dețin și azi, iar domeniul zis din Mănăstur a fost trecut între bunurile fiscale, fără vre-o răscumpărare sau despăgubire. Prin urmare, oricari ar fi fost dispozițiile diplomei lui Șt. Báthori și concluziile ce s'ar putea trage din ele, fundațiunea a fost complet deposedată la 1603.

După trecerea Ardealului sub stăpânirea Habsburgilor, catolicii nu au încetat de a revendica averile uzur-

pate de către calvini sau de către fisc. Stăruințele au avut un rezultat favorabil, împăratul Leopold I, prin diploma suplimentară din 9 Aprilie 1693 a dispus ca domeniul din Mănăstur să fie răscumpărat cu 15.000 de florini dela posesorul actual și să fie restituit catolicilor cu drept de veci în folosul bisericilor și școlilor catolice (*quod quindecim florenorum millibus pagum Monostor, moderno possessore redimere, et catholicis jure perennali in usus Ecclesiarum et Scholarum catholicarum applicandum tradere velint.*¹⁾ Mănăstirea și biserica din Cluj nu au fost răscumpărate, nici restituite. Ele au rămas definitiv în proprietatea calvinilor. Ca urmare a celor de mai sus, *legea VIII ardeleană din 1744 a scos bunurile răscumpărate și restituite catolicilor, definitiv dintre bunurile fiscale, deci dintre ale statului*, devenind aceste prin urmare din nou bunuri bisericești.

Biserica zisă azi a piariștilor și colegiul jezuit din apropiere au fost clădite de jezuiții, reveniți încă la 1670, și terminate între 1718—1724, fără ca aceste clădiri să aibă vre-o legătură cu vechiul colegiu fondat de Báthory, ale cărui clădiri au rămas în posesiunea calvinilor.

Aceasta a fost situația de drept a averilor ce ne interesează, când Sf. Scaun a disolvat ordinul jezuiților. Astfel asupra averilor rămase fără stăpân direct, trebuiau luate noi dispozițiuni.

¹⁾ Deci prin aceste dispoziții nu a fost reconstituită fundațiunea Báthory, ci averile răscumpărate au fost date direct catolicilor pentru trebuințe bisericești și școlare catolice. Astfel diploma leopoldiană constituie un titlu de drept distinct și independent de cel din diploma lui Șt. Báthory.

Soarta averilor după disolvarea ordinului jezuiților.

Diferite țări au început să ia măsuri fie de expulzare, fie de disolvare față de ordinul jezuiților, astfel Portugalia, Franța etc. În sfârșit Papa Clemente al XIII în 1773 a disolvat întreg ordinul călugăresc al jezuiților. Odată cu disolvarea ordinului s'a pus problema averilor ordinului disolvat. Fiind vorba de averi eclesiastice, Sf. Scaun și-a revendicat dreptul de a dispune singur asupra averilor rămase fără stăpân. Această intenție a Sf. Scaun s'a lovit în unele țări de voința puterii politice care reclamă dreptul de dispoziție pentru sine. Acest lucru s'a petrecut mai ales în Austria (Ungaria, Transilvania), unde suveranul în calitate de patron suprem al bisericii catolice și delegat apostolic se credea îndrituit a dispune asupra averilor jezuiților. Controversa s'a rezolvit în favoarea suveranului — patron suprem — delegat apostolic, dupăce Papa s'a convins în ce mod urmează să fie întrebuințate averile.

Impărăteasa Maria Terezia din averile ordinului disolvat *a creat atât în Ungaria, cât și în Transilvania fundațiuni*. Nu ne vom ocupa de fondurile din Ungaria ce nu ne interesează pentru moment. Remarcăm numai că fondurile din Ungaria au avut o altă situație de drept și au fost altfel administrate dela început până în prezent, decât cele din Ardeal. Fondurile din Ungaria au format obiect de cercetări și discuțiuni pasionate, mai ales în legătură cu autonomia catolică proiectată. Din controversa cu privire la fondurile din Ungaria însă nu se pot trage concluziuni temeinice și obiective asupra fondurilor din Ardeal. Pentru clarificarea situației și destinației fondurilor din Ardeal, cuvântul decisiv îl au diplomele sau actele prin cari aceste fundațiuni au fost create. *Aceste diplome sau acte însă lipsesc cu desăvârșire din inversunata luptă ce se dă de un deceniu în jurul acestor fon-*

duri; nici dl. O. Ghibu, nici Statusul rom. cat. ardelean nu le-au dat publicității sau nu le au la dispoziție. Făcând această contatare, nu vom insista deocamdată asupra acestei chestiuni, ci vom continua a cerceta soarta averilor, înglobate după disolvarea ordinului jezuiților în diferite fonduri. Împărăteasa Maria Terezia a creat în Ardeal între altele fondul de religie, fondul de studii, fondul de burse și fondul Orfelinatului Terezian din Sibiu. Primele trei fonduri au fost date dela început în administrarea unei comisii speciale, instituită în cadrul guvernului ardelean și numită mai tâziu *Comisie Catolică*. Comisia Catolică era alcătuită din *membrii catolici* ai guvernului ardelean; făcea parte din Comisiune și episcopul catolic de Alba-Iulia. Modul de alcătuire a Comisiunii a suferit o modificare trecătoare sub Iosif II care a căutat să imprime un caracter interconfesional Comisiunii. După scurta domnie a împăratului Iosif al II, caracterul exclusiv catolic al Comisiunii s'a restabilit. Comisiunea Catolică avea atribuția de a administra fondurile create de Maria Terezia și alte averi catolice, cum și de a rezolvi toate afacerile bisericești și școlare catolice ce nu cădeau în atribuțiunea exclusivă a episcopului potrivit canoanelor.

Această stare de lucruri nu a fost acceptată de catolici fără împotrivire. După moartea împăratului Iosif al II, catolicii au reclamat pentru Statusul Catolic restabilirea în dreptul de a administra averile și de a rezolvi toate afacerile bisericești și școlare. Dieta din 1790—91 a și votat un proiect de lege în senzul celor de mai sus. Proiectul însă nu a fost sancționat de împăratul Leopold II, cu motivarea că drepturile Statusului fiind reglementate deja prin legi, nu este nevoie de o nouă confirmare legală. Cu toată recunoașterea indirectă a indrituirii Statusului de a administra bunurile, aceste au fost în fapt administrate și pe mai departe de Comisiunea Catolică. Statusul Catolic totuși a făcut acte de dispoziție asupra unor bunuri aparținând fondului de studii, și anume în 1790 Statusul a oferit clădirea fostului colegiu jezuit, spre folosință, Guvernului Ardelean, iar la 1829 a vândut acest imobil Guvernului Ardelean; contractul de vânzare s'a încheiat între Guvern și între Statusul Catolic Arde-

lean. De unde s'ar putea trage concluzia, că deși administrarea curentă a averilor o avea Comisiunea Catolică, *totuși dreptul de dispoziție nu i-se tăgăduia în principiu, drept de care făcea uz în cazuri excepționale* (înstrăinări de bunuri). Până la 1848, de fonduri au continuat să beneficieze numai catolicii din Ardeal. Hotărârile Statusului Catolic întrunit în August 1848 de a se reorganiza și a prelua administrarea fondurilor și averilor, din cauza evenimentelor revoluționare, nu au mai avut nici o urmare practică.

Statusul Catolic întrunit de nou în anul 1866, a cerut suveranului trecerea bunurilor în administrarea Statusului reorganizat. Suveranul potrivit adresei No. 896/867 al Ministrului Cultelor a admis desființarea Comisiei Catolice, administrarea și conducerea chestiunilor aflate în competența Comisiei Catolice cu influența Statusului Catolic reorganizat și alegerea unei comisii de conducere, urmând ca modul de conducere și administrare să se stabilească ulterior, de comun acord cu cei interesați, *păstrându-se neatinse drepturile de suprem patron și supremă inspecțiune ale regelui*¹⁾. Cu începere din 1868 atât Ministerul Cultelor, cât și Guvernul Ardelean au considerat Comisiunea Catolică *ca reprezentantă a Statusului Catolic*²⁾. Statusul Catolic întrunit de nou la 1873 și-a ales un Consiliu Dirigent alcătuit din 24 membri, cu îndrumarea să preia dela Comisiunea Catolică conducerea și administrarea tuturor afacerilor bisericești, școlare și fundaționale. Ministerul Cultelor prin adresa No. 1008/1873 a luat act de alegerea Consiliului Dirigent și a confirmat ca acest Consiliu să preia atribuțiunile Comisiei Catolice desființate, amână însă fixarea cadrelor autonomiei până la legiferarea autonomiei pentru întreaga biserică catolică din Ungaria.

În urma acestei adrese Statusul Catolic prin Consiliul Dirigent al său a preluat toate agendele Comisiei Catolice, inclusiv administrarea averilor fundaționale sau de altă natură.

După preluarea administrației averilor s'a dat o luptă continuă între Statusul Catolic și Ministerul Cul-

¹⁾ Vezi pag. 83 și 84.

²⁾ Vezi pag. 86.

lor, Statusul tinzând la autonomie completă în administrarea bunurilor și afacerilor preluate, iar Ministerul nizuindu-se de a se păstra *neștirbite drepturile de suprem patronat și supremă inspecțiune ale regelui*. Astfel prin adresele din 1884, No. 30918/910 și 22.072/1912 ale Ministerului Cultelor s'a subliniat că *fondurile sunt persoane juridice distincte*, că nu formează proprietatea Statusului, că Statusul este numai *administratorul* fondurilor și că *administrarea este îngădită prin drepturile de suprem patron ale regelui*. Nu mai puțin este adevărat că aceste adrese nu trag la îndoială caracterul catolic al fondurilor, ci unele îl confirmă în mod explicit. La fel este arătat fondul de studii prin adresa No. 2660/1868 a Ministerului Cultelor ca fiind romano-catolic, cum și prin raportul No. 6413/1868 al Guvernului Ardelean. Toate aceste fonduri cu începere dela 1873 au fost folosite *exclusiv în favoarea catolicilor de rit latin*. Prin inscripțiile de proprietate în cărțile funduare *fondurile sunt arătate a fi catolice sau romano-catolice și adeseori ca fiind ale Statusului Catolic sau ale Diecezei catolice de Alba-Iulia*¹⁾

Controversa între guvernul ungar și Statusul Catolic în ce privește administrarea autonomă a fondurilor a luat sfârșit prin regulamentul din 1915. Prin acest regulament Statusul Catolic obține recunoașterea formală a dreptului de conducere, guvernare și administrare a fondurilor cu două îngărări: 1., respectarea *drepturilor canonice ale episcopului* cu privire la întreaga avere diecezană și 2., respectarea *drepturilor de suprem patron*

¹⁾ Dl. O. Ghibu în lucrările sale se extinde pe larg asupra fondurilor din Ungaria și asupra caracterului acestor fonduri, reproducând — de altfel incomplet și tendențios — păreri și rapoarte cu privire la aceste fonduri. Cititorul neprevenit, când dl. Ghibu trece discret la examinarea fondurilor ardeleni, cade ușor în greșala de a considera valabile concluziile cu privire la fondurile ungare și la cele din Ardeal, ceea ce nu este cazul. E de interes să atragem atenția și asupra lucrării lui Fr. Csorba, de care dl. Ghibu face mare caz, prezentând-o ca punctul de vedere oficial al Ministerului de Culte. Ori Fr. Csorba a publicat un articol în Budapești Szemle, când era încă numai concegist la minister (aproximativ subșef de birou) și deci nu consilier. A prezenta părerea personală a unui subșef de birou ca punct de vedere oficial al Ministerului, este cel puțin nereserios. De altfel Csorba Fr. în zisul articol — contrar celor arătate de dl. O. Ghibu — a conchis la menținerea Statusului Catolic Ardelean până la legiferarea autonomiei generale.

Dl. O. Ghibu însuși caracterizează fondul de studii ardelen nu ca *fond confesional-catolic*, ci ca un *politico-catolic*, sau *catolicizant*. Această subtilitate însă nu ajunge pentru a da fondului un caracter *necatolic*.

ale regelui. Drepturile episcopale nu se precizează prin regulament, astfel că luând în considerare ansamblul dispozițiilor cuprinse în regulament, fraza cu privire la respectarea drepturilor episcopale rămâne o dispoziție pur formală, fără nici un conținut pozitiv. Drepturile *de suprem patron ale regelui sunt* precizate în modul următor:

1. *Regele aprobă bugetele și contul de gestiune întocmite de secția de conturi, la îndrumarea Consiliului Dirigent și votate de adunarea Statusului;*

2. *Vânzări sau cumpărări de imobile, când prețul depășește 80.000 cor. (peste 3 milioane de lei stabiliți) nu se pot face fără aprobarea prealabilă a regelui;*

3. *Depășiri de credite bugetare, tranzacții, amortizări, despăgubiri împrumuturi și investiții extrabugetare de peste 40.000 cor. au nevoie de aprobarea regelui.*

Statul ungar ca atare, în temeiul suveranității sale, potrivit regulamentului, nu are nici un drept de ingerință sau control asupra administrării fondurilor.

Adresa, prin care se comunică aprobarea preînaltă a regulamentului făcea și rezerva că regulamentul nu va prejudicia normele definitive ce urmau a se stabili potrivit hotărârii preînalte din 19 Aug. 1867. Această rezervă era în evidentă conexitate cu autonomia proiectată pentru biserica catolică din întreaga Ungarie. Rezerva ajunsese să aibă însă puțină importanță practică, deoarece între timp își făcuse drum credința că *autonomia catolică ardeleană să fie menținută tale-quale*. (vezi proiectele de autonomie catolică din 1902 și 1917¹⁾).

¹⁾ Proiectul din 1917 are următoarea dispoziție: „Statusul romano-catolic din Ardeal — păstrându-i-se drepturile și organizația sa actuală, găsită ca utilă, — se va încadra în organizația autonomă regnicolară“.

Fondurile catolice ardelenе sub regimul românesc.

După unirea Ardealului cu România fondurile catolice ardelenе găsite sub administrarea Statusului Catolic au avut de a trece prin schimbări de mare însemnătate. În prim rând aceste schimbări privesc substratul fondurilor. Averea imobiliară rurală (terenuri cultivabile și păduri) au fost expropriate în conformitate cu legile de reformă agrară. Averile acestor fonduri au fost considerabile și importante, a vorbi însă de valori de miliarde, mai ales după expropriere, înseamnă a exagera în mod inadmisibil cu singurul scop de a impresiona opinia publică. Pe urmă criza ce a izbucnit și s'a generalizat, odată cu năruirea băncilor ce administrau numerarul Statusului Catolic, a adus o nouă și simțitoare micșorare a fondurilor administrate de Status, încât azi se poate afirma că averile fondurilor administrate de Status se reduc aproape numai la clădirile de biserici, școli, internate, cum și la cota neexpropriată de terenuri cultivabile și de pădure. Toate aceste imobile reprezintă o valoare însemnată încă, însă extrem de îndepărtată de miliardul trâmbițat tendențios de dl. O. Ghibu și repetat fără discernământ de către cei ce-l urmează în campania pe care o duce.

Dar schimbările privesc și modul de administrare a fondurilor. Statusul Catolic după Unire și-a creat o secție de conturi proprie, renunțând la serviciul de conturi delegat de minister în mod provizor pe lângă Status. Am arătat la locul său că Statusul, potrivit regulamentului din 1915, era, în mod formal, îndrituit să facă acest lucru. Statusul pe urmă a încetat de a se mai servi de casierile publice pentru administrarea numerarului său disponibil, afirmativ în urma refuzului Consiliului Dirigent din Transilvania, de a continua vechea stare de lucruri. Statusul era îndrituit să facă și acest lucru, tot în temeiul regulamentului din 1915. Examinarea motivelor

intime ale acestor hotărâri este cu neputință și nu ar putea aduce nici un element important în soluționarea problemei. Este de mai mare importanță faptul de netăguit că Statusul Catolic, dela Unire, *nu a mai ținut cont de drepturile de suprem patronat stabilite în regulamentul din 1915*. Pentru a putea arăta consecințele unei atari atitudini, trebuie în prealabil să răspundem la întrebarea, dacă patronatul suprem există în dreptul nostru public sau nu. În privința aceasta fac trimitere la avizul Consiliului juridic de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine, aviz publicat în întregime în cadrul acestei lucrări. Avizul conchide: „*Instituția Patronatului suprem a încetat de a mai exista în dreptul nostru public, și bunurile Bisericii au fost prin aceasta degrevate de sarcinile impuse de Patronat, drepturile patronului suprem rămânând în patrimoniul Bisericii, cu limitățiunile prevăzute în stipulațiunile Concordatului*“. Rezum și întregesc considerentele Consiliului juridic în următoarele:

1. Drepturile de patronat suprem au fost atribuțiuni ale regalității *apostolice* și nu ale *suveranității statului*, deci în temeiul art. 45 din tratatul dela Trianon nu pot fi considerate ca trecute asupra și în favoarea României.

2. Constituția din 29 Martie 1923 nu menționează între puterile și prerogativele regale nici unul din drepturile ce caracterizează instituțiunea patronatului suprem; iar art. 91 din Constituțiune stabilește că „*Regele nu are alte puteri decât acele date lui prin Constituțiune*“.

3. Legea Cultelor din 22 Aprilie 1928 nu menționează nicăiri dreptul de patronat suprem, ci dimpotrivă declară desființată instituțiunea patronatului cu drepturile și obligațiunile de orice categorie.

4. Concordatul ratificat prin legea din 12 Iunie 1929 stabilește că drepturile și îndatoririle *de patronat de orice categorie* sunt și rămân desființate. Dacă o parohie dispăre canonicște și legalmente, *fostul patron*, dacă acesta *este Statul* sau o instituție de Stat, poate dispune liber de bunurile parohiei desființate. Această dispoziție se aplică însă numai la parohie și *este exclusă complet pentru toate celelalte persoane juridice de drept canonic*.

Având în vedere deci că patronatul suprem în dreptul nostru public nu există, toate îngrădirile stabilite de

regulamentul din 1915 ca urmări firești și legale ale drepturilor de suprem patronat, odată cu Unirea, ipso facto au încetat, și deci nerespectarea unor dispoziții contrare dreptului public român nu poate avea nici o urmare legală. —

În urma încetării drepturilor de suprem patronat, fondurile catolice ardelene, după Unire, au continuat să fie administrate de Statusul Catolic în folosul exclusiv al Bisericii catolice de rit latin (Dieceza de Alba-Iulia) fără ca Statul să fi exercitat vre-un control, sau să fi avut vre-o ingerință asupra administrării. Această stare de lucruri a durat până la încheierea Acordului dela Roma.

Înainte de a trece la examinarea soluțiilor ce se puteau concepe în vederea încheerii Acordului și a modului cum Acordul soluționează această problemă, nu este fără interes a ne ocupa, pe scurt, și de soarta fondului religionar și de studii din Ungaria. Nu vom stărui asupra controverselor și polemicelor ce s'au iscat în jurul acestor fonduri, ci ne vom mărgini a arăta starea de fapt și de drept din anul 1914—1915, cum și soarta acestor fonduri sub regimul românesc. *Aceste fonduri nu erau trecute în inventarul averii Statului Ungar, deci ele nu erau considerate ca făcând parte din patrimoniul Statului.¹⁾* Drept urmare, situația acestor fonduri nu era trecută în raportul de gestiune a guvernului asupra executării bugetului statului și ele nu figurau între fondurile și fundațiunile administrate de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunei Publice. Fondurile contribuiau cu o cotă (130.192 cor.+3840 cor.) la cheltuielile administrației centrale a Ministerului Cultelor, iar Statul a acordat o subvenție însemnată (300.000 cor.) fondului de studii. Organul de administrare era Direcțiunea Fundațiunilor Publice Regale, supravegherea și controlul erau date în sarcina unei comisiuni mixte presidate de un membru al Casei Magnaților și de Primatele Ungariei (Mitropolitul catolic de Strigoniu), controlul administrativ și contabil aparținea Ministerului Cultelor.

¹⁾ Reproduc aceste constatări în mod rezumat, din rapoartele d-lui Dr. George Ciuta, inspector financiar și unul dintre cei mai de seamă cunoscători ai chestiunei.

O însemnată parte a averii imobiliare a acestor fonduri era situată, după Unire, în România. Această avere consista din proprietăți clădite și proprietăți agricole. Proprietățile agricole aveau o întindere de 47.167 jugărecadastrale și 523 st. □ pe teritoriul a 33 comune din județele Timiș și Caraș. Potrivit art. 191 din Tratatul dela Trianon și potrivit convenției dintre România și Ungaria (publicată în Mon. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924) bunurile acestor fonduri *nu sunt înglobate nici între cele ce trec fără plată în patrimoniul Statului Român, nici între cele ce sunt supuse repartiției între cele două State, ci au rămas între cele ce urmează să fie răscumpărate de Statul Român*, declarate fiind încă din anul 1921 prin recensământul făcut în urma dispoziției Comisiei de reparațiuni din Paris ca bunuri publice. Cu toate acestea, proprietățile agricole au fost supuse procedurii de expropriere. Imensele domenii au fost expropriate aproape în întregime, iar proprietățile clădite au fost luate în stăpânire de autoritățile publice. Un control asupra soartei și întrebuințării terenurilor rămase neexpropriate și a imobilelor clădite nu s'a făcut, astfel că nu ne putem abține de a da expresie impresiunii că *însemnate averi sunt pe cale de a se risipi, fără nici un folos pentru binele obștesc*, dacă nu se vor lua măsuri grabnice.¹⁾ Veniturile fondului religios în 1922-1929 au fost trecute în bugetele generale ale statului cu sume variind între 2,500.000—4,500.000 Lei anual. În bugetele anilor următori aceste venituri nu mai sunt menționate.

Concordatul se ocupă și de soarta acestor fonduri, în art. XIII. Concordatul numește aceste fonduri: *Fondul General Catolic de Religie și Fondul General Catolic de Instruire*, deci scoate în relief *caracterul catolic* al fondurilor, constată că aceste fonduri au deja personalitate juridică și dispune că ele să rămână în starea patrimonială și juridică actuală. Aceste dispoziții nu clarifică suficient situația de drept a celor două fonduri; aceasta este evident, în lumina celor expuse mai sus cu

¹⁾ Dl. N. Iorga în anul 1932 luase hotărârea de a institui o comisiune pentru lămurirea acestei chestiuni. Hotărârea nu a putut fi pusă în practică din cauza schimbării de regim.

privire la aranjamentul impus de Tratatul dela Trianon. Într'adevăr în România se găsesc numai părți din averea fondurilor respective și dacă aceste părți de avere nu trec fără plată în beneficiul Statului Român și nici fondul nu cade sub repartitie între România și Ungaria, ci România trebuie să le răscumpere, *atunci aceste averi prin răscumpărare ar fi trebuit să fie considerate ca trecute în patrimoniul Statului*, urmând ca Statul să dispună liber asupra destinației lor. Evident că Statul putea să dea acestor averi de nou destinația de a servi trebuințelor bisericii catolice.

Formula cuprinsă în Concordat pare a preconiza destinația fondurilor pentru Biserica catolică, însă fără suficientă claritate. În avantajul acestei interpretări vine dispoziția care *dă administrarea rentelor provenind din cele două fonduri direct în seama Consiliului Episcopilor Diecezani de ambele rituri ale Bisericii catolice*. În fapt, această dispoziție tranșează întreaga problemă a celor două fonduri cari fiind aproape în întregime expropriate — iar de restul neexpropriat biserica desinteresându-se — se încorporează în rentele de expropriere.¹⁾ Astfel putem conchide că *prin Concordat s'a recunoscut caracterul catolic al celor două fonduri și administrarea fondurilor a fost dată Bisericii catolice*.

¹⁾ Intocmirea statutelor Consiliului Episcopilor preconizat de Concordat întârziind, renta încă nu a fost pusă la dispoziția Consiliului pentru administrarea veniturilor acestei rente.

Situația fondurilor după Acordul dela Roma.

Am arătat, că Statusul Catolic Ardelean nu a fost altceva decât Dieceza de Alba-Iulia organizată în mod autonom pentru exercitarea unor drepturi jurisdicționale ale episcopului. Întăiul și principalul obiectiv urmărit de guvernul presidat de dl. N. Iorga a fost desființarea acestei organizări autonome și încadrarea diecezei și a ordinului în ordinea ierarhiei legale și canonice a Bisericii Catolice din România, obiectiv ce a fost cu desăvârșire atins. Odată însă ca desființarea autonomiei diecezei s'a pus și chestiunea averilor administrate până atunci de Statusul Catolic, din intreitul punct de vedere: *al proprietății, al întrebuințării și al administrării.*

Dreptul de proprietate nu putea fi reclamat cu succes nici de Stat, nici de Universitate și nici de Biserica Română Unită. Am văzut că fundațiunea Báthory, dată jezuiților, a fost creată din averea *personală* a principelui; fundațiunea însă s'a risipit repede prin confiscări și uzurpări; pe urmă o parte a averii fundaționale a fost răscumpărată și dată în *proprietatea catolicilor*. *Fondurile de astăzi au fost create de împărăteasa Maria Terezia din averile jezuiților (deci averi catolice), rămase fără stăpân după disolvarea ordinului.* Chiar dacă am admite însă caracterul de donațiuni regale ale acestor bunuri, acest fapt nu îndrituește încă pe Stat să reclame proprietatea. Dacă am recunoaște acest drept Statului, atunci toate bisericile din România, sau din orice altă țară, ar putea fi aproape complect deposedate, deoarece mai toate bunurile bisericesti au la origina lor liberalități din partea suveranilor sau a statului; situația se prezintă la fel și pentru averile nobilimii. Măsura de revocare a donațiunei nu ar putea să fie decât generală, dat fiind că constituția asigură egală îndreptățire și tratament pentru toate cultele și toți cetățenii. Nici drepturile de patronat suprem nu puteau să dea mai mult temei pentru

proprietatea statului, deoarece patronatul suprem nu există în dreptul public românesc, dupăcum am arătat. Dealtfel nici Statul maghiar nu a cerut niciodată proprietatea acestor bunuri. Că Statul însă să reclame fără temeiuri de drept proprietatea bunurilor fundamentale, ne-ar fi creat neajunsuri grave de ordin internațional, fără de nici un folos practic. Nici Universitatea nu putea reclama proprietatea, pentru că fundațiunea Báthory a fost creată pentru *Colegiul jezuiților* cu scop *militant catolic*, pentru că nu s'a făcut dovada că fondul de studii creat de Maria Terezia era destinat unei școli universitare și în fine Universitatea din Cluj a fost înființată în 1872 ca instituție de stat fără a se stabili vre-o legătură cu averile fundamentale cu caracter confesional deja existente. Biserica Română Unită asemenea nu putea prezenta vre-un titlu de proprietate valabil. Dacă însă nici Statul, nici Universitatea și nici Biserica Unită nu puteau revendica cu succes proprietatea bunurilor înglobate în fondurile administrate de Status, *era de dorit ca nici Biserica Catolică să nu se poată prevala de dreptul de proprietate*. Față de Biserica Catolică situația era însă grea: Biserica Catolică învoca diploma lui Báthory, diploma leopoldină, faptul că și după crearea fondurilor de către Maria Terezia și după instituirea Comisiunii Catolice a reclamat mereu atât proprietatea cât și administrația; invocă actele de dispoziție (închiriere, vânzare) din 1790 și 1829, posesiunea neîntreruptă dela 1873, prescripțiunea, uzucapiunea atât în sine cât și în legătură cu înscrisurile de proprietate din cărțile funduare. Numai o singură soluție putea salva situația, soluție inspirată de un temei legal valabil față de toți: *fondurile create de Maria Terezia în concepția dreptului austriac și ungar sunt persoane juridice distincte, deci ele înșile subiecte de drept și în consecință titularul dreptului de proprietate asupra bunurilor înglobate în aceste fundațiuni este însuși fondul*. Această formulă a avut darul de a risipi toate rezistențele și de a înlătura toate titlurile și temeiurile de drept invocate de reprezentanții Bisericii Catolice și de Status.

În ce privește întrebuințarea averilor, chestiunea era și mai grea. Nu încapă nici o discuție că de fondurile din chestie a beneficiat numai Biserica Catolică din Ar-

deal, fie că administrația a fost în mâna jezuiților, a Comisiei Catolice sau a Statusului Catolic. Nu ne e cunoscut nici un act emanând dela guvernul ardelean sau dela guvernul maghiar care ar fi făcut vre-o rezervă în această privință. Dela 1873 începând lucrurile sunt și mai înverdate, deoarece toate rezervele s'au făcut numai cu privire la cadrul administrării autonome și la păstrarea drepturilor de suprem patron ale regelui, însă nu s'a tras nici odată la îndoială că fondurile servesc interesele și trebuințele Bisericii Catolice din Ardeal. Așa fiind Biserica Catolică (Dieceza de Alba-Iulia) invoca în favoarea sa fără putință de răsturnare o stare de fapt de mai multe sute de ani care, *depășind orice termen imaginabil de prescripțiune, se putea considera ca transformat în stare de drept*, chiar fără nici un act formal. Nu puteam însă consfinți prin Acord această stare de lucruri, fără a nemulțumi opinia publică românească care era pornită împotriva a tot ce era în legătură cu Statusu. Nu aveam însă în datele cunoscute temeuri suficiente de serioase și documentate pentru a cere o altă întrebuintare bine precizată. Imi lipseau diplomele sau decretele Mariei Tereziei cari însă puteau să constituie o armă cu două tăișuri: dacă aceste acte fundamentale ar fi confirmat punctul de vedere susținut de Biserica Catolică, recunoașterea formală prin Acord a stării de fapt de atunci nu ar fi putut fi evitată și astfel orice examinare ulterioară a destinației în temeiul unor documente posterior eșite la iveală ar fi fost zădărnicită; dacă însă aceste acte ar fi înverdat și o altă destinație decât pentru Biserica Catolică de rit latin din Ardeal, atunci riscam ca Sf. Scaun pus în fața unei pierderi imediate și concrete a unei părți de avere să se îngrădească la spatele întrebuintării seculare a bunurilor și invocând prescripțiunea să refuze a mai sta de vorbă asupra întrebuintării bunurilor. Am renunțat deci a stărui pentru prezentarea și examinarea în prealabil a tuturor actelor, decretelor și literelor fundamentale și m'am oprit în ce privește întrebuintarea averilor la formula că toate drepturile patrimoniale (bunurile și averile de orice natură) să fie redate destinației lor inițiale, fiind administrate și întrebuintate exclusiv în scopurile indicate și prevăzute de ac-

tele, decretelor și literelor de fundațiune. Această formulă înseamnă două lucruri de extremă importanță: 1. Anihilarea completă a tuturor drepturilor câștigate prin folosința de veacuri sau decenii, fără puțința de a mai fi invocate ulterior și 2. examinarea ulterioară a actelor, decretelor și literelor fundamentale și trecerea bunurilor în scopurile și la destinația inițială preconizată de aceste acte. Odată obținută semnătura Sfântului Scaun pentru această dispoziție principială și generală, orice pretenție justificată prin documentele istorice arătate se putea realiza fără risc de împotrivire înăuntru și fără primejdia de a răscula opinia publică din afară împotriva noastră sau de a ne vedea condamnați de forurile internaționale la reparații morale și materiale. Statului, Universității, Bisericii Unite și oricui i-se dădea puțința legală de a scotoci toate arhivele din țară sau din Viena, a scoate la lumina zilei toate documentele referitoare și a obține câștig de cauză imediat, dacă din actele scoase la iveală sau din cele deja cunoscute s'ar putea demonstra o altă destinație inițială decât cea practică în fapt. Dreptul de control și supraveghere, consacrat pentru stat într-o formă mai accentuată, îi conferea și puțința inițiativei și a ducerii la îndeplinire a acțiunii de definitivă și deplină lămurire.

Odată dreptul de proprietate acordat fondurilor în-suși și averile redată destinației lor inițiale, iar dreptul de control și supraveghere al statului bineprecizat, chestia administrației prezintă mai puțină importanță. Într'adevăr nu importă prea mult cine administrează bunuri, mai ales clădiri, ci *cine le folosește*. Dar mai era și altceva la mijloc: *prin Concordat s'a dat Bisericii Catolice administrarea fondului general catolic de religie și a fondului general catolic de instrucție, fonduri ce înainte nu au fost administrate de biserică; era deci cu neputință de a înlătura dela administrarea fondurilor din discuție, biserica* (recte Episcopul de Alba-Iulia), *când aceste fonduri dela 1873 începând au fost date în administrarea bisericii* (am văzut că Statusul catolic era Dieceza însăși organizată în mod autonom), *consacrându-se acest drept prin regulamentul din 1915, cu singura rezervă a respectării drepturilor de suprem patronat care în dreptul pu-*

blic românesc nu mai există. Aşa fiind, când toate obiectivele principale vor fi fost atinse, eram de părerea că în ce priveşte administrarea se poate ceda, cu rezerva instituirii unui control bineprecizat din partea statului.

Reproducem textul Acordului, pentru a se vedea în ce măsură s'au realizat cele expuse mai sus:

„Art. II. — Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administraţiunea zisului „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis“ vor fi pe viitor administrate de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 din Canonul 1521 din Codex Juris Canonici şi a dreptului comun al Regatului României.

Sarcinile prevăzute de paragraful 2 din Canonul 1521 vor fi îndeplinite de Consiliul Diecezan, prevăzut în art. I. al prezentului Acord, în limitele fixate de acelaş articol.

Art. III. Toate acele drepturi patrimoniale vor fi administrate şi veniturile lor vor fi întrebuinţate numai în scopurile indicate şi prevăzute de actele, decretele şi literale de fundaţiune.

Acolo unde actele, decretele şi literale de fundaţiune nu precizează scopul, sau dacă scopul pentru care fundaţiunea a fost constituită, a fost atins, întrebuinţarea acelor venituri va fi trecută în scopuri religioase, şcolare şi de educaţie, în conformitate cu intenţiunea donatorilor şi a fondatorilor.

Art. IV. Dreptul de control şi supraveghere al Statului, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, precum şi prin Concordatul în vigoare între Sf. Scaun şi România, rămâne intact.

În acest scop, Ordinarul catolic de rit latin de Alba-Iulia, va prezenta anual Ministrului Cultelor al României, raportul de gestiune, bugetul, bilanţul şi procesele verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul catolic de rit latin de Bucureşti, Mitropolit al Diocezei sufragane de Alba-Iulia, se bucură, în virtutea facultăţii apostolice speciale, acordată lui, de dreptul de supraveghere şi control, în ceea ce

privește întrebuintărea veniturilor, astfel după cum s'a stabilit în articolul precedent.

Art. V. Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932, în posesiunea și sub administrația aceluși „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis“, sunt *bunuri cu caracter eclesiastic și vor fi întrebuințate conform destinațiunei lor inițiale*, numai pe teritoriul actual al Diocezei catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat în conformitate cu literele de fundațiune, donațiune etc. în favoarea fondurilor respective, astfel după cum urmează :

- a) fondul de religiune;
- b) fondul de studii;
- c) fondul de burse;
- d) fondul școalelor primare;
- e) fondul Orfelinatului Terezian;
- f) fondul de pensii al funcționarilor;
- g) fondul de pensii al profesorilor;
- h) fondul asigurărilor.

Aceste fonduri sunt de drept reprezentate prin Ordinariul de Alba-Iulia.

Acele drepturi nu pot fi nici înstrăinate, nici grevate decât în conformitate cu dispozițiunile dreptului comun al Regatului României și cu prescripțiunile Dreptului Canonic.

Art. VIII. Se va proceda la *rectificarea inscripțiunilor privitoare la proprietatea bunurilor* indicate prin prezentul Acord, în cărțile funduare. *Această rectificare se va face din oficiu.* În acest scop Ministerul Justiției, după cererea Ordinariului de Alba-Iulia, va înștiința autoritățile respective ale „Registrului funciar“.

Această operațiune va fi scutită de toate drepturile de timbru sau de taxa de mutațiune. *Rectificarea se va face conform dispozițiunilor prezentului Acord, ținând seama de inscripțiunea inițială* menționată în cărțile funduare, în momentul înfăptuirii lor.

Pentru imobile dobândite ulterior se va ține seamă de inscripțiunea făcută în momentul primei dobândiri.

Aceste rectificări se vor face arătându-se fondurile respective, conform aliniatului precedent, adăogându-se cuvintele: „administrat de Ordinariul catolic de de rit latin de Alba-Iulia“.

Examinând aceste texte vedem că prin acord s'au realizat următoarele:

1. *Administrarea fondurilor trece dela Statusul rom. catolic ardelean în atribuția Ordinariului de Alba-Iulia.* Ordinariul de Alba-Iulia în îndeplinirea acestei atribuțiuni va fi ajutat de noul Consiliu Diecezan care are numai *caracter consultativ*. Am arătat deja că importanța organului de administrare s'a redus și că biserica nu putea fi înlăturată dela administrare;

2. *Toate fondurile vor fi în viitor administrate și veniturile lor vor fi întrebuințate numai în scopurile indicate și prevăzute de actele, decretele și literele de fundațiune, deci averile au fost redate destinației lor inițiale precizate de donatori și fondatori.* Această dispoziție anulează dintr'o trăsătură de condei toate titlurile de drept ce ar rezulta dintr'o întrebuințare neîntre-rupă de decenii sau de veacuri exclusiv în favoarea Bisericii Catolice de rit latin, cum și din măsuri ulterioare luate de alții, decât de donatori și fondatori în privința utilizării averilor și *dă puțința legală, consacrată de capul Bisericii Catolice de a exemina de nou actele, decretele și literele prin cari s'au creat toate aceste fonduri și de a reveni la destinația inițială a bunurilor, deci de a face să beneficieze și alții de aceste fonduri decât Biserica Catolică de rit latin, dacă aceasta ar rezulta din reexaminarea actelor, decretelor și literelor de fundațiune.* Deci dacă din examinarea și coroborarea documentelor de fundațiune s'ar învedera că fondurile în întregime sau parțial au fost destinate catolicilor fără deosebire de rit, Universității sau altor instituțiuni și trebuițe publice, nimic nu se mai împotrivește la afectarea fondurilor pentru aceste scopuri inițiale, ci *revenirea la destinația inițială se poate face fără nici un inconvenient de ordin internațional, fiind acceptată și aprobată de Sf. Scaun.* Realizarea celor de mai sus s'a făcut posibilă prin precizarea dreptului de control și supraveghere a Statului, ale

cărui organe oficiale poartă singure răspunderea dacă lămurirea complectă și revenirea la normal încă nu s'a făcut, sau va mai întârzia.¹⁾

3. Plecând dela constatarea că fondurile sunt persoane juridice, *dreptul de proprietate a fost recunoscut fondurilor însuși*; de aci rezultă că averile *nu sunt nici ale Bisericii Catolice, nici a celei catolice de rit latin, nici a Diecezei de Alba-Iulia*. Dar nici fondurile nu aparțin Bisericii Catolice, sau unei organizații ierarhice a acesteia. Din textul Acordului s'a înlăturat orice cuvânt sau frază care ar putea crea vre-o confuzie. Adjectivul „eclesiastic” numai de imaginația ce deformează toate, a d-lui O. Ghibu poate fi interpretată în sensul că acest adjectiv face cadou averile publice (?) unguirilor catolici. Acordul nu declară bunurile de eclesiastice, bisericești, deci ale bisericii (ale cărei biserici anume?) ci spune „toate bunurile sunt bunuri cu caracter eclesiastic”, ceea ce este cu totul altceva. Și pentru ca lucrurile să fie și mai lămurite — ca astfel interpretări à la Ghibu să nu poată opune acest adjectiv spiritului și literii Acordului, în special articolului III din Acord — se continuă numai decât „și vor fi întrebuințate potrivit destinației lor inițiale”. Dacă bunurile sunt proprietatea fondurilor, dacă fondurile nu sunt potrivit Acordului nici catolice, nici eclesiastice, dacă nici nu aparțin bisericii, dacă ele trebuie să fie administrate și întrebuințate exclusiv potrivit destinației lor inițiale, în scopurile indicate de actele, decretele și literele fundamentale, fraza „bunuri cu caracter eclesiastic” nu are și nu poate avea decât următoarea semnificație: fondatorii și donatorii au fost stăpâniți de considerațiuni de credință, când au creat sau

¹⁾ Soluția realizată prin Acord cuprinde deci maximum de avantagii posibile pentru interesele românești. Numai campania lipsită de obiectivitate și pătimasă a d-lui O. Ghibu a făcut ca roadele bune ale soluției să întâzie. Este regretabil că cei în drept nu și-au dat osteneala de a cunoaște până în adâncime textele Acordului care înseamnă chiar realizarea pretențiilor d-lui O. Ghibu, dacă ele sunt temeinice. În orice caz ceea ce face dl. O. Ghibu și acoliții săi este de neînțeles, deoarece, sau examinarea actelor, decretelor și literelor de fundațiune va confirma susținerile d-lui O. Ghibu și atunci Universitatea va lua în folosință toate clădirile reclamate și va beneficia de veniturile fondului de studii în temeiul stipulațiunilor acordului, sau alegațiunile d-lui O. Ghibu nu se vor confirma, iar în acest caz nici un om cu simțul răspunderii nu va preinde sau concepe un act Arbitrar, de confiscare, ceea ce ne-ar atrage pe lângă oprobriul internațional și obligația de a da satisfacție și reparații.

augmentat fondurile. Scopul lor a fost de a promova credința, educația și îndrumarea creștinească; redându-se fondurile destinației lor inițiale, era de subliniat această intențiune și de eliminat posibilitatea ca aceste fonduri, printr'o deviere dela destinația fixată prin intențiile donatorilor să poată servi cândva unor acțiuni și concepții anticreștinești și antibisericești. Atât și nimic mai mult. Evident scoțând în relief dintr'un întreg acord un singur cuvânt se pot trage cele mai eronate și absurde concluzii, după cum cu un cuvânt scos din textul unei rugăciuni, poți trimite pe cineva la eșafod.

Posibilitatea de grevare și înstrăinare a bunurilor aparținând fondurilor, a fost restrânsă potrivit dreptului comun al Regatului României și potrivit dreptului canonic, pentru a evita orice abuz sau risipă.

4. Se va proceda la rectificarea inscripțiilor de proprietate, și anume în două direcții: a) *vor fi eliminate toate adăogirile survenite în cursul timpurilor*, adăogiri ce întunecau faptul că bunurile aparțin fondurilor — persoane juridice, făcând din aceste fonduri fie proprietatea Statusului, fie a Diecezei și b) *se va determina precis că bunurile cărui anume fond aparțin*. Prin diferite mutații făcute în cursul vremilor producându-se confuzii și schimbări, aparținerea va fi determinată prin întâia inscripție.

Dela aceste măsuri de ordin general s'au făcut derogările următoare:

„1. Art. VI. Dispozițiunile cuprinse în prezentul Acord, vor fi de asemenea aplicate fondurilor Orfelinatului Terezian din Sibiu, afară numai, dacă instanțele judecătorești, nu vor decide în alt fel, în mod definitiv, sau *dacă un aranjament ulterior, de altă natură nu ar fi intervenit.*“

Această excepțiune creată pentru fondul Orfelinatului Terezian se explică în primul rând prin faptul că la acest fond se instituisese deja o nouă administrație și că din această cauză a luat naștere un proces care era pendinte în fața instanțelor judecătorești. În al doilea rând, delegațiunea însărcinată cu preluarea fondului Gojdu, în privința căruia există un aranjament special

cu guvernul ungar, raportase guvernului că Budapesta în schimbul predării fundațiunei Gojdu cerea o serie de aranjamente între cari și restituirea fondului Orfelinatului Terezian către Statusul catolic; delegația conchidea la unele concesiuni; între concesiunile propuse se cuprindea și fondul Orfelinatului. Guvernul a luat hotărârea de a nu face Ungariei nici o concesiune pe chestia fundațiunei Gojdu, ci de a se adresa Societății Națiunilor în temeiul convenției speciale încheiate cu privire la fundațiunea Gojdu, convenție ce preciza obligația Ungariei în mod independent de orice altă chestie litigioasă privitoare la alte fonduri. Cu toate aceste am crezut că este util a păstra guvernului libertatea de acțiune cu privire la fondul Orfelinatului Terezian, pentru orice eventualitate sau combinațiune ce s'ar crede de folos în viitor.

2. „Art. VII. Terenul, construcțiile și dependințele făcând parte din blocul de imobile al Universității din Cluj și proprietatea Statului român, grevate astăzi de o servitute de locuință, trec în deplina proprietate a Universității de Stat „Regele Ferdinand al României“ din Cluj, libere de orice îndatoriri, sarcini sau servitute, cu excepția sevituții de trecere spre sacristie. Ele vor fi evacuate și puse la libera dispozițiune a Universității cel mai târziu la 1 Sept. 1932.”

Mai multe încăperi din clădirea Universității, grevată de această servitute, erau ocupate de persoane în serviciul Bisericii Piaristilor, ceea ce deranja Universitatea și da naștere la animozități. Am crezut că e bine că această stare de lucruri să înceteze de îndată, fără a mai aștepta examinarea destinației fondului respectiv și pentru orice eventualitate.

3. „Art. IX. In ceea ce privește biserica, situată în Cluj, aproape de Universitate, deservită actualmente de Părinții Piarști, a cărei situațiune juridică este regulată de art. III, V și VIII din acest Acord, Sf. Scaun, dorind, în mod statornic, ca înțelegere fraternă care unește pe fideli catolici de diferite rituri, să fie manifestată și în acest caz, Ordinariul Catolic de rit la-

tin de Alba-Iulia, conform art. II al prezentului, va îngriji să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare (în care intră și cele naționale), *un serviciu divin după ritul greco-român* pentru a satisface în primul rând trebuințele religioase ale tinerimii școlare catolice de rit greco-român.

Preotul oficianț va fi designat de Ordinariul Catolic de rit grec de Cluj-Gherla și deși rămânând subordonat din punct de vedere canonic și disciplinar acestui Ordinariu, va fi retribuit pentru acele servicii de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, după obiceiurile locale, de rit latin la Cluj. Numele preotului designat va fi comunicat Ordinariului de Alba-Iulia.

Serviciile divine vor fi celebrate în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare de rit grec, dela orele 11 dimineața până la ora 1 după amiază și în zilele de sărbători naționale (24 Ianuarie, 10 Maiu, aniversările Suveranului, ale membrilor Familiei Regale și ale urcării pe tron) dela orele 10 dimineața, până la amiază. Fac excepție sărbătorile dela 15 August și 8 Septemvrie, când biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin.

Serviciile divine în rit greco-român, vor începe chiar dela 20 Iulie 1932“.

Situția bisericii fiind reglementată prin art. III. V și VIII, *ea este deci proprietatea fondului respectiv*, va fi *dată destinației ei inițiale*, iar inscripția de proprietate va fi rectificată în conformitate. Și până atunci însă, cum și penrru cazul că ar rezulta că destinația inițială a bisericii a fost numai catolică de rit latin, am crezut de necesar ca *Biserica Unită Română de pe acum să-și facă intrarea în acest admirabil sfânt lăcaș* pentru afirmarea cât mai puternică a românismului pe tărâmul credinței în capitala Ardealului. —

Prin dispozițiile acordului privitoare la averi, am tras deci cu buretele peste toate schimbările ce s’au produs în cursul vremii, deci peste orice drept câștigat. Drept consecință Acordul realizează următoarele:

1. *Scoate în evidență personalitatea juridică a fondurilor;*
2. *Atribue dreptul de proprietate acestor fonduri;*

3. *Redă destinației inițiale bunurile, deschizând astfel larg poarta pentru orice revendicări justificate;*

4. Pentru orice eventualitate, crează o situație nouă și mulțumitoare acolo unde menținerea actualei stări de lucruri ar fi putut da naștere la animozități sau prejudecii și menține libertatea de mișcare pentru guvern în cazul fondului Orfelinatului Terezian. —

Importanța acestor realizări nu o va putea întuneca nici odată patima și reaua credință.

CAMPANIA

Campania împotriva Acordului.

Am expus în capitolele precedente tratativele ce au dus la Acordul dela Roma, cum și rezultatele obținute prin Acord, în lumina trecutului istoric și a documentelor ce ne stăteau la dispoziție. Pentru oricine examinează în cunoștință de cauză și cu obiectivitate întreg complexul chestiunii și astfel își poate da seama de importanțele urmări ce decurg din Acordul semnat, înfrângerea completă a Statusului Catolic este în afară de orice discuție, iar victoria eclatantă a punctului de vedere românesc este evidentă. În primul rând Sf. Scaun și-a putut da seama perfect de bine de această realitate. Sf. Scaun avea într'adevăr această convingere și se aștepta la o puternică reacțiune din partea credincioșilor Diecezei de Alba-Iulia. Pentru a atenua această reacțiune sau cel puțin pentru a-i da o derivație, Sf. Scaun a vrut să angajeze răspunderea conducătorilor Statusului, a d-lor E. Gyárfás și canonic A. Balázs, cari după frământări sufletești puternice, stăpâniți de o emoție ce la dl. Balázs s'a transformat în lacrimi ferbinți, au dat urmare dorințelor imperative ale Sf. Scaun. D-nii E. Gyárfás și A. Balázs sub impresia unei dureroase înfrângeri, s'au înapoiat în țară, cu frica în sân că indignarea generală de acasă îi va mătura dela locurile de răspundere, de unde — luptându-se cu dârzenie și făcând toate eforturile, omeneste cu puțință — au fost nevoiți a ceda, dându-și adeziunea la desființarea autonomiei, la renunțarea la dreptul de proprietate, la reexaminarea întrebuintării averilor prin revenirea la destinația inițială, la introducerea românilor uniți în Biserica Piaristilor etc. D-nii E. Gyárfás și A. Balázs într'adevăr au găsit acasă o atmosferă foarte încărcată și aproape cu neputință de dominat. Dacă tensiunea nu s'a transformat în uragan și dacă opinia publică maghiară încetul cu încetul s'a

calmat, apoi aceasta se datorește aproape exclusiv campaniei pornite împotriva Acordului dela Roma. O campanie violentă mergând până la cele mai grosolane invective și până la cele mai abjecte insinuări, absurdă până la înconștiență, a prezentat opiniei publice Acordul dela Roma drept înfrângere și abandonare a intereselor românești și drept victorie a *Statusului maghiar și ire-dentist*. Cu astfel de mijloace de luptă, evident că nu era greu să zăpăcești pentru un moment lumea, mai ales că puțini sunt cei documentați asupra unor probleme atât de complexe și mai puțini acei ce au adâncit textul Acordului, putând să-și dea seama de ceea ce se ascunde într'un act diplomatic, redactat necesarmente într'o formă, la aparență, inofensivă. După semnarea Acordului, guvernul presidat de dl. N. Iorga părăsind curând conducerea Statului, aplicarea în practică a dispozițiilor Acordului a suferit întârzieri, așa că nici azi consecințele dispozițiilor cuprinse în acord nu s'au realizat și deci nu au devenit invederate pentru opinia publică. Iată de ce încă mulți sunt nedumeriți, iar Dieceza de Alba-Iulia și-a putut recâștiga și păstra calmul.

Campania împotriva Acordului este condusă de dl. O. Ghibu și își are punctul de mănecare în „Concluziunile Comisiunei istorico-juridice pentru Studiul problemei Statului rom. cat. ardelean” din 15 Iunie 1931. Comisiunea istorico-juridică a fost alcătuită din doi profesori de drept, doi advocați ai statului, un inspector general de culte, un profesor de botanică, un profesor de medicină, și a fost prezidată de un pedagog (dl. O. Ghibu), deci s'a format *fără un cunoscător consacrat al istoriei*. — Comisiunea astfel alcătuită s'a întemeiat în concluziunile sale *exclusiv pe documentarea ce i-a fost prezentată de dl. O. Ghibu*, documentare acceptată și însușită *tale-qual*e de comisiune. Aceste spuse, reproduc concluziunile comisiei istorico-juridice:

„Statul Român, substituit în virtutea art. 45. din tratatul dela Trianon, în toate drepturile fostului Stat ungar, poate lua asupra sa, prin decizie ministerială, bunurile deținute timp de câteva decenii, în mod ilegal, de către Statul romano-catolic ardelean, *pentru a le încredința organelor în drept să le poseadă*.”

De o dizolvare a Statului catolic, conform prevederilor Legii persoanelor juridice sau altei legi analoage, nu este nevoie, întrucât zisa grupare nu are personalitate juridică și, în consecință, întrunirile ei pot fi simplu interzise.

Preluarea bunurilor, se va face printr'un delegat al Ministerului de Instrucție și Culte, care va fi ajutat de organele necesare ale Statului Român.

După preluare o comisiune de specialiști va examina, caz de caz, situația bunurilor în chestiune și va propune Ministerului modul de afectare de fapt a fiecăruia din ele în favorul organelor canonic și legal constituite ale Bisericii catolice, a Universității din Cluj și a Statului Român“.

Ce s'a realizat din aceste desiderate prin Acord?

1. Comisia istorico-juridică ca procedură a preconizat decizia ministerială, deci un act de autoritate unilateral. Am reprodus avizul Consiliului juridic de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine care arată toate considerentele pentru cari un asemenea procedeu nu era admisibil. În consecință *contrar* părerii Comisiei istorico-juridice s'a abandonat ideea actului unilateral și s'a recurs la un acord bilateral între Statul Român și Sf. Scaun. Procedeul însă este de mai puțină importanță, hotărâtor este fondul.

2. Comisia crede inutilă disolvarea Statusului, considerându-l inexistent și deci se mulțumește cu măsura interzicerii întrunirilor Statusului. Prin Acord s'a *desființat Statusul, ca organizație autonomă și persoană juridică*. Înființarea concomitentă a unui Consiliu diecezan prevăzut în dreptul canonic, cu caracter consultativ, — în virtutea Constituției, a legii cultelor și a Concordatului — neputând fi refuzată de Statul Român, nu este în contradicție cu concluziile zisei comisii.

3. Comisia *nu conchide că averile sunt ale Statului* și nu cere administrarea pentru Stat, ci reclamă preluarea *pentru a fi încredințate celor în drept să le poseadă*, preconizând *examinarea din caz în caz a situației bunurilor și afectarea acestora potrivit rezultatului examinării în favoarea Bisericii Catolice, a Universității și a Statu-*

lui, beneficiari presupuși prin anticipație. Acordul dă proprietatea bunurilor în favoarea fondurilor, și preconizând întrebuințarea exclusiv în scopurile indicate de actele, decretele și literele fundaționale, afectează bunurile destinației lor inițiale, ceea ce implică examinarea în parte a situației fiecărui fond și bun. Această soluție de principiu, evident, nu anticipează asupra beneficiarilor eventuali cari pot fi Biserica Catolică, Universitatea sau Statul, după cum va rezulta din examinarea actelor, decretelor și literelor de fundație.

Prin urmare Acordul în fond realizează desideratele cuprinse în concluziunile Comisiei istorico-juridice, sau cel puțin face posibilă realizarea lor.

Dacă deci dl. O. Ghibu nu a urmărit alte scopuri decât cele precizate de Comisia istorico-juridică prezidată de d-sa, Acordul trebuia să-l satisfacă și să-l îndemne ca folosindu-se de acest temei legal nou — acceptat de Sf. Scaun — să faciliteze prin documentarea ce posedă, ca averile să fie afectate destinației lor inițiale. De ce deci oarba înverșunare a d-lui O. Ghibu? Sau dl. O. Ghibu a mai urmărit și altceva, decât ceea ce cerea Comisia istorico-juridică? Se pare că da. Dl. O. Ghibu nu poate erta că nu d-sa *personal* a soluționat problema, dovadă că d-lui prof. N. Iorga și mie mi-a declarat că, dacă d-sa nu este delegat al guvernului, refuză să pună la dispoziția guvernului acte hotărâtoare ce pretindea că ar avea.¹⁾ E cert că dl. Ghibu a vrut să fie și comisar al guvernului pentru preluarea și administrarea bunurilor; a și redactat o deciziune în acest sens, însă dl. N. Iorga a refuzat să o semneze. Sunt însă numeroși acei ce își aduc aminte cum dl. O. Ghibu instalat la Casa Invățătorilor din Cluj — încă din vremea Consiliului Dirigent — nu a mai putut fi evacuat decât cu prețul unor penibile procese și în urma unor scan-

¹⁾ Dl. O. Ghibu a mers altădată și mai departe. În legătură cu procesul ce ordinul minoriților a intentat Statului din cauza preluării în mod unilateral a clădirii liceului din Șimleul-Silvaniei. Dl. O. Ghibu înainte de judecată a cerut d-lui Gusti o sumă importantă de bani în schimbul unor acte decizive în proces, pe care le-ar fi deținut în calitate de fost secretar general al Consiliului Dirigent. Dl. Ghibu a formulat chiar o adresă în acest straniu sens. Refuzându-i-se cererea, dl. Ghibu la rândul său a refuzat să dea documentele. Lucrul mi-a fost comunicat de dl. Alex. Vaida-Voevod și dl. Gusti.

daluri ce au degenerat în bătaie. Aceste antecedente ce au făcut vâlvă la timpul său, nu indicau pe dl. O. Ghibu pentru o astfel de însărcinare. Ori cât de mult ar fi suferit însă amorul propriu — evident prea exagerat — al d-lui O. Ghibu de pe urma eșuării acestor scopuri pur personale, nu se poate admite o scuză pentru patima patologică ce caracterizează campania d-lui O. Ghibu și nici pentru metodele de luptă ce a adoptat. Se pare însă că dl. O. Ghibu nu este satisfăcut nici de concluziunile Comisiei istorico-judiciare, ci ar tinde la soluțiuni și mai radicale, imediate și luate în mod unilateral. Nimic însă nu justifică astfel de pretenții. Documentarea prezentată de dl. O. Ghibu este *insuficientă, trunchiată, inexactă și tendențioasă*, ceea ce dă lucrărilor preținse documentare ale d-lui O. Ghibu, un caracter de pamflet, accentuat și mai mult prin titlurile senzaționale ce le întrebuițează. Nu poate fi examinat în cadrul restrâns al acestei lucrări tot ce dl. O. Ghibu a păcătuț în lucrările sale contra adevărului istoric și a obiectivității de cercetător al unor probleme cu caracter istoric. Vom demonstra însă pe scurt caracteristica metodelor d-lui O. Ghibu. Dl. Ghibu *traduce documentele, după bunul său plac și potrivit scopului ce și-a propus*. Astfel pentru d-sa „*commemorato Collegio Societatis Jesu*“ din diploma lui St. Báthory este „*susnumitei Universității*“, crezând că prin acest truc a stabilit că Universitatea din Cluj a fost fondată de Ștefan Báthory la 1581 și că averile conferite prin diplomă jesuiților au devenit proprietatea Universității din Cluj, înființată la 1872 de Francisc Iosif.

Departe de mine intenția de a contesta drepturile Universității, sau de a mă pune în calea realizărilor acestor presupuse drepturi. *Însă revendicările Universității nu se pot întemeia singur pe diplomele lui Báthory și mai puțin pe astfel de traduceri, fără a compromite cu desăvârșire seriozitatea acestor revendicări.* —

În cursul tratativelor pentru încheierea Concordatului, cardinalul Gaspari, în textul unde se vorbea despre abolirea patronatului în general, a introdus după cuvântul patronat în paranteză adjectivul „real“. Dl. O. Ghibu traduce adjec-

tivul „real“ cu „regesc“ și vede în dorința Sf. Scaun „o tentativă nespus de îndrăsneată a Vaticanului în contra patronatului Regelui României“. Or, cu puțină bună credință, sau cunoscând terminologia juridică, dl. O. Ghibu ar fi putut ști că *patronatul e real sau personal*, după cum e legat de un lucru sau de o persoană (vezi Canonul 1449), și ar fi putut constata din materialul documentar al tratatelor Concordatului că *Guvernul român stăruia pentru abolirea patronatului de orice natură*, iar Vaticanul intenționa să *desființeze numai patronatul real și milita pentru menținerea patronatului personal*. La urmă s'a adoptat punctul de vedere al Guvernului român, adică s'a desființat patronatul de orice categorie, iar adjectivul „real“ s'a tăiat. Evident, concluzia d-lui O. Ghibu că Concordatul n'a desființat patronatul regesc, concluzie trasă din traducerea eronată a unui adjectiv omis, este un caraghioslăc nedemn de un pretins cercetător științific de probleme. Astfel de cazuri s'ar mai putea arăta multe. —

Dl. O. Ghibu nu cunoaște sau ignorează cu știință și voință o serie de legi și documente importante, dintre cari mai ales următoarele: legea XLI—1559 ardeleană, „*Approbatæ Constitutiones*“, diplomele leopoldine din 1690, 1691 și 1693, legea VIII—1744 ardeleană, adresa No. 2660/1868 a Ministerului Cultelor către Guvernul Ardelean, adresa No. 6413/1868 a Guvernului Ardelean către Ministerul Cultelor, legea XIX și XX din 1872 despre înființarea Universității din Cluj, legea XXX din 1883, convențiunea încheată între guvernul ungar și Statusul Catholic în anul 1893 cu privire la școalele secundare, regulamentul de administrare din 1915 și proiectul pentru autonomia catolică din 1917. Ori fără cunoașterea și examinarea acestor legi și acte foarte importante, nici problema Statusului, nici chestiunea averilor nu poate fi tratată și mai puțin soluționată. Dl. O. Ghibu însă se mulțumește cu adresele No. 896/1867, 1008/1873, cu cea din 23 Sept. 1884, 30918/1912, 22.072/912, pe care le traduce, cum vrea, le interpretează după bunul plac; apoi face din concipistul Csorba consilier ministerial și din polemica minusculului funcționar păreri oficiale ale Ministerului și

aşa mai departe până la exasperarea oricărui cunoscător al trecutului şi iubitor de obiectivitate şi adevăr. Evident, dl. O. Ghibu nu are la dispoziţie *nici diplomele, decret-tele sau actele de fundaţiune* ale împărătesei-regine Maria Terezia, *fără de cari nu se poate anticipa asupra beneficiarilor averilor*. Am arătat strădaniile încoronate de succes, pentru curăţarea terenului şi pentru înlăturarea oricăror titluri de drept ulterioare ce ar putea fi opozabile acestor acte de donaţiune şi fundaţiune ale Mariei Terezia, şi deci revendicărilor Universităţii, ale Bisericii Române Unite şi ale Statului, revendicări ce îşi vor putea eventual găsi temeiuri justificate în aceste acte fundamentale, nu însă în trucuri şi artificii lipsite de seriozitate.

La toate cele de mai sus se adaugă interpretarea arbitrară a dispoziţiei legii cultelor, a Concordatului, ignorarea literii şi spiritului Constituţiei în scopul de a susţine existenţa patronatului suprem, şi răstălmăcirea art. IX din Concordat.

Cu aceste mijloace *ştiinţifice (?)* se împerechează procedee *practice* de aceeaşi demnitate şi frumuseţe. În prim rând, toţi cei ce au tratat Concordatul ori s'au ocupat de chestiunea Statusului Catolic, au fost după dl. O. Ghibu inconstienţi sau puşi în slujba intereselor maghiare, aşa d-nii Banu, Goldiş, Lapedatu, O. Ghika, P. Comnen, ne mai vorbind de Ministerul Afacerilor Străine care în întregime este vândut Ungurilor. Iar eu care am încheiat Acordul, nu puteam fi decât un trădător pur şi simplu. Tot din oficina d-lui Ghibu a luat naştere şi proiectul de lege pentru denunţarea Concordatului, proiect prezentat în 1932 din iniţiativă parlamentară, cu motivarea că unirea Basarabiei nefiind recunoscută prin Concordat, menţinerea acestuia primejduieşte unitatea naţională, iar Concordatul demonstrează vrăjmăşia Sf. Scaun faţă de România. I. P. S. Sa Arhiepiscopul Cisar a arătat a doua zi la Senat că Sf. Scaun cu mulţi ani înainte de încheierea Concordatului, din propria iniţiativă a înglobat toate parohiile catolice din Basarabia în dieceza de Iaşi, recunoscând şi ratificând astfel din partea sa actul unirii Basarabiei.

Odată cu declanşarea unei deşanţate campanii prin

presă care se lăsa surprinsă de calitatea de profesor universitar și aparenta documentare a d-lui O. Ghibu, d-sa încercă să pună în mișcare generoasa pornire și înflăcărare a studențimii universitare, căutând să o împingă prin acuzațiuni abominabile la demonstrațiuni turbulente. Dl. O. Ghibu bătea la ușa tuturor miniștrilor, depunea stăruințe neînchipuite pe lângă toți factorii competenți, sprijinit pe vasta sa documentare (?) adunată în volume chilometrice pe care le tipărește ca „manuscris“, le sustrage sistematic din comerț, crezând că prin acest procedeu quasi-clandestin va scăpa de dezastrul criticii și punerii la punct. Mai mult, dl. O. Ghibu se prevaleară de calitatea de delegat al guvernului, calitate ce de mult i-a fost revocată, pentru a impresiona autorități și mai ales tineri judecători, a-i deruta cu avalanșa documentării sale și a obține motivări de hotărâri judecătorești cari a doua zi să-l pună în situația de a striga „victoria“ și de a tipări un nou volum. Ultima bombă a d-lui O. Ghibu a fost broșura intitulată „Statul Catholic Ardelean și Acordul dela Roma în fața justiției“ care cuprinde sentința Tribunalului Cluj din 4 Iulie 1933, o introducere și o scrisoare a d-lor prof. Dr. Vitold Baroni și Dr. Adrian Ostrogovich și o încheiere a d-lui judecător Emil Pușcariu. Nu m'aș ocupa de o sentință judecătorească, din respect pentru justiție, această instituție fundamentală în stat, dacă nu s'ar fi petrecut stranii lucruri cu această sentință. Dl. Emil Pușcariu, după mărturisirea sa, redactor al sentinței cu pricină, nu s'a sfiit să publice în broșură sentința, să o răspândească din casă în casă și dela om la om, să afișeze apariția broșurii chiar și pe sălile palatului de justiție din Cluj și să însoțească toate cele cuprinse în broșură de un studiu sub proprie semnătură, studiu în care se pronunță cu o suficiență și desinvoltură uimitoare asupra unor delicate chestii de ordin internațional și intern, fără cunoscîntă de cauză. Iată cum s'au petrecut lucrurile: Statusul Catholic Ardelean era în proces cu Ministerul de Agricultură și Domenii pe chestia rezilierii unui contract de arendă. Procesul s'a intentat în 1930. Ministerul de Agricultură a contestat personalitatea juridică a Statusului Catholic. Întâia instanță a respins incidentul

ridicat de Minister. Ministerul a declarat apel. Apelul a fost judecat de Tribunal — în complexul E. Pușcariu și Dr. V. Hortopan — care admitând incidentul, a reformat sentința Judecătoriei și a stins procesul. Până aici nimic anormal, instanța fiind suverană în aprecierea temeiurilor de fapt și de drept invocate de părți. După pronunțarea sentinței s'a depus însă la dosarul procesului lucrarea d-lui O. Ghibu „Acte și documente” cu dedicația „*Onor. Tribunal pentru întrebuințare în procesele privitoare la Statul Catolic, O. Ghibu*”, iar motivarea sentinței s'a făcut în temeiul acestei lucrări, nu în baza temeiurilor de fapt și de drept invocate de părți sau supuse din oficiu procedurii contradictorii, cerută de lege. Astfel dl. Pușcariu a crezut că în disprețul legii în vigoare, poate și trebuie să se pronunțe asupra unor chestiuni ce nu erau supuse judecății sale, prin voința părților și asupra cărora părțile nu au avut puțința de a se declara, drept legal ce nu poate fi nesocotit. Dl. Emil Pușcariu a uitat că în calitate de judecător are datoria să contribuie la augmentarea prestigiului justiției românești prin legalitate, obiectivitate și dragoste de adevăr și că numai astfel d-sa poate fi bun patriot și bun român; dl. E. Pușcariu a preferat să facă demagogie juridică. Motivarea d-lui E. Pușcariu este un rezumat fidel și slugarnic al lucrărilor d-lui O. Ghibu, cu toate inexactitățile, mistificările, lipsurile, greșelile, interpretările eronate și concluziunile tendențioase cuprinse în aceste lucrări. Dl. E. Pușcariu nu face nici o taină, de unde a scos înțelepciunea, capitol de capitol sunt indicate drept izvor diferitele lucrări ale d-lui O. Ghibu, deși nu știm când și prin cine aceste lucrări ar fi fost ridicate la rangul de legi sau izvoare de drept. Este de sine înțeles că și dl. E. Pușcariu ignorează toate legile, actele și documentele ce dl. O. Ghibu a binevoit a nu cunoaște sau a trece sub tăcere cu bună știință. Nu voi insista de nou asupra tuturor acestor penibile împrejurări. Dl. E. Pușcariu însă depășește toate marginile indulgenței obligatorii față de un tânăr ce își încearcă aripile, când nu se dă înlături de a afirma în ceurul sentinței, că Acordul s'a încheiat din ignorarea adevăratei situațiuni de fapt și de drept, că am fost în calitate de

plenipotențiar *victima unei erori*, că am *legalizat Statutul Catolic*, că am *cedat „pur și simplu“ Bisericii Catolice Ardelene bunuri publice* — procedare ce din *deferență față de puterea executivă n'o poate califica* — iar în studiul de încheiere publicat în broșură afirmă, că *probabil(?) am depășit mandatul ce aveam*. Se vede că dl. E. Pușcariu nu a citit Acordul, pentru că nu-l știu lipsit de inteligență ca să nu-l înțeleagă. Când va citi cu atenție Acordul, va înțelege — mai ales cu ajutorul celor arătate în această lucrare — ce *enormități și-a îngăduit să spună*. Iar în ce privește depășirea mandatului, putea să se adreseze Ministerului Afacerilor Străine; de unde ar fi aflat adevărul. În orice caz lucrarea de față răspunde și la această chestie. Imi place să cred că în viitor dl. Pușcariu va verifica cu băgare de seamă lucrări ca ale d-lui O. Ghibu, înainte de a le utiliza ca izvoare de drept. —

D-nii profesori Vitold Baroni și Adrian Ostrogovich, cetățeni ai României de dată mai mult sau mai puțin recentă, se cred îndrituiți a da lecții de catolicism Papei, Șefului suprem al Bisericii Catolice, și lecții de patriotism și românism guvernelor țării în general, iar mie în special. E cel puțin deplasată și lipsită de bun simț această pretenție. Dacă însă d-nii Baroni și Ostrogovich vor să își facă datoria de loiali cetățeni și astfel să răspundă proverbiala ospitalitate românească care nu s'a desmințit nici față de ei, au puțința să o facă: să se adreseze conaționalilor lor, opiniei publice din Italia; să facă cunoscut în țara lor de origină trecutul poporului românesc, suferințele lui din trecut, drepturile imprescriptibile la stăpânirea gliei strămoșești și intangibilitatea hotarelor sale politice, etnice și naturale în acelaș timp; să înceteze însă de a împinge, în necunoștință de cauză, prin fraze umflate și prin acțiuni nesăbuite, Guvernul Țării la măsuri pe cari conaționalii d-lor profesori din chestie, a două zi le-ar taxa cu politeța cunoscută drept banditisme și le-ar ingloba în arsenalul revizionismului îndreptat împotriva României. —

Nu îmi fac nici o iluzie asupra viitoarei atitudini a d-lui O. Ghibu. Dl. O. Ghibu e mult mai pătimaș de-

cât ca evidența adevărului să-i poată domoli pornirea și stânjeni stăruința demnă de o cauză mai bună. Sunt convins însă că opinia publică, în sfârșit lămurită și documentată, va refuza să-i dea ascultare și urmare. Iar atunci când Acordul, pus în aplicare potrivit literii și spiritului lui, va da rezultatele scontate, mulțumirea și satisfacția mea va fi completă.

Tabla de materii.

<i>Cuvânt înainte</i>	Pag. 3
Tratatativele	5
Revocarea delegației d-lui O. Ghibu	7
Proiectul de acord formulat la București	29
Acordul dela Roma	47
Concluziuni	73
Acordul	75
<i>Dela Statusul Catolic autonom la Consiliul Diecezei</i>	
Statusul r.-catolic ardelean înainte de 1867	77
Statusul r.-catolic ardelean până la Unire	83
Statusul r.-catolic ardelean după Unire	101
Consiliul Diecezei creat prin Acordul dela Roma	111
<i>Averile</i>	
Averile până la disolvarea ordinului jesuiților	119
Soarta averilor după disolvarea ordinului jezuiților	123
Fondurile catolice ardelenе sub regimul românesc	129
Situația fondurilor după Acordul dela Roma	135
Campania	147
Campania împotriva Acordului	149

ERRATA¹⁾

Pe pag.	30,	rândul	3	de jos, se va citi Mitropolitului în loc de Metropolitului.
" "	30,	"	2	" " " " " averii în loc de averei.
" "	60,	"	22	" sus, se va suprima cuvântul „dupăce“.
" "	88,	"	1	" " se va citi privire în loc de priver.
" "	108,	"	2	" jos " " " însăși în loc de însă-și.
" "	116,	"	10	" sus, " " " Ordinar în loc de ordonar.
" "	121,	"	10	" jos, " " " expulzați în loc de expluzați.
" "	130,	"	3-4	" sus, " " " netăgăduit în loc de netăguit.
" "	135,	"	9	" " se va citi cu în loc de ca.
" "	137,	"	18—19	de sus se va citi Statusul în loc de Statusu.
" "	144,	"	3	de jos se va citi înțelegerea în loc de înțelegere.

¹⁾ Fac îndreptarea numai a celor mai supărătoare erori de tipar.